ÜRO NARKOOTIKUMIDE JA
KURITEGEVUSE BÜROO

Kommentaar

kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtete kohta

Eessõna

Vaieldamatult aus ja rikkumatu kohtunikkond on demokraatia ja õigusriigi alus. Isegi kui kõik muud kaitsemehhanismid ei peaks toimima, on kohtud nagu vall, mis kaitseb avalikkust seadusjärgsete õiguste ja vabaduste mis tahes riivete vastu.

See kehtib nii riigisiseselt – iga rahvusriigi kontekstis – kui ka kogu maailmas, sest kohtuvõimu peetakse ülemaailmselt üheks suureks õigusriigi bastioniks. Kohtunikkonna aususe ja rikkumatuse tagamine üle kogu maailma on seega ülesanne, millele tuleb pühendada palju energiat, oskusi ja kogemusi.

Just seda on kohtunike aususe ja rikkumatuse tugevdamisega tegelev töörühm (kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühm – *Judicial Integrity Group*) püüdnud teha alates 2000. aastast. Töörühm sai alguse mitteametlikust kohtumisest, kus osalesid ülemkohtute esimehed ja kõrgemate kohtute kohtunikud kogu maailmast, kes ühendasid oma kogemused ja oskused selle ülla eesmärgi nimel. Sellest ajast alates on rühma töö ja saavutused jõudnud punkti, kus need on avaldanud märkimisväärset mõju kohtutele üle kogu maailma.

Põhimõtted töötati kõigepealt välja vaid esialgsena, kuid viimastel aastatel on neid üha enam omaks võtnud kohtud ja kohtunikud üle kogu maailma, aga ka rahvusvahelised asutused, kes on huvitatud, et kohtumenetlus toimiks ausalt. Selle tulemusena nähakse kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtteid üha enam dokumendina, mida kõik kohtud ja õigussüsteemid saavad tingimusteta omaks võtta. Lühidalt öeldes väljendavad need põhimõtted kõrgeimaid õigusemõistmise funktsiooniga seotud traditsioone, mis avalduvad kõigis kultuurides ja õigussüsteemides.

Nendes aluspõhimõtetes kokkuleppele jõudmine on olnud keeruline, kuid kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma vankumatu pühendumus saavutada tulemus, mis pälviks üldist heakskiitu, on võimaldanud need takistused ületada.

Mõned riigid on Bangalore'i[1] põhimõtted omaks võtnud, samas kui

[1] 1. novembril 2014 teatas Karnataka osariigi peaminister osariigi pealinna nime ametliku kirjapildi muutumisest. Uut nimekuju – Bengaluru – põhjendati asjaoluga, et selle hääldus on kanada keelele omasem (vt nt https://www.ibtimes.co.in/bangalore-

teised on kujundanud nende eeskujul ka oma kohtunike käitumise põhimõtted. Ka rahvusvahelised organisatsioonid on neisse positiivselt suhtunud ja need isegi heaks kiitnud. ÜRO Majandus- ja Sotsiaalnõukogu kutsus oma 27. juuli 2006. aasta resolutsioonis 2006/23 ÜRO liikmesriike üles julgustama oma kohtuid kooskõlas oma siseriiklike õigussüsteemidega võtma kohtunike ametialast ja eetilist käitumist käsitlevate eeskirjade läbivaatamisel või väljatöötamisel arvesse Bangalore'i põhimõtteid. ÜRO narkootikumide ja kuritegevuse büroo (UNODC) on aktiivselt toetanud Bangalore'i põhimõtteid ning neid on tunnustanud ka näiteks Ameerika Advokatuur ja Rahvusvaheline Juristide Komisjon. Ka Euroopa Nõukogu liikmesriikide kohtunikud on Bangalore'i põhimõtetele avaldanud poolehoidu.

Iga Bangalore'i põhimõtte kohta koostati üksikasjalik kommentaari kavand, mida arutati koos põhimõtetega põhjalikult 1.–2. märtsil 2007 Viinis toimunud valitsustevahelise avatud eksperdirühma kohtumisel, kus käsitleti kohtunike käitumise aluspõhimõtete tugevdamist. Kohtumisel oli osalejaid enam kui 35 riigist. Kommentaaride kavandit ja muudatusettepanekuid arutati üksikasjalikult ka kohtunike ususe ja rikkumatuse töörühma viiendal koosolekul.

Bangalore'i põhimõtted ja muudetud kommentaarid võeti neil koosolekutel vastu, misläbi omandasid need suurema kaalu ja autoriteedi. Kommentaarid annavad põhimõtetele sügavust ja jõudu ning aitavad märkimisväärselt kaasa nende ülemaailmsele kasutuselevõtule kohtunikueetika ülddeklaratsioonina.

Tuleb märkida, et kohtunike ususe ja kõlbluse kõrgeimate standardite järgimist nõuavad üksmeelselt nii kõik traditsioonilised õigussüsteemid kui ka kõik maailma suured religioossed süsteemid. Seda tunnustades sisaldab käesolev kommentaar lisas lühikest ülevaadet sellest, kuidas religioossed õpetused lähenevad kohtunike ususe ja rikkumatuse teemale.

---

mysore-other-karnataka-cities-be-renamed-1-november-611683). Eesti nõustus India sooviga ja keelekorraldajad määrasid samal aastal põhinimekujuks Bengaluru (vt nt kohanimede andmebaas, http://www.eki.ee/knab/p_mm_et.htm). Et aga endine nimi on kohtunikkonna hulgas levinud, kasutatakse siinses tekstis mitteametlikku nimekuju Bangalore.

Bangalore'i põhimõtete näol on meil vahend, millel on suur potentsiaalne väärtus mitte ainult kõigi riikide kohtunikele, vaid ka laiemale üldsusele ja kõigile neile, kes on huvitatud kindla aluse loomisest laitmatult ausale ja rikkumatule kohtunikkonnale üle kogu maailma.

C. G. Weeramantry

Kohtunike aususe ja
rikkumatuse
töörühma juhataja

Tänuavaldused

UNODC tunnustab kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma tööd Bangalore'i põhimõtete kommentaaride eelnõu ettevalmistamisel ning nende tööd, kes osalesid valitsustevahelise avatud eksperdirühma kohtumisel kohtunike käitumise aluspõhimõtete tugevdamise kohta, mis toimus 1. ja 2. märtsil 2007 ÜRO esinduses Viinis.

Eriline tänu kuulub ka Saksamaa tehnilise koostöö agentuurile (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit), kes rahastas nii uurimistööd kui ka käesoleva kommentaari koostamist, ning Norra ja Rootsi valitsustele toetuse eest eespool nimetatud eksperdirühma kohtumisel.

Sisukord

Contents

Eessõna 2
Tänuavaldused 5
Sisukord 6
Koostamise ajalugu 18
Taust 18
Kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühm 19
Allikmaterjal 21
Siseriiklikud koodeksid 21
Piirkondlikud ja rahvusvahelised dokumendid 23
Bangalore'i kohtunike käitumisjuhendi eelnõu 23
Konsultatsiooniprotsess 24
Kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtted 25
Inimõiguste Komisjon 28
Kommentaar kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtete kohta 29
Kriminaalpreventsiooni ja kriminaalmenetluse komisjon 29
Majandus- ja Sotsiaalnõukogu 31
Valitsustevaheline eksperdirühm 31
Preambul 33
Kommentaar 33
Inimõiguste ülddeklaratsioon 33
Kommentaar 34
Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt 34
Riigi kohustused 34
Rahvusvahelise õiguse staatus 35
Kommentaar 36
Euroopa inimõiguste konventsioon 36

Ameerika inimõiguste konventsioon ... 36
Aafrika inimõiguste ja rahvaste õiguste harta ... 36
Kommentaar ... 37
Konstitutsionalism ... 37
Õigusriik ... 37
Sõltumatu ja erapooletu kohtunikkond ... 38
Kommentaar ... 39
Üldsuse usaldus kohtunikkonna vastu ... 39
Kommentaar ... 39
Kollektiivne vastutus ... 39
Kohtunikuamet ... 40
Kommentaar ... 41
Kohtunike käitumisjuhendi koostamine ... 41
Kommentaar ... 42
ÜRO kohtute sõltumatuse aluspõhimõtted ... 42
Kohtute sõltumatus ... 42
Väljendus- ja ühinemisvabadus ... 43
Kvalifikatsioon, valik ja koolitus ... 43
Teenistustingimused ja ametiaeg ... 43
Ametisaladus ja puutumatus ... 44
Distsiplinaarmeetmed, ametikohustuste täitmise peatamine ja ametist kõrvaldamine ... 44
Kommentaar ... 45
Põhi- ja üldised väärtused ... 45
Mitte iga rikkumine ei nõua distsiplinaarmeetmeid ... 45
Kohtunikkonna rolli mõistmine ... 46
Käitumisnormide vajalikkus ... 46
Esimene väärtus: sõltumatus ... 48
Põhimõte ... 48
Kommentaar ... 48
Mitte kohtunikuameti privileeg, vaid sellega kaasnev vastutus ... 48

Individuaalne ja institutsiooniline sõltumatus 48
Erinevus sõltumatuse ja erapooletuse vahel 49
Kohtunikud ei tohiks olla tänuvõlglased hetkel võimul oleva valitsuse ees 49
Kohtunike sõltumatuse tingimused 50
Kohaldamine 51
Kommentaar 51
Väljastpoolt tulevad mõjutused ei tohi otsusele jälge jätta 51
Kohtunik peab tegutsema sõltumata üldsuse tunnustusest või kriitikast 52
Kõik katsed kohtuotsust mõjutada tuleb tagasi lükata 52
Lubamatu mõjutamise määratlemine 53
Kommentaar 53
Täielik isolatsioon ei ole võimalik ega kasulik 53
Kontakt kogukonnaga on vajalik 54
Eetiline dilemma 54
Hea tava näide 55
Ühiskonna usaldus on hädavajalik 56
Kommentaar 56
Võimude või funktsioonide lahusus 56
Üldsuse tunnetus kohtunike sõltumatusest 57
Näiteid ebasobivatest sidemetest ja mõjust 57
Kommentaar 60
Kohtunik peab olema teistest kohtunikest sõltumatu 60
Kohtute hierarhiline korraldus on asjassepuutumatu 60
Kohtunik ei pea aru andma kohtuasja asjaolude kohta 60
Asja nõuetekohane lahendamine on olulisem kui produktiivsus 61
Kommentaar 61
Katsetele õõnestada kohtute sõltumatust tuleks vastu seista 61
Tuleks edendada üldsuse teadlikkust kohtute sõltumatusest 61
Kommentaar 62
Kohtunike kõrged käitumisstandardid on vajalikud üldsuse usalduse

säilitamiseks ... 62
Õiglase kohtuliku arutamise miinimumnõuded ... 62
Vabaduse võtmine peab olema kooskõlas seadusega ... 63
Süüdistatavate õigused ... 63
Karistuse määramisega seotud õigused ... 65
Teine väärtus: erapooletus ... 66
Põhimõte ... 66
Kommentaar ... 66
Sõltumatus on erapooletuse vajalik eeltingimus ... 66
Tajutav erapooletus ... 66
Erapooletuse nõuded ... 67
Süüdistatava arvamus ... 67
Kohaldamine ... 67
Kommentaar ... 67
Tajutav erapoolikus õõnestab üldsuse usaldust ... 67
Kallutatuse kartus ... 68
„Kallutatuse või eelarvamuse“ tähendus ... 68
Kallutatuse või eelarvamuse ilmingud ... 68
Kohtu solvamisega seotud distsiplineerimispädevuse kuritarvitamine on kallutatuse või eelarvamuse ilming ... 69
Mida ei saa pidada kallutatuseks või eelarvamuseks ... 69
Kommentaar ... 70
Kohtunik peab säilitama õrna tasakaalu ... 70
Käitumine, mida tuleks kohtus vältida ... 70
Pidevat sekkumist kohtuistungi kulgemisse tuleks vältida ... 71
Ex parte suhtlust tuleb vältida ... 71
Käitumine, mida tuleks kohtuväliselt vältida ... 71
Kommentaar ... 72
Sagedasi taandusi peaks vältima ... 72
Huvide konflikt ... 73
Kohustus vähendada finantstegevusest tulenevaid huvide konflikte ... 73

Kohustus piirata pereliikmete tegevust 74
Kommentaar 74
Millal pidada „asja kohtuniku menetluses olevaks“? 74
Näide sobimatust avaldusest 74
Lubatavad avaldused 75
Kirjavahetus kohtuasja pooltega 75
Kriitika meedias 75
Valeandmete esitamine meedias 76
Suhted meediaga 76
Kommentaar 77
Mõistlik kõrvalseisja 77
„Keegi ei tohi olla kohtunik omaenda asjas“ 77
Poolte nõusolek on asjassepuutumatu 78
Millal peaks kohtunik võimaliku taanduse asjaolud avalikustama 78
Kallutatuse mõistlik kartus 78
Kohtunik ei tohiks olla põhjendamatult tundlik, kui taotletakse tema taandumist 81
Varasemad poliitilised sidemed ei saa olla taandamise aluseks 81
Asjassepuutumatud alused 82
Sõprussuhted, vaenulikkus ja muud taandusel asjassepuutuvad alused 82
Kohtunikuameti järgse töö pakkumised võivad olla aluseks kohtuniku taanduseks 83
Kommentaar 84
Tegelik kallutatus või eelarvamus 84
Isiklikud teadmised vaidlusalustest asjaoludest 84
Kommentaar 85
Advokaat ei vastuta teiste advokaatide eest, kellega koos ta peab ühist kantseleid (chambers) 85
Advokaadid vastutavad oma partnerite kutsetegevuse eest 85
Varasem töökoht valitsusasutuses või õigusabibüroos 85
Kohtunik kui tunnistaja arutatava juhtumi asjaolude kohta 86

Kommentaar ... 86
Kui majanduslikud huvid tingivad kohtuniku taanduse ... 86
Mida ei saa pidada „majanduslikeks huvideks“ ... 86
Kommentaar ... 87
Vajalikkuse doktriin ... 87
Kolmas väärtus: ausus ja rikkumatus ... 88
Põhimõte ... 88
Kommentaar ... 88
„Aususe ja rikkumatuse“ kontseptsioon ... 88
Ühiskondlike normide asjakohasus ... 88
Kohaldamine ... 89
Kommentaar ... 89
Kõrged käitumisstandardid on vajalikud nii era- kui ka avalikus elus ... 89
Ühiskondlikke norme peaks eraelus üldjuhul järgima ... 89
Ei ole olemas ühtset ühiskondlikku normi ... 89
Alternatiivne kriteerium ... 90
Käitumine kohtus ... 91
Seadust tuleb hoolikalt järgida ... 91
Kommentaar ... 92
Kohtuniku isiklik käitumine mõjutab kogu kohtusüsteemi ... 92
Õigusemõistmine peab näima õiglasena ... 93
Neljas väärtus: kohane käitumine ... 93
Põhimõte ... 93
Kommentaar ... 94
Kuidas see avalikkusele paistaks? ... 94
Kommentaar ... 94
Ebakohasuse kriteerium ... 94
Sobimatud kontaktid ... 95
Kommentaar ... 95
Kohtunik peab nõustuma piirangutega oma tegevusele ... 95

Kohtuniku elu peab olema eeskujulik 95
Avalike kohtade, näiteks baaride külastamine 96
Hasartmängud..... 96
Klubide külastamine..... 96
Kommentaar..... 97
Seltskondlik kontakt õiguselukutse esindajatega 97
Seltskondlikud suhted konkreetsete juristidega..... 97
Seltskondlikud suhted juristiga, kes on kohtuniku naaber 98
Osalemine aeg-ajalt toimuvatel juristide kohtumistel 98
Tavapärane külalislahkus 99
Advokaadibüroo külaline 99
Kohtuniku poolt oma endise advokaatide kantselei, advokaadibüroo või töökoha külastamine..... 99
Seltskondlikud suhted kohtuasja pooltega..... 100
Kuulumine salaühingutesse..... 100
Kommentaar..... 101
Kui enese taandamine on kohustuslik 101
Kui pereliige on seotud advokaadibürooga 101
Kui pereliige töötab valitsusasutuses 101
Seltskondlik või romantiline suhe juristiga 102
Piirkonnad, kus on ainult üks kohtunik ja üks jurist 102
Kommentaar..... 103
Kohtuniku elukoha või telefoni kasutamine..... 103
Kommentaar..... 103
Kohtunikel on teiste kodanikega samad õigused..... 103
Kohtunikuametiga kokkusobimatud tegevused..... 104
Kohtunikud ei tohiks osaleda avalikes vaidlustes 104
Teiste kriitika kohtuniku suhtes 104
Kohtunik võib avalikult võtta sõna kohtunikkonda mõjutavates küsimustes 105
Kohtunik võib osaleda õigusteemalistes aruteludes 105

Kui kohtunik võib tunda moraalset kohustust isikliku seisukoha väljaütlemiseks ... 106
Kommentaar ... 107
Kohustus olla teadlik majanduslikest huvidest ... 107
Majanduslikud huvid ... 107
Kommentaar ... 108
Kohustus mitte lasta end ebakohaselt mõjutada ... 108
Kohustus vältida tegutsemist omakasupüüdlikult ... 108
Kommentaar ... 109
Kohustus teha vahet kohtunikuameti nõuetekohasel ja ebakohasel kasutamisel ... 109
Puudub vajadus varjata kohtunikuametis olemist ... 109
Kohtu päisega kirjapaberi, ümbrike jms kasutamine ... 110
Soovituskirjad ... 110
Ütluste andmine isiku iseloomustamiseks ... 111
Väljaannetele kirjutamine ... 112
Esinemine kommertsraadios või -televisioonis ... 112
Endised kohtunikud ... 112
Kommentaar ... 113
Konfidentsiaalset teavet ei tohi kasutada isikliku kasu saamise eesmärgil ega edastada teistele ... 113
Selle keelu olemus ... 113
Kommentaar ... 113
Osalemine ühiskonna harimises ... 113
Osalemine õigushariduses ... 114
Kommentaar ... 114
Kohtunikuna ametiasutuse ette ilmumine ... 114
Eraisikuna ametiasutuse ette ilmumine ... 115
Kommentaar ... 115
Uurimiskomisjoni kuulumine ... 115
Osalemine valitsusega seotud tegevustes ... 118

Riigi esindamine ... 119
Kommentaar ... 119
Osalemine kohtuvälises tegevuses ... 119
Kuulumine mittetulundusorganisatsioonidesse ... 120
Finantstegevus ... 121
Elanike ühendusse kuulumine ... 121
Tegevus varahooldaja ja usaldusisikuna ... 122
Kommentaar ... 122
Mõiste „juristina praktiseerima“ tähendus ... 122
Tegutsemine vahekohtuniku või vahendajana ... 123
Pereliikmetele õigusnõu andmine ... 123
Kohtuniku isiklike huvide kaitsmine ... 123
Kommentaar ... 123
Ametiühingutesse kuulumine ... 124
Kommentaar ... 124
Kohustus teavitada pereliikmeid ja kohtutöötajaid eetilistest piirangutest ... 124
Mida on lubatud vastu võtta ... 125
Seltskondlik külalislahkus ... 125
Kommentaar ... 126
Ülemäärase väärtusega kingitusi ei tohiks vastu võtta ... 126
Mõistlike honoraride vastuvõtmine ... 127
Viies väärtus: võrdsus ... 127
Põhimõte ... 127
Kommentaar ... 127
Rahvusvahelised standardid ... 127
Kohtunik peab vältima stereotüüpset lähenemist ... 128
Sooline diskrimineerimine ... 129
Kohaldamine ... 129
Kommentaar ... 130
Kohustus olla vastuvõtlik kultuurilise mitmekesisuse suhtes ... 130

Kommentaar 130
Kohustus hoiduda halvustavatest märkustest 130
Kohtuniku märkused peavad olema ettevaatlikud ja viisakad 131
Kommentaar 131
Kohtus viibivaid isikuid tuleb kohelda väärikalt 131
Kommentaar 132
Kohustus tagada, et kohtutöötajad vastavad ettenähtud standarditele 132
Kommentaar 133
Kohustus takistada juristide rassistlikku, seksistlikku või muud kohatut käitumist 133
Kuues väärtus: asjatundlikkus ja hoolsus 133
Põhimõte 133
Kommentaar 133
Asjatundlikkus 133
Hoolsus 134
Puhkuse, lõõgastumise ja pereelu asjakohasus 134
Kohaldamine 135
Kommentaar 135
Kohtuniku esmane kohustus on kohtu ees 135
Kommentaar 136
Vajalik on ametialane pädevus kohtuhalduses 136
Kohtudokumentide kadumine 136
Mitteametlikud maksed 136
Kommentaar 137
Iga kohtunik peaks kasutama täiendusõppe võimalusi 137
Kohtunike koolituskavade sisu 139
Täienduskoolitus kõigile kohtutasanditele 139
Kohtunike koolituse eest peaks vastutama kohtunikkond 140
Koolitust pakkuvad asutused peaksid erinema asutustest, kes viivad läbi kohtunike suhtes distsiplinaarmenetlust või nimetavad kohtunikke ametisse 140

Kommentaar 141
Rahvusevaheliste inimõiguste asjakohasus 141
Kommentaar 142
Kohustus lahendada asju mõistliku kiirusega 142
Kohustus olla täpne 142
Hilisemaks kuulutamiseks määratud otsustega (reserved decisions) mitte viivitamine 142
Läbipaistvuse tähtsus 143
Kommentaar 143
Kohtuniku roll 143
Kohustus säilitada kohtus kord ja lugupidav käitumine 144
Käitumine menetlusosaliste suhtes 144
Käitumine juristide suhtes 145
Kannatlikkus, väärikus ja viisakus on olulised omadused 145
Kommentaar 146
Töö õiglane ja võrdne jaotus kohtus 146
Kohtuasja äravõtmine kohtunikult 146
Teise kohtuniku või juristi ebaprofessionaalne käitumine 146
Kohtutöötajate väärkasutamine 147
Rakendamine 147
Kommentaar 147
Bangalore'i põhimõtete tõhusa rakendamise kord 147
Mõisted 147
Kommentaar 148
Lisa 148
Kultuurilised ja religioossed traditsioonid 148
Vana-Lähis-Ida 149
Hindu õigus 149
Budistlik filosoofia 151
Rooma õigus 153
Hiina õigus 153

Aafrika õigus 154
Juudi õigus 155
Kristlus 156
Islami õigus 157
Bibliograafia 163

Koostamise ajalugu

Taust

2000. aasta aprillis kutsuti Rahvusvahelise kriminaalpreventsiooni keskuse kutsel ja ülemaailmse korruptsioonivastase võitluse programmi raames Viinis ÜRO kümnenda kuritegevuse ennetamise ja õigusrikkujate kohtlemise kongressi raames kokku ülemkohtute esimeeste ja kõrgemate kohtunike ettevalmistav kohtumine. Kohtumise eesmärk oli arutada küsimust, et kogutud tõendite kohaselt hulgas riikides üle maailma olid paljud inimesed kaotamas usaldust oma kohtusüsteemide vastu, sest neid peeti korrumpeerunuks või muul viisil erapoolikuks. Sellised tõendid olid ilmnenud uuringutest teenuste kvaliteedi ja üldsuse arvamuse kohta, samuti valitsuste moodustatud uurimiskomisjonide kaudu. Vaatamata hulgaliselt välja pakutud lahendustele ja mitmetele proovitud reformimeetmetele probleem püsis. Tarvis oli uut lähenemisviisi. See oli esimene kord, kui kohtunikke kutsuti ÜRO egiidi all üles oma majas ise korda looma ja töötama välja kohtunike vastutuse kontseptsioon, mis täiendaks kohtute sõltumatuse põhimõtet ja suurendaks seeläbi üldsuse usaldust õigusriigi vastu. Tunnistades erinevate õigustraditsioonide olemasolu, otsustati esialgu piirduda üldise õiguse süsteemiga. Sellest tulenevalt pärinesid esimesed osalejad üheksast Aasia, Aafrika ja Vaikse ookeani piirkonna riigist, kes vaatamata paljudele erinevustele seadusandluses jagasid siiski konkreetset kohtutraditsiooni.

Kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühm

Kohtunike aususe ja rikkumatuse tugevdamisega tegeleva töörühma (ehk kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma, nagu seda organit on hakatud nimetama) esimene koosolek toimus ÜRO esinduses Viinis 15. ja 16. aprillil 2000. Sellel osalesid Bangladeshi ülemkohtu esimees Latifur Rahman, India Karnataka osariigi ülemkohtu esimees Y. Bhaskar Rao, Nepali kohtunik Govind Bahadur Shrestha (esindab oma riigi ülemkohtu esimeest), Nigeeria ülemkohtu esimees M. L. Uwais, Lõuna-Aafrika Konstitutsioonikohtu aseesimees Pius Langa, Tansaania Ühendvabariigi ülemkohtu esimees F. L. Nyalali ja Uganda kohtuteenistuse komisjoni esimees kohtunik B. J. Odoki. Need osalejad kogunesid Rahvusvahelise Kohtu asepresidendi kohtunik Christopher Gregory Weeramantry juhtimisel. Ettekandjaks oli Austraalia kõrgema kohtu kohtunik Michael Kirby. Vaatlejatena osalesid kohtunike ja advokaatide sõltumatusega tegelev ÜRO eriraportöör Dato Param Cumaraswamy, Rahvusvahelise Kohtunike Ühingu asepresident kohtunik Ernst Markel ja Giuseppe di Gennaro.

Sellel koosolekul võttis kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühm vastu kaks otsust. Esiteks nõustus ta, et vastutuse põhimõte nõuab, et riikide kohtud võtaksid endale aktiivse rolli kohtunike aususe ja rikkumatuse tugevdamisel, viies läbi süsteemseid reforme vastavalt oma kohtunikkonna pädevusele ja suutlikkusele. Teiseks tunnistas ta tungivat vajadust üldiselt vastuvõetavate kohtustandardite järele, mis oleks kooskõlas kohtute sõltumatuse põhimõttega ning mida riikide kohtud saaksid austada ja lõppkokkuvõttes jõustada ilma täidesaatva või seadusandliku võimuharu sekkumiseta. Osalenud kohtunikud rõhutasid, et võttes vastu ja jõustades oma liikmete seas asjakohaseid kohtunike käitumise standardeid, suudaks kohtuvõim astuda olulise sammu ühiskonna lugupidamise teenimise ja säilitamise suunas. Sellest tulenevalt palusid nad kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma koordinaatoril Nihal Jayawickramal analüüsida mõnedes jurisdiktsioonides vastu võetud kohtunike käitumisjuhendeid ja

koostada aruanne, mis käsitleks a) sellistes juhendites korduvaid peamisi sätteid; ja b) valikulisi või täiendavaid sätteid, mis esinevad mõnes, kuid mitte kõigis sellistes juhendites ja mis võivad, kuid ei pruugi sobida ülevõtmiseks konkreetsetes riikides.

Allikmaterjal

Kohtunike käitumisjuhendi eelnõu koostamisel vastavalt eespool nimetatud juhistele viidati mitmele olemasolevale koodeksile ja rahvusvahelisele õigusaktile, sealhulgas eelkõige järgmistele:

Siseriiklikud koodeksid

(a) Ameerika Advokatuuri delegaatide koja poolt vastu võetud kohtunike käitumisjuhend, august 1972;

(b) Austraalia osariikide ja territooriumide ülemkohtute esimeeste välja antud kohtunike sõltumatuse põhimõtete deklaratsioon, aprill 1997;

(c) Bangladeshi ülemkohtu kohtunike käitumisjuhend, mille on sätestanud kõrgem kohtunike nõukogu tuginedes pädevusele Bangladeshi Rahvavabariigi põhiseaduse artikli 96 lõike 4 punkti a alusel, mai 2000;

(d) kohtunike eetikapõhimõtted, mis koostati koostöös Kanada kohtunike konverentsiga ja mille kiitis heaks Kanada kohtunike nõukogu, 1998;

(e) Idaho kohtunike käitumisjuhend, 1976;

(f) 1999. aastal India ülemkohtute esimeeste konverentsil vastu võetud kohtunike väärtuste ümber sõnastatud versioon;

(g) Iowa kohtunike käitumisjuhend;

(h) Keenia kohtuametnike käitumisjuhend, juuli 1999;

(i) Malaisia kohtunike eetikakoodeks, mille Yang di-Pertuan Agong on sätestanud ülemkohtu esimehe, apellatsioonikohtu esimehe ja kõrgemate kohtute esimeeste soovitusel, tuginedes Malaisia 1994. aasta föderaalse põhiseaduse artikli 125 lõike 3 punktiga A antud volitustele;

(j) Namiibia kohtunike käitumisjuhend;

(k) kohtunike käitumist reguleerivad eeskirjad, New Yorgi osariik,

USA;

(l) Nigeeria Liitvabariigi kohtuametnike käitumisjuhend, juuli 1999;

(m) käitumisjuhend, mida peavad järgima Pakistani ülemkohtu ja kõrgemate kohtute kohtunikud;

(n) Filipiinide kohtunike käitumisjuhend, september 1989;

(o) Filipiinide kohtunikueetika kaanonid, mille esitas Filipiinide advokatuur ja mille kiitsid heaks Manila esimese astme kohtunikud ning mis võeti vastu ülemkohtu haldusjärelevalve all olevate kohtunike, sealhulgas munitsipaalkohtunike ja linnakohtunike jaoks suunisena ja nende poolt järgimiseks;

(p) Yandina avaldus: kohtunike sõltumatuse põhimõtted Saalomoni Saartel, november 2000;

(q) suunised Lõuna-Aafrika Vabariigi kohtunikele, mille on välja andnud ülemkohtu esimees, konstitutsioonikohtu esimees ja kõrgemate kohtute, töövaidluskohtu ja maavaidluste kohtu esimehed, märts 2000;

(r) Tansaania kohtuametnike käitumisjuhend, vastu võetud kohtunike ja rahukohtunike konverentsil, 1984;

(s) Texase kohtunike käitumisjuhend;

(t) Uganda kohtunike, rahukohtunike ja muude kohtuametnike käitumisjuhend, vastu võetud ülemkohtu ja kõrgema kohtu kohtunike poolt, juuli 1989;

(u) Ameerika Ühendriikide kohtunike konverentsi käitumisjuhend;

(v) Virginia osariigi kohtunike käitumise kaanonid, vastu võetud ja välja kuulutatud Virginia ülemkohtu poolt, 1998;

(w) Ameerika Ühendriikide Washingtoni osariigi ülemkohtu poolt vastu võetud kohtunike käitumisjuhend, oktoober 1995;

(x) Sambia parlamendi poolt 1999. aasta detsembris vastu võetud kohtute (käitumisjuhendi) seadus.

Piirkondlikud ja rahvusvahelised dokumendid

(a) Kohtunike sõltumatuse põhimõtete eelnõu (Siracusa põhimõtted), mille koostas Rahvusvahelise Karistusõiguse Assotsiatsiooni, Rahvusvahelise Juristide Komisjoni ning Kohtunike ja Advokaatide Sõltumatuse Keskuse kokku kutsutud ekspertide komitee, 1981;

(b) kohtunike sõltumatuse miinimumstandardid, vastu võetud Rahvusvahelise Advokatuuri poolt, 1982;

(c) ÜRO kohtute sõltumatuse aluspõhimõtted, mille kiitis heaks ÜRO Peaassamblee, 1985;

(d) õigusemõistmise sõltumatust käsitleva ülddeklaratsiooni eelnõu (Singhvi deklaratsioon), mille koostas kohtute sõltumatust käsitleva uuringu ÜRO eriraportöör L. V. Singhvi, 1989;

(e) Pekingi avaldus kohtunike sõltumatuse põhimõtete kohta Lawasia piirkonnas, vastu võetud ülemkohtute esimeeste 6. konverentsil, august 1997;

(f) Latimer House'i suunised Rahvaste Ühendusele heade tavade kohta, mis reguleerivad täitevvõimu, parlamendi ja kohtuvõimu vahelisi suhteid hea valitsemistava, õigusriigi ja inimõiguste edendamisel, et tagada Harare põhimõtete tõhus rakendamine, 1998;

(g) Euroopa harta kohtunike statuudi kohta, Euroopa Nõukogu, juuli 1998;

(h) korruptsiooni ennetamise ja kõrvaldamise ning kohtusüsteemi erapooletuse tagamise poliitikaraamistik, mille võttis vastu Kohtunike ja Advokaatide Sõltumatuse Keskuse kokku kutsutud eksperdirühm, veebruar 2000;

Bangalore'i kohtunike käitumisjuhendi eelnõu

Kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma teine kohtumine toimus 24.–26. veebruaril 2001 Indias Bangalore'is. Selle toimumisele aitas kaasa Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi rahvusvahelise arengu ministeerium, võõrustajateks olid India Karnataka osariigi kõrge

kohus ja osariigi valitsus ning seda toetas ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo. Kohtumisel vaatas kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühm talle esitatud eelnõu läbi, tuvastas põhiväärtused, sõnastas asjakohased põhimõtted ja leppis kokku Bangalore'i kohtunike käitumisjuhendi eelnõus (Bangalore'i eelnõu). Töörühm tunnistas siiski, et kuna Bangalore'i eelnõu olid välja töötanud peamiselt üldise õiguse riikidest pärit kohtunikud, on oluline, et selle vaataksid üle teistest õigustraditsioonidest pärit kohtunikud, et sellele oleks võimalik omistada nõuetekohaselt kinnitatud rahvusvahelise kohtunike käitumisjuhendi staatus.

Kohtumisel osalesid Bangladeshi ülemkohtu esimees Mainur Reza Chowdhury, India Karnataka osariigi ülemkohtu esimees P. V. Reddi, Nepali ülemkohtu esimees Keshav Prasad Upadhyay, Nigeeria ülemkohtu esimees M. L. Uwais, Lõuna-Aafrika Vabariigi ülemkohtu esimehe asetäitja Pius Langa, Sri Lanka ülemkohtu esimees S. N. Silva, Tansaania Ühendvabariigi ülemkohtu esimees B. A. Samatta ja Uganda ülemkohtu esimees B. J. Odoki. Erikülalisena oli kutsutud osalema Rahvusvahelise Juristide Komisjoni president Kanada Ülemkohtu kohtunik Claire L'Heureux-Dubé. Töörühma juhatajaks oli kohtunik Weeramantry ja ettekandjaks kohtunik Kirby. Lisaks osalesid vaatlejatena kohtunike ja advokaatide sõltumatusega tegelev ÜRO eriraportöör Dato Param Cumaraswamy ning ÜRO inimõiguste komitee esimees kohtunik P. N. Bhagwati, kellest viimane esindas ÜRO inimõiguste ülemvolinikku.

Konsultatsiooniprotsess

Järgneva 20 kuu jooksul levitati Bangalore'i eelnõu laialdaselt nii üldise õiguse kui ka tsiviilõiguse süsteemi esindavate kohtunike seas. Seda tutvustati ja arutati mitmetel kohtunike konverentsidel ja kohtumistel, kus osalesid ülemkohtute esimehed ja kõrgemad kohtunikud enam kui 75 riigist. Ameerika Advokatuuri Kesk- ja Ida-Euroopa esinduste algatusel tõlgiti Bangalore'i eelnõu näiteks Bosnia ja Hertsegoviina, Bulgaaria, Horvaatia, Rumeenia, Serbia ja Slovakkia riigikeeltesse ning seejärel vaatasid selle läbi piirkonna kohtunikud, kohtunike ühendused ning konstitutsiooni- ja ülemkohtud. Kommentaarid andsid eelnõule kasuliku vaatenurga.

2002. aasta juunis Prantsusmaal Strasbourgis toimunud kohtumisel

vaatas Bangalore'i eelnõu läbi Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu töörühm, mis viis läbi täieliku ja avameelse arutelu tsiviilõiguse süsteemi seisukohast vaadatuna. Sellel kohtumisel osalesid Austria Kohtunike Ühingu asepresident Gerhard Reissner, Tšehhi Vabariigi kõrge kohtu kohtunik Robert Fremr, Pariisi apellatsioonikohtu president Alain Lacabarats, Saksamaa Föderaalse Halduskohtu kohtunik Otto Mallmann, Itaalia kohtunik Raffaele Sabato, Leedu apellatsioonikohtu kohtunik Virgilijus, Luksemburgi apellatsioonikohtu esimene nõunik Jean-Claude Wiwinius, Portugali apellatsioonikohtu kohtunik Orlando Afonso, Sloveenia ülemkohtu kohtunik Dusan Ogrizek, Rootsi Svea apellatsioonikohtu esimees Johan Hirschfeldt ja Ühendkuningriigi ülemkohtunik lord Mance (esimees). Bangalore'i eelnõu töörühma avaldatud märkused koos Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu muude asjakohaste arvamustega (eelkõige arvamus nr 1 kohtunike sõltumatust käsitlevate standardite kohta) aitasid märkimisväärselt kaasa Bangalore'i eelnõu edasiarendamisele.

Bangalore'i eelnõu vaadati täiendavalt läbi, võttes arvesse Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu arvamuse eelnõud kohtunike ametialase käitumise, eelkõige eetika põhimõtete ja eeskirjade ning sobimatu käitumise ja erapooletuse kohta. Samuti arvestati teksti täiendamisel uuemate kohtunike käitumisjuhendite sisuga, sealhulgas Austraalia ülemkohtute esimeeste nõukogu poolt 2002. aasta juunis avaldatud kohtunike käitumise juhendiga, Balti riikide kohtunike käitumisreeglite näidistega, Hiina Rahvavabariigi kohtunikueetika koodeksiga ja Makedoonia kohtunike ühingu kohtunikueetika koodeksiga.

Kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtted

Järgmisena esitati Bangalore'i eelnõu muudetud versioon tsiviilõiguse süsteemiga riikide ülemkohtute esimeeste (või nende esindajate) ümarlauakohtumisele. Kohtumine toimus 25. ja 26. novembril 2002 Madalmaades Haagis, Rahvusvahelise Kohtu peakorteris rahupalee Jaapani saalis. Kohtumise toimumisele aitas kaasa Ühendkuningriigi rahvusvahelise arengu ministeerium ning seda toetasid ÜRO rahvusvaheline kriminaalpreventsiooni keskus ja ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo ning seda aitas korraldada Haagis asuva Carnegie fondi peadirektor.

Kohtumist juhatas endine Rahvusvahelise Kohtu asepresident ja ad hoc kohtunik Weeramantry ning sellest võtsid teiste seas osa Brasiilia Föderaalse Apellatsioonikohtu kohtunik Vladimir de Freitas, Tšehhi Vabariigi ülemkohtu esimees Iva Brozova, Egiptuse Kõrgema Konstitutsioonikohtu esimees Mohammad Fathy Naguib (keda abistas kohtunik Adel Omar Sherif), Prantsusmaa kassatsioonikohtu nõunik Christine Chanet, Mehhiko ülemkohtu president Genaro David Gongora Pimentel, Mosambiigi ülemkohtu president Mario Mangaze, Madalmaade ülemkohtu president Pim Haak, Norra ülemkohtu kohtunik Trond Dolva ja Filipiinide ülemkohtu esimees Hilario Davide (keda abistas kohtunik Reynato S. Puno). Ühel istungil osalesid ka järgmised Rahvusvahelise Kohtu kohtunikud: kohtunik Francisco Rezek Brasiiliast, kohtunik Nabil Elaraby Egiptusest, kohtunik Carl-August Fleischhauer Saksamaalt, kohtunik Geza Herczegh Ungarist, kohtunik Raymond Ranjeva Madagaskarilt, kohtunik Abdul G. Koroma Sierra Leonest, kohtunik Rosalyn Higgins Ühendkuningriigist ja ad hoc kohtunik Thomas Frank Ameerika Ühendriikidest. Kohtumisel osales ka kohtunike ja advokaatide sõltumatusega tegelev ÜRO eriraportöör Dato Param Cumaraswamy.

Kohtumisel osalenud üldise õiguse ja tsiviilõiguse kohtunike vahel valitses märkimisväärne üksmeel põhiväärtuste osas, mõningaid lahkarvamusi esines nende väärtuste paigutamise süsteemi ja järjekorra osas. Näiteks:

(a) tõstatati küsimus, kas sõltumatus, erapooletus ning ausus ja rikkumatus (selles järjekorras) ei peaks olema ülimuslikud kohase käitumise (mis oli Bangalore'i eelnõus esikohal) ja võrdsuse ees;

(b) tsiviilõiguse süsteemi esindavad kohtunikud väljendasid muret sõna „koodeks" (juhend) kasutamise pärast (mida Mandri-Euroopa õigusala töötajad mõistavad tavaliselt täieliku ja ammendava õigusaktina), eriti kuna ametialase käitumise standardid erinevad seadusjärgsetest ja distsiplinaareeskirjadest;

(c) seati kahtluse alla Bangalore'i eelnõu preambulis sisalduv väide, et „kohtuvõimu tegelik allikas on üldsuse poolt kohtunikkonna moraalse autoriteedi ning aususe ja rikkumatuse aktsepteerimine". Väideti, et „tegelik allikas" on põhiseadus ja et liiga suur rõhuasetus sellele, et lõppkokkuvõttes sõltub kohtuvõim üldsuse poolt aktsepteerimisest, võib mõnel juhul olla ohtlik.

Seoses väärtuste ja põhimõtete kohaldamisega esitasid tsiviilõiguse süsteemist pärit kohtunikud järgmisi märkusi:

(a) seati küsimuse alla, miks peaks kohtunikelt nõudma (nagu Bangalore'i eelnõus märgiti), et nad hoiaksid end kursis oma perekonna majanduslike huvidega, kuna nende arvates ei ohustanud see kohtunike tegelikku ega näivat erapooletust;

(b) peeti sobimatuks, et kohtunik, kes muidu tuleks taandada, jätkaks menetluses osalemist, kui pooled on nõus, et ta seda teeb (samas kui üldise õiguse kohtunikud arvasid, et see võib olla lubatud);

(c) seati kahtluse alla Bangalore'i eelnõu lähenemisviisi ulatus ja asjakohasus suhteliselt levinud olukordades, nagu abielu või lähedased isiklikud suhted juristiga, ning tehti selle asemel ettepanek, et sellistel juhtudel ei peaks keskenduma suhte keelamisele, vaid kohtuniku vajadusele taandada end kõigist asjadest, millega on seotud suhte teine pool;

(d) väljendati kahtlust, kas on mõistlik luua nimekiri lubatud kohtuvälistest tegevustest, samuti ei leitud, et heategevusorganisatsiooni nimel rahakogumistegevuse, testamenditäitjana, haldurina, usaldusisikuna, eestkostjana või muu usaldusisikuna tegutsemise, uurimiskomisjoni liikmeks nimetamisega nõustumise või iseloomustava tunnistajana ütluste andmise keelud peaksid olema rahvusvahelise standardina üldiselt aktsepteeritud.

Peamine arvamuste lahknevus puudutas siiski poliitilist tegevust. Ühes Euroopa riigis valiti kohtunikud nende erakondliku kuuluvuse alusel. Teistes Euroopa riikides oli kohtunikel õigus osaleda poliitikas ja olla valitud kohalike volikogude liikmeks (isegi kui nad jätkasid kohtunikena) ja parlamendi liikmeks (sel juhul peatati nende kohtuniku staatus). Seetõttu väitsid tsiviilõiguse süsteeme esindavad kohtunikud, et praegu puudub üldine rahvusvaheline konsensus selle kohta, kas kohtunikel peaks olema vabadus poliitikas osaleda või mitte. Nad tegid ettepaneku, et iga riik peaks ise leidma tasakaalu olukorras, kus ühelt poolt tuleb kaaluda kohtunike arvamus- ja väljendusvabadust ühiskondliku tähtsusega küsimustes ning teiselt poolt neutraalsuse nõuet. Siiski möönsid nad, et kuigi erakonda kuulumine või osalemine suuri ühiskondlikke probleeme käsitlevas avalikus arutelus võib olla lubatud, peavad kohtunikud vähemalt hoiduma igasugusest poliitilisest tegevusest, mis võib ohustada nende sõltumatust või erapooletut muljet.

Selle kohtumise tulemuseks olid kohtunike käitumise Bangalore'i

põhimõtted. Selles dokumendis tunnustatud põhiväärtused on: sõltumatus, erapooletus, ausus ja rikkumatus, kohane käitumine, võrdsus, asjatundlikkus ja hoolsus. Neile väärtustele järgnevad asjakohased põhimõtted ja üksikasjalikumad avaldused nende kohaldamise kohta.

Inimõiguste Komisjon

Kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtted lisati aruandele, mille esitas ÜRO inimõiguste komisjoni viiekümne üheksandale istungjärgule 2003. aasta aprillis ÜRO kohtunike ja advokaatide sõltumatusega tegelev ÜRO eriraportöör Dato Param Cumaraswamy. 29. aprillil 2003 võttis komisjon ühehäälselt vastu resolutsiooni 2003/43, milles märgiti, et seeläbi juhitakse Bangalore'i põhimõtetele „liikmesriikide, asjaomaste ÜRO organite ning valitsustevaheliste ja valitsusväliste organisatsioonide tähelepanu eesmärgiga, et viimatinimetatud neid kaaluksid".

2004. aasta aprillis märkis uus ÜRO kohtunike ja advokaatide sõltumatuse eriraportöör Leandro Despouy oma aruandes inimõiguste komisjoni kuuekümnendale istungjärgule järgmist:

> „Komisjon on sageli väljendanud muret korruptsiooni sageduse ja ulatuse pärast kohtusüsteemis kogu maailmas, mis ulatub palju kaugemale majanduslikust korruptsioonist, mis seisneb parlamendi poolt kohtutele eraldatud rahaliste vahendite omastamises või altkäemaksudes (tava, mida tegelikult võivad soodustada kohtunike madalad palgad). See võib olla seotud ka kohtuvõimu siseste halduseprobleemidega (läbipaistvuse puudumine, altkäemaksude süsteem) või väljenduda erapoolikus osalemises kohtuprotsessides ja kohtuotsustes, mis on tingitud kohtusüsteemi politiseerimisest, kohtunike erakondlikust lojaalsusest või igat liiki kohtulikust patronaažist. Probleem on eriti tõsine, kuna kohtunikud ja kohtuametnikud peaksid olema moraalne autoriteet ning usaldusväärne ja erapooletu institutsioon, kelle poole kogu ühiskond võib oma õiguste rikkumise korral pöörduda.
>
> „Kui vaadata tegudest endist kaugemale, siis asjaolu, et mõnede riikide avalikkus kipub nägema kohtuvõimu korrumpeerununa, on eriti tõsine: usalduse puudumine õigusemõistmise vastu on demokraatiale ja arengule surmav ning soodustab korruptsiooni

põlistamist. Sellega seoses omandavad kohtunikueetika reeglid suure tähtsuse. Nagu Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas rõhutatakse, peavad kohtunikud mitte ainult vastama erapooletuse objektiivsetele kriteeriumidele, vaid nad peavad ka näima erapooletuna; kaalul on usaldus, mida kohtud peavad äratama nendes, kes on demokraatlikus ühiskonnas kohtu ette toodud. Seega võib mõista, miks on nii oluline levitada ja rakendada kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtteid, mille autorid on hoolikalt püüdnud tugineda kahele peamisele õigustraditsioonile (üldine õigus ja tsiviilõigus) ning mida komisjon märkis oma viiekümne üheksandal istungjärgul."

Eriraportöör soovitas teha Bangalore'i põhimõtted kättesaadavaks eelistatavalt riigikeeltes kõigis õigusteaduskondades ning kohtunike ja juristide kutseliitudes.

Kommentaar kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtete kohta

Oma neljandal kohtumisel, mis toimus Viinis 2005. aasta oktoobris, märkis kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühm, et kohtunikud, juristid ja õigusreformijad on mitmel kohtumisel rõhutanud vajadust kommentaari või seletuskirja järele autoriteetse juhendi kujul Bangalore'i põhimõtete kohaldamise kohta. Töörühm nõustus, et selline kommentaar või juhend võimaldaks kohtunikel ja kohtunikueetika õpetajatel mõista mitte ainult Bangalore'i põhimõtete koostamise ja kultuuridevahelise konsulteerimise protsessi ning neis sisalduvate väärtuste ja põhimõtete põhjendusi, vaid see hõlbustaks ka laiemat arusaamist nende väärtuste ja põhimõtete kohaldatavusest võimalike küsimuste, olukordade ja probleemide suhtes. Sellest tulenevalt otsustas töörühm määrata koordinaatori, kes koostab kommentaaride kavandi, mis esitatakse seejärel rühmale arutamiseks ja heakskiitmiseks.

Kriminaalpreventsiooni ja kriminaalmenetluse komisjon

2006. aasta aprillis toimus Viinis kriminaalpreventsiooni ja

kriminaalmenetluse komisjoni (*Commission on Crime Prevention and Criminal Justice*) viieteistkümnes istungjärk, kus soovitati ühehäälselt majandus- ja sotsiaalnõukogul võtta vastu Egiptuse, Prantsusmaa, Saksamaa, Nigeeria ja Filipiinide valitsuste poolt ühiselt toetatav resolutsiooni projekt pealkirjaga „Kohtunike käitumise aluspõhimõtete tugevdamine“. Resolutsiooni projektis muu hulgas:

(a) kutsuti liikmesriike üles kooskõlas oma siseriiklike õigussüsteemidega julgustama oma kohtuid võtma kohtunike ametialast ja eetilist käitumist käsitlevate eeskirjade läbivaatamisel või väljatöötamisel arvesse (resolutsioonile lisatud) kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtteid;

(b) rõhutati, et kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtted kujutavad endast edasist arengut ja täiendust kohtute sõltumatuse aluspõhimõtetele;

(c) tunnustati olulist tööd, mida on teinud kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühm ÜRO narkootikumide ja kuritegevuse büroo (UNODC) egiidi all ning muud rahvusvahelised ja piirkondlikud õigusfoorumid, mis aitavad välja töötada ja levitada standardeid ja meetmeid kohtute sõltumatuse, erapooletuse ning aususe ja rikkumatuse tugevdamiseks;

(d) paluti, et UNODC jätkaks kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma toetamist;

(e) väljendati tunnustust liikmesriikidele, kes on teinud UNODC-le vabatahtlikke annetusi kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma töö toetuseks;

(f) kutsuti liikmesriike üles tegema vastavalt vajadusele vabatahtlikke makseid ÜRO kriminaalpreventsiooni ja kriminaalmenetluse fondi, et toetada kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma, ning jätkama ülemaailmse korruptsioonivastase võitluse programmi kaudu tehnilise abi andmist arengumaadele ja üleminekujärgus majandusega riikidele vastavalt taotlustele, eesmärgiga tugevdada nende kohtute ausust ja rikkumatust ning suutlikkust;

(g) kutsuti liikmesriike üles esitama oma seisukohad kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtete kohta ja tegema vajaduse korral ettepanekuid nende muutmiseks;

(h) paluti, et UNODC koostöös kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühmaga ning muude rahvusvaheliste ja piirkondlike õigusfoorumitega kutsuks kokku valitsustevahelise avatud eksperdirühma, et töötada välja kommentaarid kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtete kohta, võttes arvesse liikmesriikide väljendatud seisukohti ja soovitatud muudatusi;

(i) paluti peasekretäril anda kriminaalpreventsiooni ja kriminaalmenetluse komisjonile selle 16. istungjärgul aru resolutsiooni rakendamise kohta.

Majandus- ja Sotsiaalnõukogu

Majandus- ja sotsiaalnõukogu võttis 27. juulil 2006 ilma hääletamiseta vastu resolutsiooni 2006/23 pealkirjaga „Kohtunike käitumise aluspõhimõtete tugevdamine."

Valitsustevaheline eksperdirühm

2006. aasta märtsis esitati kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma ja UNODC kokku kutsutud valitsustevahelise avatud eksperdirühma ühiskohtumisele kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtteid käsitleva kommentaari kavand, mille koostas kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma koordinaator Nihal Jayawickrama. Kohtumist juhatasid kohtunik Weeramantry ja Lõuna-Aafrika Vabariigi ülemkohtu esimees Pius Langa. Teised kohtumisel osalenud kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma liikmed olid Uganda ülemkohtu esimees B. J. Odoki, Tansaania Ühendvabariigi ülemkohtu esimees B. A. Samatta, Egiptuse ülemkohtu esimehe asetäitja Adel Omar Sherif ja Nigeeria endine ülemkohtu esimees M. L. Uwais. Austraalia kõrge kohtu kohtunik M. D. Kirby, kes ei saanud osaleda, esitas oma märkused kirjalikult.

Valitsustevahelise eksperdirühma kohtumisel osalesid ka järgmised kohtunikud, valitsusametnikud ja üksikeksperdid: Alžeeria kohtunik Noura Hachani; Argentina ülemkohtu kohtunik Elena Highton de Nolasco; Aserbaidžaani kohtunikud Nazim Tagiyev, Rauf Gulijev ja Gulmirza Cavadov; Octavio Lister Dominikaani Vabariigist; kohtunik Mohammad Aly Seef kõrgeimast konstitutsioonikohtust ja kohtunik

Elham Nguib Nawar Egiptuse kõrgeimast konstitutsioonikohtust; Soome ringkonnakohtu kohtunik Riitta Kiiski; Prantsusmaa kassatsioonikohtu kohtunik Christine Chanet; Saksamaa ringkonnakohtu kohtunik Hansjörg Scherer; Ungari ülemkohtu kohtunik Ursula Vezekényi; Indoneesia professor Paulus Effendie Lotulung; Iraani Islamivabariigi kohtunik Mohamadali Shahheydaripur; Kaspars Berkis Lätist; Muftah Mohamed Kazit, Abdel-Hakim Alfitouri Al-Hamrouni, Nagi Abdel-Salam Burkan ja Ahmed El Halam Liibüa Araabia Jamahiriyast; Casablanca apellatsioonikohtu kohtunik Abdellatif Cherqaoui, ülemkohtu kohtunik Khadija Ouazzani Touhami ja Boutaina Benmoussa Marokost; kohtunik Collins Parker Namiibia kõrgest kohtust; Nepali ülemkohtu kohtunik Ram Kumar Prasad Shah; Dennis de Jong Hollandist; kohtunik Timothy Adepoju Oyeyipo, Philomena Chinwe Uwandu ja Hadiza Ibrahim Saeed Nigeeriast; Syed Haider Shah Pakistanist; Xiomara Bulgin De Wilson Panamast; Hyong-Won Bae Korea Vabariigist; Iurii Pricop Moldovast; Cristi Danilet Rumeeniast; Jovan Cosic Serbiast; Ignacio Sancho Garagallo Hispaaniast; Suhada Gamlath ja Neshan Gunasekera Sri Lankast; Bashar Safiey Süüria Araabia Vabariigist; Ferdinand L. K. Wambali Tansaania Ühendvabariigist; Henry Haduli Ugandast; ja Kevin Driscoll Ameerika Ühendriikidest.

Teised osalejad olid: Olga Ruda ja Simon Conte Ameerika Advokatuuri õigusriigi algatusest; lord Jonathan Mance Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogust (Euroopa Nõukogu); Dedo Geinitz, Johanna Beate Wysluch ja Georg Huber-Brabenwarter Saksamaa tehnilise koostöö agentuurist (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit); professor Giuseppe Di Federico ja Francesco Contini Kohtusüsteemide Uurimisinstituudist; Giovanni Pascua ja kohtunik Khaled Ahmed Rahvusvahelisest Kriminaalteaduste Kõrgkoolide Instituudist; Arkan El Seblani ÜRO Arenguprogrammist; ning Kit Volz, Stuart Gilman, Oliver Stolpe, Phil Matsheza, Alexandra Souza Martins ja Ugonnaya Grace Ezekwem UNODC-st.

Töö tulemusel valminud kavandit arutati üksikasjalikult, kusjuures iga lõiget käsitleti eraldi. Kokku lepiti mitmes muudatusettepanekus, sealhulgas teatavates väljajätmistes. Järgneva kommentaari eesmärk on aidata paremini mõista kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtteid.

Preambul

Arvestades, et inimõiguste ülddeklaratsioonis tunnustatakse aluspõhimõtet, mille kohaselt on igal inimesel tema õiguste ja kohustuste kindlaksmääramisel ja temale esitatud kriminaalsüüdistuste läbivaatamisel täieliku võrdsuse alusel õigus sellele, et tema asja arutaks õiglaselt ja avalikult sõltumatu ja erapooletu kohus.

Kommentaar

Inimõiguste ülddeklaratsioon

1. ÜRO Peaassamblee poolt 10. detsembril 1948. aastal välja kuulutatud inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 19 on sätestatud:

> „Igal inimesel on tema õiguste ja kohustuste kindlaksmääramisel ja temale esitatud kriminaalsüüdistuste läbivaatamisel täieliku võrdsuse alusel õigus sellele, et tema asja arutaks õiglaselt ja avalikult sõltumatu ja erapooletu kohus.“

2. Inimõiguste ülddeklaratsioon võeti vastu eriarvamusteta ja see kajastab ühist arusaama õigustest, mida Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikmesriigid on lubanud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni hartas austada ja järgida. See on esimene kõikehõlmav avaldus üldkohalduvate inimõiguste kohta. Inimõiguste ülddeklaratsioon ei olnud mõeldud õiguslikult siduva dokumendina, kuna tegemist on deklaratsiooni, mitte lepinguga. Seda peetakse siiski õiguspäraseks abivahendiks hartas kasutatud väljendi „inimõigused ja põhivabadused“ tõlgendamisel. Juba 1971. aastal tunnistati kohtulikult, et „kuigi deklaratsioonis esitatud kinnitused ei ole sama siduvad nagu rahvusvaheline konventsioon [...], võivad nad olla riikidele siduvad tava alusel [...] kas seetõttu, et tegemist on tavaõiguse kodifitseerimisega [...] või seetõttu, et nad on omandanud tavale omase jõu seadusena tunnustatud üldise tava kaudu.“[2]

[2] *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South-West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276(1970)*, asepresident Ammoun, I.C.J. eraldi arvamus, I.C.J. Reports 1971, lk 76.

Arvestades, et kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt tagab, et kõik isikud on kohtute ees võrdsed ning et igaühel on õigus mis tahes talle esitatud kriminaalsüüdistuse läbivaatamisel või tema õiguste ja kohustuste kindlaksmääramisel mingi tsiviilprotsessi käigus kohtuasja õiglasele ja avalikule arutamisele põhjendamata viivituseta pädeva, sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt, mis on loodud seaduslikul alusel.

Kommentaar

Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt

3. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 14 lõikes 1 on muu hulgas sätestatud:

> „Kõik isikud on kohtute ees võrdsed. Igaühel on õigus mis tahes talle esitatud kriminaalsüüdistuse läbivaatamisel või tema õiguste ja kohustuste kindlaksmääramisel mingi tsiviilprotsessi käigus kohtuasja õiglasele ja avalikule arutamisele pädeva, sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt, mis on loodud seaduslikul alusel."

4. ÜRO Peaassamblee võttis kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti ühehäälselt vastu 16. detsembril 1966 ja see jõustus 23. märtsil 1976 kolm kuud pärast 35. ratifitseerimiskirja hoiuleandmist. Seisuga 8. mai 2006 on 156 riiki rahvusvahelise pakti kas ratifitseerinud või sellega ühinenud, tunnustades seega pakti sätteid rahvusvahelise õiguse siduvate kohustustena.

Riigi kohustused

5. Kui riik ratifitseerib rahvusvahelise pakti või ühineb sellega, võtab ta kolm siseriiklikku kohustust. Esimene on „austada rahvusvahelises paktis tunnustatud õigusi ja tagada need kõigile tema territooriumil asuvatele ja tema jurisdiktsioonile alluvatele isikutele, tegemata mingit vahet rassi, nahavärvuse, soo, keele, usutunnistuse, poliitiliste või muude tõekspidamiste, rahvusliku või sotsiaalse päritolu, varandusliku

seisundi, sünni või mõne muu asjaolu põhjal. Teine kohustus on astuda vajalikke samme vastavalt oma konstitutsioonilistele menetlustele ja rahvusvahelise pakti sätetele, et võtta kasutusele abinõud seadusandlike meetmete rakendamiseks, mida võib olla tarvis nende õiguste ja vabaduste teostamiseks. Kolmas kohustus on tagada kõigile, kelle õigusi ja vabadusi on rikutud, tõhus õiguskaitsevahend isegi siis, kui selle rikkumise panid toime ametiülesandeid täitvad isikud; tagada, et iga sellist õiguskaitsevahendit taotleva isiku õigused sellele määratakse kindlaks pädevate kohtu-, haldus- või seadusandlike asutuste poolt või õigussüsteemi kaudu ning arendada kohtuliku läbivaatamise võimalusi; samuti tagada pädevate asutuste poolt nende õiguskaitsevahendite täitmisele pööramine juhul, kui isikutele on need õiguskaitsevahendid võimaldatud

Rahvusvahelise õiguse staatus

6. Rahvusvahelise õiguse staatus riigi õiguskorras määratakse üldjuhul kindlaks riigisisese õigusega. Sellest tulenevalt kohaldatakse eri jurisdiktsioonides erinevaid norme. Monistlikku teooriat järgivates maades toimivad sama teemat puudutav rahvusvaheline õigus ja siseriiklik õigus samaaegselt ning vastuolu korral on ülimuslik esimene. Dualistlikku teooriat eelistavates maades käsitatakse rahvusvahelist õigust ja siseriiklikku õigust kahe eraldi õigussüsteemina, mis reguleerivad erinevaid valdkondi. Need on üksteist välistavad ja esimene ei mõjuta teist, välja arvatud juhul kui ja kuni toimub rahvusvahelise õiguse inkorporeerimine siseriiklike õigusaktide alusel. Sellise lähenemisviisi üks põhjusi on see, et lepingu sõlmimine on täidesaatev akt, samas kui sellega võetud kohustuste täitmine, juhul kui need kohustused eeldavad kehtiva siseriikliku õiguse muutmist, nõuab seadusandlikke meetmeid. Paljudes riikides, kus eelistatakse dualistlikku teooriat, nähakse põhiliste inimõiguste ja -vabaduste tunnustamist ja järgimist tänapäeval siiski üldiselt kohustuslikuna või kindlasti mõjuva tegurina siseriikliku õiguse määratlemisel ja väljendamisel.

Arvestades, et eespool nimetatud aluspõhimõtteid ja õigusi tunnustatakse või kajastatakse ka piirkondlikes

inimõigusi käsitlevates õigusaktides, riikide põhiseadustes, seadustes ja üldises õiguses, samuti kohtulikes tavades ja traditsioonides.

Kommentaar

Euroopa inimõiguste konventsioon

7. 1950. aasta Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikes 1 on muu hulgas sätestatud:

> „Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus.“

Ameerika inimõiguste konventsioon

8. 1969. aasta Ameerika inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 8 lõikes 1 on muu hulgas sätestatud:

> „Igaühel on õigus asja arutamisele koos nõuetekohaste tagatistega ja mõistliku aja jooksul pädevas, sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus tema vastu esitatud kriminaalsüüdistuse tõendamisel või tema tsiviil-, töö-, maksu- või muud laadi õiguste ja kohustuste üle otsustamisel.“

Aafrika inimõiguste ja rahvaste õiguste harta

9. 1981. aasta Aafrika inimõiguste ja rahvaste õiguste harta artikli 7 lõikes 1 on sätestatud:

> „Igaühel on õigus sellele, et tema seisukoht ära kuulatakse. See hõlmab järgmist:
>
> [---]
>
> „d) õigus asja arutamisele mõistliku aja jooksul erapooletus kohtus.“

Aafrika harta artiklis 26 on sätestatud:

„Käesoleva harta osalisriikidel on kohustus tagada kohtute sõltumatus.“

Arvestades, et pädeva, sõltumatu ja erapooletu kohtunikkonna tähtsust inimõiguste kaitsmisel rõhutab asjaolu, et kõigi teiste õiguste rakendamine sõltub lõppkokkuvõttes nõuetekohasest õigusemõistmisest.

Arvestades, et pädev, sõltumatu ja erapooletu kohtunikkond on samuti hädavajalik selleks, et kohtud saaksid täita oma rolli põhiseaduslikkuse ja õigusriigi kaitsmisel.

Kommentaar

Konstitutsionalism

10. Konstitutsionalismi mõistet on selgitatud järgmiselt:

„Konstitutsionalismi idee hõlmab teesi, et riigivõimu teostamine peab olema seotud reeglitega, st reeglitega, millega nähakse ette seadusandlike ja täidesaatvate toimingute teostamise kord ja piiritletakse nende lubatud sisu. Konstitutsionalism muutub elavaks reaalsuseks niivõrd, kuivõrd need reeglid piiravad kaalutlusõiguse meelevaldsust ja poliitilise võimu kandjad neid tegelikkuses järgivad, ning niivõrd, kuivõrd keelatud aladel, kuhu võim ei tohi tungida, on isikuvabaduse teostamiseks jäänud märkimisväärne tegutsemisruum.”[3]

Õigusriik

11. Sõltumatu ja erapooletu kohtunikkonna tähtsus õigusriigi põhimõtte järgimisel on sõnastatud järgmiselt:

[3] S. A. de Smith, *The New Commonwealth and its Constitutions* (London, Stevens, 1964).

„Kohtute sõltumatusel on selline avalik tähtsus seetõttu, et vaba ühiskond eksisteerib üksnes seni, kuni seda reguleerib õigusriik, [...] norm, mis on siduv valitsejale ja valitsetavale, mida hallatakse erapooletult ja mis kohtleb võrdselt kõiki, kes taotlevad selle pakutavate õiguskaitsevahendite kohaldamist või kelle vastu õiguskaitsevahendite kohaldamist taotletakse. Ükskõik kui ebamääraselt tajutav see võib olla, ükskõik kui ebaselgelt võib mõte sellest olla formuleeritud, on õigusriigi poole püüdlemine kõigi inimeste südames. Selle püüdluse täitumine sõltub sellest, kas kohtunikud kohaldavad õigust pädevalt ja erapooletult. Selle vastutuse täitmiseks on oluline, et kohtunikud oleksid sõltumatud ja et nad ka paistaks sõltumatutena. Oleme harjunud arusaamaga, et kohtunike sõltumatus hõlmab sõltumatust täidesaatva võimu diktaatidest ... Kuid tänapäeva otsused on niivõrd mitmekesised ja olulised, et sõltumatus nõuab hoidumist mis tahes mõjust, mis võib otsuste tegemisel viia erapooletuse puudumiseni või mille puhul on alust mõistlikult arvata, et see võib viia erapooletuse puudumiseni. Sõltumatus täidesaatvast võimust on selle mõiste tuumaks, kuid see ei ole enam ainus sõltumatus, mis on oluline."[4]

Sõltumatu ja erapooletu kohtunikkond

12. Arusaam kohtunike sõltumatusest ja erapooletusest on praegusel ajal laiem:

„Kohtunike sõltumatuse ja erapooletuse mis tahes mainimine peab lõppkokkuvõttes viima küsimuseni: sõltumatu millest? Kõige ilmsem vastus on loomulikult sõltumatu valitsusest. Minu arvates on võimatu ette kujutada mis tahes olukorda, kus kohtunikud oma otsustes ei peaks olema täitevvõimust sõltumatud. Kuid nad peaksid olema sõltumatud ka seadusandjast, välja arvatud selle seadusloome pädevuses. Kohtunikud ei tohiks alluda parlamendis avaldatud arvamustele ega otsustada kohtuasju eesmärgiga teenida parlamendi heakskiitu või vältida parlamendi hukkamõistu. Samuti peavad nad selgelt tagama, et nende erapooletust ei kahjustaks ükski teine kutsealane, äriline, isiklik või mis tahes muu seos."[5]

[4] Sir Gerard Brennan, Austraalia ülemkohtunik, "Judicial independence", Australian Judicial Conference, 02.11.1996, Canberra, kättesaadav veebis http://www.hcourt.gov.au.

[5] Lord Bingham of Cornhill, Lord Chief Justice of England, "Judicial Independence",

Arvestades, et üldsuse usaldus kohtusüsteemi ning kohtunikkonna moraalse autoriteedi ning aususe ja rikkumatuse vastu on kaasaegses demokraatlikus ühiskonnas äärmiselt oluline.

Kommentaar

Üldsuse usaldus kohtunikkonna vastu

13. Riigi kohtusüsteemi hoiab üleval üldsuse usaldus kohtute sõltumatuse, kohtunike aususe ja rikkumatuse ja erapooletuse ning kohtusüsteemi protsesside tõhususe vastu. Nagu on märkinud üks kohtunik:

> „Kohtu autoriteet, ... mis ei tugine ei rahakotile ega mõõgale ... toetub lõppkokkuvõttes üldsuse püsivale usaldusele kohtu moraalse otsustusõiguse vastu. Sellise tunde peab tekitama kohtu täielik eemaldumine – nii faktiliselt kui ka näiliselt – poliitilistest seostest ning hoidumine sekkumisest poliitiliste jõudude kokkupõrgetesse poliitiliste kokkulepete käigus."[6]

Arvestades, et on oluline, et kohtunikud nii individuaalselt kui ka kollektiivselt hoiaksid aus ja lugupidamises kohtunikuametit kui üldsuse antud usaldust ning püüaksid suurendada ja säilitada usaldust kohtusüsteemi vastu.

Kommentaar

Kollektiivne vastutus

Judicial Studies Board igaaastane loeng, 1996, kättesaadav veebis http://www.jsboard.co.uk.

[6] Ameerika Ühendriigid, *Baker vs Carr*, USA Ülemkohus 369 U.S. 186 (1962), kohtunik Frankfurteri arvamus.

14. Kohtunik peab pidama oma kohuseks mitte üksnes järgida rangeid käitumisnorme, vaid ka osaleda nende standardite kollektiivses kehtestamises, säilitamises ja toetamises. Isegi üks kohtupoolne väärkäitumise juhtum võib pöördumatult kahjustada kohtu moraalset autoriteeti.

Kohtunikuamet

15. Üks kõrgem kohtunik pöördus oma ringkonna äsja ametisse nimetatud kohtunike poole järgmise sõnumiga:

> „Kohtuniku ülesanne seisneb tema olulises rollis teenida ühiskonda, mõistes õigust vastavalt seadusele. Teie amet annab teile selle võimaluse ja see on privileeg. Teie amet nõuab teilt teenimist ja see on kohustus. Kahtlemata oli teil ameti vastuvõtmiseks mitmeid muidki isiklikke ja ametialaseid põhjuseid, kuid kohtunik ei saa olla edukas ega leia oma ülesannete täitmisel rahulolu, kui ta ei teadvusta endale pidevalt, millise tähtsusega teenust ta ühiskonnale pakub. Vabadus, rahu, kord ja hea valitsemine – ühiskonna põhialused, mida väärtustame – sõltuvad lõppkokkuvõttes kohtuniku ametiülesannete ustavast täitmisest. Ainult siis, kui ühiksond on kindel kohtunike aususes, rikkumatuses ja suutlikkuses, valitseb ühiskonnas õigusriigi põhimõte. Seda teades tuleb mõista, kui oluline on teie amet. Kui töö kaotab oma uudsuse, kui lahendada olevate asjade hulk sarnaneb Sisyphose koormaga, kui kuulutamist ootavate otsuste türannia painab, on ainus püsiv motivatsioon edasi liikumiseks arusaamises, et see, mida teilt oodatakse, on oluline ühiskonna jaoks, kus te elate ...
>
> „Te olete liitunud või liitumas selle eliidiga – eliidiga, mis teenib ühiskonda, mitte eliidiga, millega kaasneb sotsiaalne hiilgus – ning teie kuulumine sellesse võib olla suure isikliku rahulolu ja sugugi mitte vähem uhkuse allikaks. Te ei saa jõukaks selle tasu eest, mida saate; te töötate rohkem ja kauem kui enamik teie kohtusüsteemi väliseid sõpru; teie iga sõna ja tegu kohtunikuna ning ka mõned muud sõnad ja teod on avatud avalikule kriitikale ning üldsuse lugupidamist kohtunikkonna vastu võivad õõnestada rünnakud, mis on nii põhjendamatud kui jäävad ka vastuseta. Kui te aga

lõppkokkuvõttes jagate minu kolleegidega, keda te väga hindate, seda tunnet, mis tekib ühiskonna teenimisest, mõistes õigust vastavalt seadusele, siis saab teie elu olema tohutult rahuldust pakkuv. Olge südames head ja suuremeelsed ning kõik läheb hästi."[7]

Arvestades, et esmane vastutus kohtunike käitumise kõrgete standardite edendamise ja säilitamise eest lasub iga riigi kohtunikkonnal.

Kommentaar

Kohtunike käitumisjuhendi koostamine

16. On soovitatav, et mis tahes käitumisjuhendi või sarnased põhimõtete väljendused kohtunike jaoks koostaks kohtunikkond ise. See oleks kooskõlas kohtute sõltumatuse ja võimude lahususe põhimõttega. Näiteks reguleerivad paljudes riikides seadusandliku ja täidesaatva võimu asutused, millist käitumist nende liikmetelt oodatakse ja millised on nende eetilised kohustused. Oleks asjakohane, kui kohtunikkond teeks sama. Kui kohtuvõim ei suuda või ei taha võtta endale vastutust selle eest, et tema liikmed järgiksid kõrgeid kohtuliku käitumise standardeid, mida neilt oodatakse, võivad avalik arvamus ja poliitilised kaalutlused sundida ülejäänud kahte võimuharu sekkuma. See aga õõnestataks tõenäoliselt teataval määral, või isegi tõsiselt, kohtute sõltumatuse põhimõtet, millele kohtusüsteem on rajatud ja mis seda üleval hoiab.

Ning arvestades, et ÜRO kohtute sõltumatuse aluspõhimõtete eesmärk on tagada ja edendada kohtute sõltumatust ning need on suunatud eeskätt riikidele.

[7] Sir Gerard Brennan, Austraalia ülemkohtunik, esinemine kohtunike riikliku orientatsiooniprogrammi (National Judicial Orientation Programme) raames, Wollongong, Austraalia, 13.10.1996, kättesaadav veebis http://www.highcourt.gov.au/speeches/brennanj/brennanj_wollong.htm.

Kommentaar

ÜRO kohtute sõltumatuse aluspõhimõtted

17. ÜRO kohtute sõltumatuse aluspõhimõtted võeti vastu septembris 1985 Milanos Itaalias toimunud ÜRO kuritegevuse ennetamise ja õigusrikkujate kohtlemise seitsmendal kongressil ning kiideti heaks peaassamblee 29. novembri 1985. aasta resolutsiooniga 40/32. Kuu hiljem peaassamblee oma 13. detsembri 1985. aasta resolutsiooniga 40/146 „tervitas“ neid põhimõtteid ja kutsus üles riike „neid austama ja võtma neid arvesse oma siseriiklike õigusaktide ja tavade raames“. Aluspõhimõtted, mis „sõnastati liikmesriikide abistamiseks, et täita oma ülesannet tagada ja edendada kohtute sõltumatust“, on järgmised:

Kohtute sõltumatus

1. Kohtute sõltumatuse tagab riik ja see on sätestatud põhiseaduses või riigi seadustes. Kõigi riiklike ja muude institutsioonide kohustus on austada ja järgida kohtute sõltumatust.

2. Kohtud lahendavad oma menetluses olevaid küsimusi erapooletult, faktide alusel ja kooskõlas seadusega, ilma igasuguste otseste või kaudsete piirangute, ebakohaste mõjutuste, ajendite, surve, ähvarduste või sekkumiseta ükskõik kellelt või mis tahes põhjusel.

3. Kohtute pädevusse kuuluvad kõik kohtulikku laadi küsimused ja neil on ainuõigus otsustada, kas neile otsustamiseks esitatud küsimus kuulub kohtu pädevusse vastavalt seadusele.

4. Kohtumenetlusse ei tohi kohatult ega põhjendamatult sekkuda, samuti ei kuulu kohtute otsused läbivaatamisele. See põhimõte ei piira kohtulikku kontrolli ega pädevate asutuste poolset kohtute poolt määratud karistuste leevendamist kooskõlas seadusega.

5. Igaühel on õigus sellele, et tema üle mõistetakse kohut üldkohtus, kasutades selleks kehtestatud korda. Ei tohi luua õigusemõistmise organeid, mis ei kasuta nõuetekohaselt kehtestatud menetluskorda, eesmärgiga hajutada üld- või erikohtutele kuuluvat pädevust.

6. Kohtute sõltumatuse põhimõte annab kohtutele õiguse ja nõuab neilt, et tagataks kohtumenetluse läbiviimine õiglaselt ja poolte õigusi

austades.

7. Iga liikmesriik on kohustatud eraldama piisavad vahendid, et võimaldada kohtutel oma ülesandeid nõuetekohaselt täita.

Väljendus- ja ühinemisvabadus

8. Vastavalt inimõiguste ülddeklaratsioonile on kohtunikel sarnaselt teiste kodanikega õigus väljendus-, veendumus-, ühinemis- ja kogunemisvabadusele, kuid seda siiski tingimusel, et nende õiguste teostamisel käitub kohtunik alati viisil, mis säilitab kohtunikuameti väärikuse ning kohtu erapooletuse ja sõltumatuse.

9. Kohtunikel on vabadus moodustada kohtunike ühinguid või muid nende huve esindavaid organisatsioone või nendega liituda, samuti edendada oma kutsealast koolitust ja kaitsta kohtunike sõltumatust.

Kvalifikatsioon, valik ja koolitus

10. Kohtunikuametisse valitud inimesed peavad olema ausad, rikkumatud ja võimekad isikud, kellel on asjakohane õigusalane väljaõpe või kvalifikatsioon. Ükskõik milline kohtunike valimise meetod peab tagama, et kohtunike ametisse nimetamine ei toimuks sobimatutel motiividel. Kohtunike valimisel ei diskrimineerita kedagi rassi, nahavärvuse, soo, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, rahvusliku või sotsiaalse päritolu, varandusliku seisundi, sünnipära või staatuse alusel, välja arvatud nõue, et kohtunikuametisse kandideerija peab olema asjaomase riigi kodanik, mida ei peeta diskrimineerivaks.

Teenistustingimused ja ametiaeg

11. Kohtunike ametiaeg, sõltumatus, turvalisus, piisav töötasu, teenistustingimused, pensionid ja pensioniiga peavad olema seadusega piisavalt tagatud.

12. Nii ametisse nimetatud kui ka valitud kohtunike ametiaeg on tagatud kuni kohustusliku pensionieani või määratud ametiaja lõpuni, kui see on olemas.

13. Kohtunike edutamine, kui selline süsteem on olemas, peaks

põhinema objektiivsetel teguritel, eelkõige suutlikkusel, aususel ja rikkumatusel ning kogemustel.

14. Kohtuasjade määramine kohtunikele kohtus, kuhu nad kuuluvad, on kohtuhalduse siseasi.

Ametisaladus ja puutumatus

15. Kohtunikel on ametisaladuse hoidmise kohustus seoses arutelude käigus ja ametiülesannete täitmisel saadud konfidentsiaalse teabega, välja arvatud avalike menetluste käigus saadud teave, ning kohtunikke ei tohi kohustada andma ütlusi sellistes küsimustes.

16. Ilma et see piiraks mis tahes distsiplinaarmenetlust, edasikaebeõigust või riigipoolset hüvitist, peaks kohtunikel kooskõlas siseriikliku õigusega olema isiklik puutumatus tsiviilhagide suhtes, millega taotletakse rahalist hüvitist kahju eest seoses kohtuniku sobimatu tegevuse või tegevusetusega kohtuliku funktsiooni täitmisel.

Distsiplinaarmeetmed, ametikohustuste täitmise peatamine ja ametist kõrvaldamine

17. Kohtuniku vastu seoses õigusemõistmise ja ametiülesannete täitmisega esitatud süüdistust või kaebust menetletakse kiiresti ja õiglaselt vastavalt asjakohasele menetlusele. Kohtunikul on õigus õiglasele kohtupidamisele. Asja arutamine algstaadiumis on konfidentsiaalne, kui kohtunik ise ei nõua teisiti.

18. Kohtuniku ametikohustuste täitmist võib peatada või teda ametist kõrvaldada üksnes teovõimetuse või käitumise tõttu, mis muudab ta sobimatuks oma ülesandeid täitma.

19. Kõik distsiplinaar-, ametikohustuste peatamise või ametist kõrvaldamise menetlused määratakse kindlaks kooskõlas kehtivate kohtunike käitumise standarditega.

20. Distsiplinaar-, ametikohustuste peatamise või ametist kõrvaldamise menetluses tehtud otsused alluvad sõltumatule kontrollile. See põhimõte ei pruugi kohalduda kõrgeima kohtu ja seadusandja otsuste suhtes ametist vabastamise või sarnases menetluses.

Järgmised põhimõtted on mõeldud kohtunike eetilise käitumise standardite kehtestamiseks. Nende eesmärk on anda kohtunikele suuniseid ja pakkuda kohtunikkonnale raamistik kohtunike tegevuse reguleerimiseks. Samuti on nende eesmärk aidata täidesaatva ja seadusandliku võimu liikmetel ning juristidel ja üldsusel kohtunikkonda paremini mõista ja toetada. Need põhimõtted eeldavad, et kohtunikud vastutavad oma käitumise eest asjakohaste institutsioonide ees, mis on loodud kohtustandardite säilitamiseks ning mis on ise sõltumatud ja erapooletud, ning nende eesmärk on täiendada olemasolevaid kohtunikele siduvaid õigus- ja käitumisnorme, mitte neist kõrvale kalduda.

Kommentaar

Põhi- ja üldised väärtused

18. Järgnev kuuel põhi- ja üldisel väärtusel rajanev põhimõtete deklaratsioon koos avaldustega iga põhimõtte kohaldamise kohta on mõeldud selleks, et anda kohtunikele suuniseid ja pakkuda kohtunikkonnale raamistik kohtunike tegevuse reguleerimiseks kas riikliku käitumisjuhendi või muu mehhanismi kaudu. Avaldused iga põhimõtte kohaldamise kohta on koostatud nii, et need poleks olemuselt liiga üldised, nii et neist oleks suunistena vähe kasu, aga et need poleks ka niivõrd konkreetsed, et need muutuks asjakohatuks paljude erinevate küsimuste puhul, millega kohtunik oma igapäevaelus kokku puutub. Neid võib siiski olla tarvis kohandada vastavalt iga konkreetse jurisdiktsiooni asjaoludele.

Mitte iga rikkumine ei nõua distsiplinaarmeetmeid

19. Kuigi kohtunike käitumise põhimõtted on mõeldud kohtunikele siduvana, ei eelda need distsiplinaarmeetmete võtmist iga väidetava rikkumise korral. Mitte iga suutmatus kohtuniku poolt põhimõtteid järgida ei kujuta endast üleastumist (või väärkäitumist). See, kas

distsiplinaarmeetmete kohaldamine on asjakohane või mitte, võib sõltuda muudest teguritest, näiteks rikkumise raskusest, sellest, kas esineb sobimatu tegevuse muster või mitte, ning sobimatu tegevuse mõjust teistele ja kohtusüsteemile tervikuna.

Kohtunikkonna rolli mõistmine

20. Arusaam kohtunikkonna rollist demokraatlikes riikides, eriti arusaam, et kohtuniku kohustus on kohaldada õigust õiglaselt ja erapooletult, võtmata arvesse võimalikku sotsiaalset või poliitilist survet, on riigiti väga erinev, nagu ka usaldus kohtute tegevuse vastu. Piisav teave kohtunikkonna funktsioonide ja rolli kohta võib seega aidata tõhusalt kaasa paremale arusaamisele kohtutest kui demokraatlike põhiseaduslike süsteemide nurgakivist aga ka nende piirangutest. Nende põhimõtete eesmärk on aidata seadusandliku ja täidesaatva võimu liikmetel, samuti juristidel, menetlusosalistel ja üldsuse esindajatel, paremini mõista kohtunikuameti olemust, kõrgeid käitumisstandardeid, mida kohtunikud peavad järgima nii kohtus kui ka väljaspool seda, ning piiranguid, mille raames kohtunikud peavad oma ülesandeid täitma.

Käitumisnormide vajalikkus

21. Üks kohtunik on selgitanud vajadust kohtunikuameti jaoks sobilike käitumisnormide määratlemise järele järgmiselt:

> „Keegi ei kahtle, et kohtunikelt oodatakse teatud standardite järgi käitumist nii kohtus kui ka väljaspool seda. Kas need on aga pelgalt ootused vabatahtlikule kombekusele, mida tuleb järgida isiklikul tasandil, või on tegemist ootustega, et rühm konkreetse kutseala esindajaid peab järgima teatud käitumisstandardit nii iseenda kui ka kogukonna huvides? Kuna tegemist on põhimõttelise küsimusega, siis tuleks teha mõned elementaarsed tähelepanekud.
>
> „Me moodustame ühiskonnas kindla grupi. Me moodustame valitud osa auväärsest ametist. Meile usaldatakse päevast päeva märkimisväärse võimu teostamine. Selle teostamisel on tohutu mõju nende inimeste elule ja saatusele, kes meie ette astuvad. Kodanikud ei saa olla kindlad, et nende elu või saatus ei sõltu ühel päeval meie otsusest. Nad ei soovi, et selline võim antaks kellelegi,

kelle ausus, võimekus või isiklikud käitumisnormid on küsitavad. Õigussüsteemi järjepidevuse tagamiseks meile tuntud kujul, on vaja, et nii kohtus kui ka kohtuväliselt oleksid olemas käitumisnormid, mille eesmärk on säilitada usaldus nende ootuste vastu."[8]

[8] J. B. Thomas, *Judicial Ethics in Australia* (Sydney, Law Book Company, 1988).

Esimene väärtus: sõltumatus

Põhimõte

Kohtunike sõltumatus on õigusriigi eeltingimus ja õiglase kohtuliku arutamise põhitagatis. Seepärast peab kohtunik kaitsma ja demonstreerima kohtunike sõltumatust nii selle individuaalsetes kui ka institutsioonilistes aspektides.

Kommentaar

Mitte kohtunikuameti privileeg, vaid sellega kaasnev vastutus

22. Kohtuniku sõltumatus ei ole konkreetse kohtuniku privileeg ega eesõigus. See on igale kohtunikule pandud vastutus, mis võimaldab tal lahendada vaidluse ausalt ja erapooletult, tuginedes seadusele ja tõenditele, ilma välise surve või mõjuta ning kartmata kellegi sekkumist. Kohtunike sõltumatuse põhimõtte tuumaks on kohtuniku täielik vabadus arutada ja lahendada kohtusse jõudvaid kohtuasju; ükski kõrvalseisja – olgu see siis valitsus, survegrupp, üksikisik või isegi mõni teine kohtunik – ei tohiks sekkuda ega üritada sekkuda sellesse, kuidas kohtunik kohtuasja menetleb ja otsuse teeb.[9]

Individuaalne ja institutsiooniline sõltumatus

23. Kohtunike sõltumatus tähendab nii individuaalset kui ka institutsioonilist sõltumatust, mis on vajalik otsuste tegemiseks. Kohtunike sõltumatus tähendab seega ühtaegu nii meeleseisundit kui ka institutsiooniliste ja tegevust reguleerivate meetmete kogumit. Esimene neist puudutab kohtuniku faktilist sõltumatust; viimane aga kohtunikkonna suhete määratlemist teistega, eriti teiste valitsusharudega, et tagada nii tegelik kui ka näiv sõltumatus. Kohtunik ise võib küll olla sõltumatult meelestatud, kuid kui kohus, mida ta juhib,

[9] *R. vs Beauregard*, Kanada Ülemkohus, [1987] LRC (Const.), 180 at 188, ülemkohtunik Dicksoni arvamus.

ei ole teistest valitsusharudest sõltumatu, ei saa ka kohtunikku pidada sõltumatuks.[10]

Erinevus sõltumatuse ja erapooletuse vahel

24. Sõltumatuse ja erapooletuse mõisted on omavahel väga tihedalt seotud, kuid siiski eraldiseisvad ja erinevad. Erapooletus viitab kohtu meelestatusele või suhtumisele konkreetse kohtuasja küsimustesse ja pooltesse. Sõna „erapooletu" tähistab tegeliku või tajutava kallutatuse puudumist. Sõna „sõltumatus" peegeldab või kehastab sõltumatuse traditsioonilist põhiseaduslikku väärtust. Sellisena ei tähenda see pelgalt meelestatust või suhtumist kohtuniku ülesannete tegelikul täitmisel, vaid staatust või suhet teistega, eriti riigivõimu täidesaatva haruga, mis tugineb objektiivsetel tingimustel või tagatistel.

Kohtunikud ei tohiks olla tänuvõlglased hetkel võimul oleva valitsuse ees

25. Kohtunike sõltumatust käsitlevate põhiseaduslike avalduste vastuvõtmine ei loo ega säilita automaatselt sõltumatut kohtunikkonda. Kohtute sõltumatust peavad tunnustama ja austama kõik kolm võimuharu. Eelkõige peab kohtunikkond ise mõistma, et kohtunikud ei ole tänuvõlglased hetkel võimul oleva valitsuse ees.

> „Nad näevad, kuidas valitsused tulevad nagu vesi ja lähevad nagu tuul. Nad ei võlgne ministritele lojaalsust, isegi mitte ajutist lojaalsust, mida võlgnevad riigiteenistujad ... Kohtunikud on ka nagu trooni all valvavad lõvid, kuid selle trooni hõivab nende silmis mitte peaminister, vaid seadus ja nende arusaam avalikust huvist. Just sellele seadusele ja sellele kontseptsioonile võlgnevad nad truuduse. Selles peitub nende tugevus ja nõrkus, nende väärtus ja oht."[11]

Nagu märkis üks kohtunik Teise maailmasõja ajal:

„Samal ajal, kui relvad tärisevad, ei ole seadused selles riigis vait.

[10] *Valente vs The Queen*, Kanada Ülemkohus, [1985] 2 S.C.R. 673.
[11] J.A.G. Griffith, *The Politics of the Judiciary*, 3. väljaanne. (London, Fontana Press, 1985).

Neid võib küll muuta, kuid nad räägivad samasugust keelt nii sõjas kui ka rahu ajal. Üks vabaduse tugisambaid, üks vabaduse põhimõtteid, mille eest me viimasel ajal võitleme, on see, et kohtunikud on sõltumatud ja seisavad konkreetse isiku ja täitevvõimu poolt tema vabaduse riivamise katsete vahel, valvates, et igasugune sund oleks seadusega õigustatud.“[12]

Kohtunike sõltumatuse tingimused

26. Selleks, et teha kindlaks, kas kohtuvõimu võib pidada teistest võimuharudest sõltumatuks, võetakse tavaliselt muu hulgas arvesse selle liikmete ametisse nimetamise viisi, nende ametiaega, teenistustingimusi, tagatiste olemasolu välise surve vastu ja seda, kas kohus näib olevat sõltumatu.[13] Kohtute sõltumatuse kolm miinimumtingimust on järgmised:

(a) **ametiaja kindlus**: st kas eluaegne ametiaeg, ametiaeg kuni pensionieani või tähtajaline ametiaeg, mis on kaitstud täitevvõimu või muu ametisse nimetava asutuse suvalise või meelevaldse sekkumise eest;

(b) **rahaline kindlustatus**: st õigus palgale ja pensionile, mis on kehtestatud seadusega ja millesse täitevvõim ei saa sekkuda meelevaldselt viisil, mis võiks mõjutada kohtunike sõltumatust. Selle nõude piires võivad valitsused siiski säilitada õiguse töötada välja konkreetsed tasustamiskavad, mis on asjakohased eri liiki kohtute jaoks. Sellest tulenevalt võivad rahalise kindlustatuse nõudele võrdväärselt vastata erinevad kavad, juhul kui selle tingimuse põhiolemus on kaitstud.

(c) **institutsiooniline sõltumatus**: st sõltumatus halldusküsimustes, mis on otseselt seotud kohtuliku funktsiooni täitmisega. Välistel jõududel ei tohi olla võimalik sekkuda küsimustesse, mis on otseselt ja vahetult seotud õigusemõistmise funktsiooniga, näiteks asjade määramine kohtunikele,[14] kohtu istungid

[12] *Liversidge vs Anderson*, [1942] AC 206 at 244, lord Atkini arvamus.

[13] *Langborge vs Rootsi*, Euroopa Inimõiguste Kohus, (1989) 12 E.H.R.R. 416.

[14] Kohtuasjas *The Queen vs Liyanage*, (1962) 64 N.L.R. 313, leidis Tseiloni Ülemkohus, et seadus, mis andis justiitsministrile õiguse nimetada kohtunikke konkreetse kohtuasja arutamiseks, oli põhiseadusega vastuolus, kuna sekkus kohtunikkonnale antud kohtuvõimu teostamise pädevusse.

ja menetletavate asjade nimekirjad. Kuigi kohtute ja täitevvõimu vahel peavad olema teatud institutsioonilised suhted, ei tohi need sekkuda kohtunikkonna vabadusse lahendada üksikvaidlusi ning kaitsta seadust ja põhiseaduslikke väärtusi.[15]

Kohaldamine

1.1 Kohtunik täidab õigusemõistmise funktsiooni sõltumatult, lähtudes kohtuniku hinnangust asjaoludele ning mõtestades õigust kohusetundlikult, ilma igasuguste otseste või kaudsete kõrvaliste mõjutuste, ajendite, surve, ähvarduste või sekkumiseta ükskõik kellelt või mis tahes põhjusel.

Kommentaar

Väljastpoolt tulevad mõjutused ei tohi otsusele jälge jätta

27. Usaldus kohtunikkonna vastu väheneb, kui tajutakse, et otsuste tegemine kohtus allub väljastpoolt tulevatele mõjutustele. Kohtunike sõltumatuse ja üldsuse usalduse säilitamiseks kohtusüsteemi vastu on oluline, et täidesaatev võim, seadusandja ega kohtunik ei tekitaks ettekujutust, et sellised mõjutused võivad kohtuniku otsustele jätta jälje. Kohtunikku võidakse mõjutada väga erineval moel. Kohtuniku ülesanne on kohaldada seadust nii, nagu ta sellest aru saab, lähtudes oma hinnangust asjaoludele, kedagi kartmata ja soosimata ning hoolimata sellest, kas lõplik otsus on tõenäoliselt populaarne või mitte. Näiteks vastates väitele, et Lõuna-Aafrika ühiskond ei pea surmanuhtlust äärmuslike mõrvajuhtumite eest julmaks, ebainimlikuks või alandavaks karistusviisiks, ütles Lõuna-Aafrika konstitutsioonikohtu esimees:[16]

> „Meie ees ei seisa mitte küsimus, milline peaks olema enamiku lõuna-aafriklaste arvates õige karistus. Küsimus on selles, kas põhiseadus lubab sellist karistust. Avalikul arvamusel võib küll olla

[15] *Valente vs The Queen*, Kanada Ülemkohus, [1985] 2 S.C.R. 673.
[16] *S. vs Makwanyane*, Lõuna-Aafrika Konstitutsioonikohus, 1995 (3) S.A. 391, esimees Chaskalsoni arvamus.

teatav tähtsus analüüsi seisukohast, kuid iseenesest ei asenda see kohtutele pandud kohustust tõlgendada põhiseadust ja järgida selle sätteid hirmu või soosinguta. Kui avalik arvamus oleks otsustav, siis ei oleks põhiseaduslikkuse kohtumenetlust üldse tarvis ... Kohus ei saa endale lubada kõrvalekaldumist kohustusest tegutseda põhiseaduse sõltumatu vahekohtunikuna, tehes valikuid selle alusel, et need leiavad avalikkuse poolehoidu.“

Kohtunik peab tegutsema sõltumata üldsuse tunnustusest või kriitikast

28. Kohtuasi võib ulatusliku meediakajastusega tekitada avalikkuses poleemikat ja kohtunik võib leida end olukorrast, kus ta on sattunud justkui „tormi silma“. Mõnikord võib avaliku arvamuse kaal kalduda märkimisväärselt ühe soovitud tulemuse poole. Samas õigusemõistmise funktsiooni täitmisel ei tohi kohtunik olla vastuvõtlik sellise avaliku arvamuse mõjude suhtes. Kohtunik ei tohi arvestada sellega, kas kohaldatavad seadused või kohtumenetluse pooled on üldsuse, meedia, riigiametnike või kohtuniku enda sõprade või perekonna seas populaarsed või ebapopulaarsed. Kohtunikku ei tohi kõigutada erakondlikud huvid, üldsuse meeleolud või hirm kriitika ees. Kohtuniku sõltumatus hõlmab sõltumatust kõigist välise mõju vormidest.

Kõik katsed kohtuotsust mõjutada tuleb tagasi lükata

29. Kõik katsed kohut mõjutada tuleb teha avalikult kohtusaalis ja ainult menetlusosaliste või nende advokaatide poolt. Kohtuvälised isikud võivad aeg-ajalt teha kohtuniku suhtes jõupingutusi, et mõjutada tema otsuseid kohtus pooleliolevates asjades. Olenemata sellest, kas allikaks on mõni minister, poliitik, ametnik, ajakirjanik, perekonnaliige või keegi muu, tuleb kõik sellised katsed kindlalt tagasi lükata. Need ohud kohtunike sõltumatusele võivad mõnikord väljenduda peentes katsetes mõjutada seda, kuidas kohtunik peaks konkreetsele juhtumile lähenema, või katsetes teenida mingil moel ära kohtuniku soosingut. Kõik sellised kõrvalised otsesed või kaudsed katsed kohtunikku mõjutada tuleb tagasi lükata. Mõnel juhul, eriti kui katseid korratakse pärast seda, kui need on tagasi tõrjutud, peaks kohtunik teatama sellest asjaomastele asutustele. Kohtunik ei tohi lubada perekondlikel,

sotsiaalsetel või poliitilistel suhetel mõjutada ühtegi kohtuotsust.

Lubamatu mõjutamise määratlemine

30. Lubamatut mõjutamist võib olla keeruline määratleda. Püüdes sobivalt tasakaalustada näiteks ühelt poolt vajadust kaitsta kohtumenetlust poliitilistest, ajakirjanduslikest või muudest allikatest pärinevate moonutuste ja surve eest ning teiselt poolt huve tagada avalikus elus ja vabas ajakirjanduses avalikku huvi pakkuvate küsimuste avatud arutelu, peab kohtunik aktsepteerima, et ta on avaliku elu tegelane ja et ta ei tohi olla oma hoiakutes liiga vastuvõtlik ega liiga habras. Avaliku võimu kandjate kritiseerimine on demokraatlikus ühiskonnas tavaline. Seaduses sätestatud piirides ei tohiks kohtunikud eeldada puutumatust oma otsuste, nende põhjenduste ega kohtuasja menetlemise kritiseerimise suhtes.

1.2 Kohtunik säilitab sõltumatuse ühiskonna suhtes tervikuna ning konkreetsete poolte suhtes vaidluses, mida ta peab lahendama.

Kommentaar

Täielik isolatsioon ei ole võimalik ega kasulik

31. Kui sõltumatu ühiskonnast peaks kohtunik olema? Kohtuniku ametit on kirjeldatud kui „midagi sarnast vaimulikuseisusele“.[17] Veel üks kohtunik on kirjutanud, et “ülemkohtunik siirdub kloostrisse ning pühendab end oma kohtunikutööle”.[18] Selliseid piiranguid võib tänapäeval pidada liiga karmiks, kuigi režiim, milles kohtunik peab tegutsema, on tõenäoliselt „paljude omaduste poolest kloostrilik”.[19] Kuigi kohtunikult nõutakse teiste inimeste omast karmimat ja

[17] Lord Hailsham, Inglismaa lordkantsler, tsiteeritud väljaandes A.R.B. Amerasinghe, *Judicial Conduct Ethics and Responsibilities* (Sri Lanka, Vishvalekha Publishers, 2002).
[18] William H. Taft, USA Ülemkohtu esimees, tsiteeritud David Wood, *Judicial Ethics: A Discussion Paper* (Victoria, Australian Institute of Judicial Administration Incorporated, 1996).
[19] Kohtunik Michael D. Kirby, High Court of Australia, tsiteeritud Wood, op. cit.

piiratumat eluviisi ja käitumist, ei oleks mõistlik eeldada, et ta taandub avalikust elust täielikult eraellu, mille keskmes on kodu, perekond ja sõbrad. Kohtuniku täielik isoleerimine kogukonnast, kus ta elab, ei ole võimalik ega kasulik.

Kontakt kogukonnaga on vajalik

32. Kui kohtunik ei ole pärast tööaega hermeetiliselt isoleeritud oma koduseinte vahele, puutub ta kokku arvamust kujundavate jõududega ning võib ka ise kujundada arvamusi sõprade, kolleegide ja meediaga kokkupuute tagajärjel. Teadmised ühiskonnas toimuvast on kvaliteetse õigusemõistmise jaoks isegi hädavajalikud. Teadmised reaalsest maailmast mitte üksnes ei rikasta kohtunikku, vaid kaasaegse õiguse olemus nõuab, et kohtunik „elaks, hingaks, mõtleks koos selle maailma arvamustega ning osaleks nendes".[20] Tänapäeval ulatub kohtuniku funktsioon vaidluste lahendamisest kaugemale. Üha enam eeldatakse kohtunikult, et ta käsitleks laiaulatuslikke sotsiaalsete väärtuste ja inimõigustega seotud küsimusi, lahendaks vastuolulisi moraaliküsimusi ja teeks seda üha pluralistlikumaks muutuvates ühiskondades. Kohtunik, kel puudub side tegeliku eluga, on tõenäoliselt vähem tõhus. Ei kohtuniku isiklikule arengule ega avalikule huvile ei tule kasuks, kui kohtunik on põhjendamatult eraldatud kogukonnast, mida ta teenib. Õigusnormid nõuavad sageli „mõistliku kõrvalseisja" testi kohaldamist. Kohtulik faktide tuvastamine, mis moodustab olulise osa kohtuniku tööst, nõuab tõendite hindamist terve mõistuse ja kogemuste valguses. Seetõttu peaks kohtunik säilitama tiheda sideme kogukonnaga ulatuses, mis vastab tema erilisele rollile.

Eetiline dilemma

33. Eetiline dilemma on kokku võetud väga lühidalt:[21]

> „Kas võib eeldada, et kohtunikuameti täitjad ühelt poolt evivad või on kõrgel tasemel välja arendanud selliseid omadusi nagu taktitunne, alandlikkus, otsustavus, tundlikkus, terve mõistus ja

[20] USA Wisconsini osariigi ülemkohus, kohtunike käitumise nõuandekomitee, *arvamus 1998-10R*.
[21] Wood, op. cit.

intellektuaalne rangus, ilma et nad teiselt poolt paistaksid endassesulgunud, pärsitud, mehaanilised, kitsarinnalised, sünged või enesega rahulolevad? Kindlasti võib sellise topeltrolli – st nii eeskujuliku kui ka tavakodaniku rolli – samaaegne täitmine tunduda võimatuna. Käitumine, mida mõned kiidavad kui tsiviliseeritud ja viisakat, paistab teistele jäik ja formaalne. Teisalt see, mida mõned taunivad kui vääritut käitumist, mis näitab üles austuse puudumist kohtunikuameti vastu, tundub teistele kiiduväärne, kuna näitab, et kohtunikuameti täitjatel on huumorimeelt ja suutlikkus mitte võtta end liiga tõsiselt.“

Oliver Wendell Holmes oli võib-olla oma ajast tublisti ees, kui ta soovitas kohtunikel „saada osa oma ajastu kirest ja tegevusest või riskida, et neile antakse hinnang, justkui oleks nad oma elu elamata jätnud“.

Hea tava näide

34. Seda, kuidas kohtunik peaks üldiselt reageerima ühiskonna nõudmistele, illustreerivad järgmised suunised, mille on soovitanud kohtunike käitumise nõuandekomitee jurisdiktsioonis, kus kohtunikega võtavad sageli ühendust erihuvirühmade liikmed, et paluda eraviisilist kohtumist:[22]

(a) kohtunikul ei ole kohustust rahuldada eraviisilise kohtumise taotlust;

(b) kohtunikul oleks mõistlik enne taotluse rahuldamise üle otsustamist uurida kohtumise eesmärki;

(c) kohtunik võiks kaaluda, kas kohtumisel peaksid osalema ka prokuratuuri ja kaitse esindajad. Sageli hõlmab soovitud kohtumine kohtu kriminaalkolleegiumi pädevusse kuuluvaid küsimusi (nt ühenduse „Emad joobes juhtimise vastu“ esindajad);

(d) arusaamatuste vältimiseks peaks erihuvirühma taotlus olema kirjalikus vormis ning kohtunik peaks ka kohtumise ja arutelu põhireeglid kinnitama kirjalikult;

(e) tuleb järgida absoluutset keeldu edastada *ex parte* teavet

[22] USA Wisconsini osariigi ülemkohus, kohtunike käitumise nõuandekomitee, *arvamus 1998-10R*.

konkreetsete asjade kohta ning see tuleb taotlejale enne kohtumise algust selgeks teha;

(f) kohtunik võiks kaaluda, kas kohtumise juures peaks viibima kohtusekretär. See väldiks võimalikke edaspidiseid arusaamatusi selle üle, mis kohtumise käigus toimus. Samuti kaitseks see kohtunikku piinlike olukordade eest, kui tema öeldut hiljem valesti tsiteeritakse.

Ühiskonna usaldus on hädavajalik

35. Kohtu sõltumatus eeldab kohtuniku täielikku erapooletust. Pooltevahelist vaidlust lahendades peab kohtunik olema vaba igasugustest seostest, meelestatusest või kallutatusest, mis mõjutavad või mille puhul võib näida, et need mõjutavad tema võimet lahendada asja sõltumatult. Selles mõttes tuleneb kohtute sõltumatus aluspõhimõttest, et „keegi ei tohi olla kohtunik omaenda asjas". Sellel põhimõttel on mõju mitte üksnes konkreetse asja pooltele, vaid kõigile, kes on seotud mis tahes vaidlusega, sest ühiskond tervikuna peab saama kohtunikkonda usaldada.

1.3 Kohtunik peab mitte üksnes olema vaba ebasobivatest sidemetest täidesaatva ja seadusandliku võimuga ning nende võimude mõjust, vaid ta peab näima neist vabana ka mõistlikule kõrvalseisjale.

Kommentaar

Võimude või funktsioonide lahusus

36. Kohtute sõltumatuse kontseptsiooni keskmes on võimude lahususe teooria: st et kohtuvõim, mis on üks kolmest põhilisest ja võrdsest sambast tänapäeva demokraatlikes riikides, peaks toimima seadusandlikust ja täidesaatvast võimust sõltumatult. Kolme võimuharu vahelised suhted peaksid olema vastastikku lugupidavad, nii et iga haru tunnustab ja austab ülejäänud kahe haru asjakohast rolli. See on vajalik, kuna kohtunikkonnal on kahe teise haru suhtes oluline roll ja ülesanded. Kohtuvõim tagab, et valitsus ja haldusasutused vastutavad oma

tegevuse eest, ning seadusandja puhul on tema ülesandeks tagada, et nõuetekohaselt vastu võetud ja jõustunud seadusi täidetakse ning et need on kooskõlas riigi põhiseadusega ja asjakohasel juhul ka piirkondlike ja rahvusvaheliste lepingutega, mis moodustavad osa siseriiklikust õigusest. Et täita oma sellekohast rolli ja tagada, et kohtunikud oleksid oma sõltumatute õiguslike hinnangute andmisel täiesti vabad ja piiramatud, peab kohtunikkond olema vaba ebasobivatest sidemetest teiste võimuharudega ja nende mõjust. Sõltumatus on seega erapooletuse tagatis.

Üldsuse tunnetus kohtunike sõltumatusest

37. On oluline, et kohtunikkonda tajutaks sõltumatuna ja et sõltumatuse hindamise kriteeriumid ka hõlmaks hinnangut selle tunnetuse kohta. See tähendab tunnetust sellest, kas konkreetsel kohtul on olemas kohtunike sõltumatuse jaoks olulised objektiivsed tingimused või tagatised, mitte tunnetust sellest, kuidas kohus tegelikkuses toimiks, olenemata sellest, kas tal on sellised tingimused või tagatised. Isik, kes soovib vaidlustada kohtu sõltumatust, ei pea tõendama sõltumatuse tegelikku puudumist, kuigi juhul, kui sõltumatuse puudumine leiab tõendamist, oleks see vaidlustamisel otsustava tähtsusega. Sellise hinnangu andmiseks kasutatavad kriteeriumid oleksid samad, nagu kriteeriumid, mille abil tehakse kindlaks, kas otsustaja on erapoolik. Küsimus on selles, kas mõistlik kõrvalseisja tajuks (või mõnes jurisdiktsioonis „võiks tajuda“) kohut sõltumatuna. Kuigi kohtute sõltumatus ei väljendu üksnes staatuses või suhtes, mis põhineb objektiivsetel tingimustel või tagatistel, vaid ka meelestatuses või suhtumises õigusemõistmise ülesannete tegelikul täitmisel, on sõltumatuse kriteeriumiks ikkagi see, kas mõistlik kõrvalseisja tajuks kohut sõltumatuna.

Näiteid ebasobivatest sidemetest ja mõjust

38. Järgnevalt on toodud mõned näited „ebasobivatest sidemetest täidesaatva ja seadusandliku võimuga ning nende võimude mõjust“, mille on määratlenud kohtud või kohtunikueetika nõuandekomiteed. Neid tuleks võtta suunistena. Igal konkreetsel juhul sõltub tulemus juhtumi kõigist asjaoludest, mida on hinnatud vastavalt sellele, kuidas neid asjaolusid võiks näha mõistlik kõrvalseisja:

(a) kui seadusandliku kogu liige kirjutab kohtunikule, et teavitada kohtunikku ühe oma valija nimel huvist selle valija abielulahutust ja laste hooldusõigust puudutava kohtuasja kiire ja õiglase lahendamise vastu, võib kohtunik talle lihtsalt teada anda – kas isiklikult või eelistatavalt esindaja kaudu –, et kohtunikueetika põhimõtted keelavad tal suhtluses sellist infot vastu võtta, seda kaaluda või sellele reageerida. Keelu kohaldamisalasse kuulub vastamine seadusandliku kogu liikme järelepärimisele kohtuasja hetkeseisu või otsuse tegemise eeldatava kuupäeva kohta, sest vastamine jätaks mulje, et seadusandjal on võimalik mõjutada kohtunikku otsust kiirendama, seades ühe menetlusosalise seeläbi eelisseisundisse;[23]

(b) kohtute sõltumatuse põhimõttega on vastuolus see, kui kohtunik võtab pika puhkuse ajal vastu täistööajaga töö kõrgetasemelise poliitikakujundajana täidesaatvas või seadusandlikus võimuharus (näiteks erinõunikuna õigusemõistmise reformiga seotud küsimustes). Edasi-tagasi liikumine kõrgetasemeliste täidesaatvate ja seadusandlike ametikohtade ning kohtunikuameti vahel soodustab just sellist funktsioonide hägustumist, mida võimude lahususe põhimõttega püütakse vältida. Selline hägustumine võib tõenäoliselt mõjutada tunnetust kohtuniku sõltumatusest nii kohtuniku enda teadvuses kui ka nende ametnike teadvuses, kellega kohtunik töötab. Isegi kui see nii ei ole, mõjutab selline teenistus negatiivselt üldsuse tunnetust kohtute sõltumatusest täidesaatvast ja seadusandlikust võimust. Selline töö erineb olukorrast, kus kohtunik on töötanud täidesaatvas või seadusandlikus võimuharus enne kohtunikuks saamist ja töötab nendel ametikohtadel pärast kohtunikuametist lahkumist. Sellistel juhtudel loob ametisse nimetamise ja ametist lahkumise protsess nii kohtunikule kui ka kohtusüsteemi vaatlejatele selge piiri teenistuse vahel ühes ja teises võimuharus;[24]

(c) kui kohtuniku abikaasa on aktiivne poliitik, peab kohtunik end piisavalt distantseerima oma pereliikmete käitumisest, et üldsusel ei tekiks tunnet, et kohtunik avaldab toetust mõnele poliitilisele kandidaadile. Kuigi abikaasa võib osaleda poliitilistel kogunemistel, ei tohi kohtunik temaga kaasas olla. Selliseid kogunemisi ei tohiks korraldada kohtuniku kodus. Kui abikaasa nõuab selliste ürituste korraldamist kohtuniku kodus, peab kohtunik võtma kõik mõistlikud

[23] USA, Virginia osariik, kohtunikueetika nõuendekomitee, *arvamus 2000-7*.
[24] USA, Massachusettsi kohtunikueetika komitee, *arvamus nr 2000-15*.

meetmed, et end nendest üritustest distantseerida, sealhulgas vältima sattumist osalejate silma alla ja vajaduse korral lahkuma ürituste ajaks kodunt. Kõik abikaasa poliitilised annetused tuleb teha abikaasa nimel abikaasa enda eraldi hallatavatest vahenditest, mitte näiteks abikaasa ja kohtuniku ühiskontolt. Tuleb märkida, et selline tegevus ei paranda kohtute ega õigusemõistmise mainet avalikkuse silmis.[25] Teisalt ei pruugi olenevalt asjaoludest sellisel juhul kohtuniku osalemine koos abikaasaga puhtalt tseremoniaalsel üritusel, näiteks parlamendi avamisel või külastava riigipea auks korraldatud vastuvõtul, olla sobimatu;

(d) justiitsminister, kes annab või soovitab anda kohtunikule autasu tema tegevuse eest kohtunikuna, rikub kohtute sõltumatuse põhimõtet. Kohtuniku õigusemõistmistöö tunnustamine täitevvõimu poolt oma äranägemisel ilma kohtunikkonna sisulise osaluseta ajal, mil vastav kohtunik veel kohtunikuna tegutseb, ohustab kohtunike sõltumatust.[26] Teisalt ei saa olenevalt asjaoludest pidada sobimatuks kohtunikule kodanikuautasu andmist hetkel võimul olevast valitsusest sõltumatu organi poolt või soovitusel;

(e) täidesaatva võimu poolt kohtunikule õigusemõistmisega seoses „preemia“ maksmine (st spetsiaalne rahaline motiveerimine) on vastuolus kohtute sõltumatuse põhimõttega;[27]

(f) kui kohus teatab, et välislepingute tõlgendamine ei kuulu tema kohtulike ülesannete hulka ja palub selles küsimuses oma riigi välisministri arvamust ning asub seejärel sellest lähtudes otsust tegema, on kohus tegelikult pöördunud õigusliku probleemi lahendamiseks täitevvõimu esindaja poole. Asjaolu, et minister on osalenud kohtumenetluse tulemuse kujundamises viisil, mis on otsustava mõjuga ja mida pooled ei saa vaidlustada, tähendab, et asja ei ole arutanud sõltumatu, täielikult pädev kohus.[28]

1.4 Kohtuniku ametiülesannete täitmisel on kohtunik sõltumatu kolleegidest otsuste tegemisel, mida

[25] USA, Massachusettsi kohtunikueetika komitee, *arvamus nr 1998-4*.
[26] Ungari konstitutsioonikohtu otsus, 18.10.1994, asi nr 45/1994, (1994) 3 *Bulletin on Constitutional Case-Law*, 240.
[27] Leedu konstitutsioonikohtu otsus, 06.12.1995, asi nr 3/1995, (1995) 3 *Bulletin on Constitutional Case-Law*, 323.
[28] *Beaumartin vs Prantsusmaa*, Euroopa Inimõiguste Kohus (1984) 19 E.H.R.R. 485.

kohtunik on kohustatud tegema iseseisvalt.

Kommentaar

Kohtunik peab olema teistest kohtunikest sõltumatu

39. Õigusemõistmine eeldab teatavat autonoomiat, mis hõlmab üksnes kohtuniku südametunnistust.[29] Seetõttu ei nõua kohtute sõltumatus mitte ainult kohtunikkonna kui institutsiooni sõltumatust teistest võimuharudest, vaid ka kohtunike sõltumatust üksteisest. Teisisõnu ei olene kohtute sõltumatus mitte ainult vabadusest lubamatust välisest mõjust, vaid ka vabadusest lubamatust mõjust, mis võib tuleneda teiste kohtunike tegevusest või hoiakutest. Kuigi kohtunikul võib mõnikord olla kasulik kolleegidelt hüpoteetiliselt „ideid õngitsemas" käia, on kohtuotsuse tegemine siiski iga konkreetse kohtuniku vastutus, sealhulgas iga apellatsioonikohtu kolleegiumi liikmeks oleva kohtuniku vastutus.

Kohtute hierarhiline korraldus on asjassepuutumatu

40. Oma ülesannete täitmisel ei ole kohtunik kellegi töötaja. Ta teenib üksnes seadust ja oma südametunnitust ning on vastutav üksnes nende ees ja peab neid pidevalt järgima. On iseenesest mõistetav – kui mis tahes apellatsioonisüsteem kõrvale jätta –, et asja lahendav kohtunik ei tegutse ühegi kohtusüsteemi sees ega väljaspool seda asuva kolmanda isiku korralduse ega suunise alusel. Kohtusüsteemi ükskõik milline hierarhiline korraldus ja mis tahes erinevused palga- või ametiastmetes ei tohi mingil viisil mõjutada kohtuniku õigust teha kohtuotsus vabalt ilma väliste kaalutluste või mõjutusteta.

Kohtunik ei pea aru andma kohtuasja asjaolude kohta

41. Kohustus aru anda ükskõik kellele, eriti isikule, kes ei pruugi

[29] Roger Perrot, "The role of the Supreme Court in guaranteeing the uniform interpretation of the law", Euroopa ülemkohtute esimeeste kuues kohtumine (Varssavi, oktoober 2000)

kohtuniku tegevusega rahul olla, ei ole kooskõlas kohtute sõltumatusega. Välja arvatud kohtulikel põhjustel või muude seaduslikult sätestatud menetluste kohaselt, ei ole kohtunik kohustatud aru andma kohtuasja asjaolude kohta, seda isegi mitte teistele kohtunikele. Kui kohtuniku otsus oleks niivõrd ebapädev, et selles võib näha distsipliinaarsüüteo tunnuseid, siis taolisel harvaesineval juhul kohtunik mitte ei „anna aru“, vaid vastab seaduse alusel esitatud süüdistusele või ametliku uurimise käigus esitatavatele küsimustele.

Asja nõuetekohane lahendamine on olulisem kui produktiivsus

42. Kohtute kontrolli süsteemid riikides, kus need on olemas, ei tohiks keskenduda konkreetsete otsuste sisule või õigsusele ega viia selleni, et kohtunik eelistab tõhususe tõttu produktiivsust oma ülesannete nõuetekohasele täitmisele, milleks on teha igas asjas hoolikalt läbimõeldud otsus, mis on kooskõlas seaduse ja kohtuasja asjaoludega.

1.5 Kohtunik soodustab ja toetab kohtuniku ametiülesannete täimiseks vajalikke tagatisi, et säilitada ja suurendada kohtute institutsioonilist ja tegevuse sõltumatust.

Kommentaar

Katsetele õõnestada kohtute sõltumatust tuleks vastu seista

43. Kohtunik peaks olema valvas mis tahes katsete suhtes õõnestada tema institutsioonilist või tegevuse sõltumatust. Kuigi tuleb vältida riski kohtute sõltumatuse trivialiseerimiseks, kui sõltumatuse argumendile tuginetakse valimatult vastusena igale välja pakutud institutsioonilise korralduse muudatusele, mis kohtunikkonda mõjutab, peaks kohtunik siiski olema oma sõltumatuse kindel kaitsja.

Tuleks edendada üldsuse teadlikkust kohtute sõltumatusest

44. Kohtunik peaks tunnistama, et mitte kõik ei ole kursis nimetatud põhimõtetega ja nende mõjuga kohtunike kohustustele. Üldsuse harimine kohtusüsteemi toimimise ja kohtute sõltumatuse kohta on seega nii täitevvõimu ja selle institutsioonide kui ka kohtunikkonna enda oluline ülesanne, sest vääritimõistmised võivad õõnestada üldsuse usaldust kohtusüsteemi vastu. Üldsus ei pruugi kohtute sõltumatuse põhimõttest saada ajakirjandusest täiesti tasakaalustatud ülevaadet, kuna seda võidakse kujutada ekslikult kui kohtunike kaitsmist nende tegevust puudutava kontrolli ja avaliku arutelu eest. Seepärast peaks kohtunik üldsuse huve silmas pidades kasutama asjakohaseid võimalusi, et aidata üldsusel mõista kohtute sõltumatuse põhjapanevat tähtsust.

1.6 Kohtunik näitab üles ja edendab kõrgeid käitumisstandardeid, et suurendada üldsuse usaldust kohtunikkonna vastu, mis on kohtute sõltumatuse säilitamiseks määrava tähtsusega.

Kommentaar

Kohtunike kõrged käitumisstandardid on vajalikud üldsuse usalduse säilitamiseks

45. Kohtuotsuste aktsepteerimine ja toetamine üldsuse poolt sõltub üldsuse usaldusest kohtuniku aususe ja rikkumatuse ning sõltumatuse vastu. See omakorda sõltub sellest, kas kohtunik järgib kohtus kõrgeid käitumisnorme. Seepärast peaks kohtunik näitama ja edendama kohtunike käitumise kõrget taset, mis on üks kohtunikkonna sõltumatuse tagamise elemente.

Õiglase kohtuliku arutamise miinimumnõuded

46. Selline kõrge kohtunike käitumise standard nõuab õiglase kohtuliku arutamise miinimumtagatiste järgimist. Näiteks peab kohtunik tunnistama poole õigust järgmistele tagatistele:[30]

[30] Vt ÜRO põhimõtete kogumi eelnõu õiguse kohta õiglasele asja arutamisele ja õiguskaitsevahendile (E/CN.4/Sub.2/1994/24, lisa II).

(a) saada piisavat teavet menetluse olemuse ja eesmärgi kohta;

(b) omada piisavat võimalust kohtuasja ettevalmistamiseks;

(c) õigus esitada argumente ja tõendeid ning tutvuda vastuargumentide ja tõenditega kas kirjalikult või suuliselt või mõlemas vormis;

(d) õigus konsulteerida advokaadiga või muu enda valitud kvalifitseeritud isikuga ja lasta neil end esindada menetluse kõigis etappides;

(e) õigus konsulteerida tõlgiga menetluse kõigis etappides, kui ta ei mõista või ei räägi kohtus kasutatavat keelt;

(f) tema õigusi või kohustusi võib mõjutada ainult otsusega, mis põhineb üksnes avaliku menetluse pooltele teadaolevatel tõenditel;

(g) õigus kohtulahendile põhjendamatu viivituseta. Kohtuasja pooli tuleks otsuse tegemisest piisavalt teavitada ja esitada neile otsuse motivatsioon; ning

(h) õigus otsus edasi kaevata või taotleda luba otsuse edasikaebamiseks kõrgema astme kohtule, välja arvatud lõpliku apellatsioonikohtu puhul.

Vabaduse võtmine peab olema kooskõlas seadusega

47. Kohtunik ei tohiks võtta isikult vabadust, välja arvatud seaduses sätestatud alustel ja korras. Sellest tulenevalt ei tohiks isikult vabadust võtvat kohtu otsustust teha ilma selle vajalikkust ja mõistlikkust objektiivselt hindamata. Samamoodi võib pidada meelevaldseks kinnipidamist, mis on määratud pahauskselt või seetõttu, et asjaomast seadust ei ole nõuetekohaselt kohaldatud. Sama kehtib ka kohtuprotsessi kohta, mis viiakse läbi ilma asjakohaseid tõendeid objektiivselt hindamata.

Süüdistatavate õigused

48. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 14 lõikes 1 on muu hulgas sätestatud õigus õiglasele asja arutamisele: Selles tunnustatakse, et „kõik isikud“ on kohtute ees „võrdsed“ ning neil on õigus „kohtuasja õiglasele ja avalikule arutamisele“ mis tahes

„kriminaalsüüdistuse“ läbivaatamisel või „õiguste ja kohususte kindlaksmääramisel mingi tsiviilprotsessi käigus“ „pädeva, sõltumatu ja erapooletu“ kohtu poolt, mis on „loodud seaduslikul alusel“.[31]

49. Rahvusvahelise pakti artikli 14 lõiked 2–7 ja artikkel 15 sisaldavad järgmisi konkreetseid nõudeid seoses kriminaalmenetlusega ja pakti artikli 14 lõikes 1 sätestatud õiglase kohtuliku arutamise üldpõhimõttega. Neid kohaldatakse kriminaalmenetluse kõigis etappides, sealhulgas eelmenetluses, kui see on olemas, kohtu alla andmise menetluses ja kohtumenetluse kõigis etappides. Tegemist on siiski miinimumtagatistega, mille järgimine ei pruugi alati olla piisav, et tagada õiglane asja arutamine:

(a) õigus olla loetud süütuks, kuni isiku süü pole seaduse kohaselt tõestatud;

(b) õigus mitte olla teist korda kohtu alla antud kuriteo eest, milles teda on kord juba lõplikult süüdi või õigeks mõistetud;

(c) õigus olla talle esitatud süüdistuse iseloomust ja põhjendusest üksikasjalikult ja kiiresti informeeritud keeles, mis on talle arusaadav;

(d) õigus omada küllaldaselt aega ja võimalusi kaitse ettevalmistamiseks;

(e) õigus suhelda enda poolt valitud kaitsjaga;

(f) õigus kohtupidamisele ilma põhjendamata viivituseta;

(g) õigus kohtupidamisele tema enda juuresolekul;

(h) õigus võimalusele kaitsta end ise või enda valitud kaitsja läbi; kaitsja puudumisel olla sellest õigusest informeeritud;

(i) õigus omada määratud kaitsjat, mil iganes õigusemõistmise huvid seda nõuavad, ning kaitse on tasuta juhul, kui tal puuduvad piisavad vahendid kaitsjale tasumiseks;

(j) õigus üle kuulata tema vastu tunnistajaid või omada õigust sellele, et need tunnistajad üle kuulatakse;

---

[31] KPÕRP artikli 14 autoriteetse tõlgenduse kohta vt Inimõiguste Komitee üldkommentaar nr 13 (1984). Peagi võib oodata üldkommentaari uuendatud ja täiendatud versiooni. Võrdlevat analüüsi õiglase kohtuliku arutamise õigusega seotud kohtupraktika kohta vt Nihal Jayawickrama, *The Judicial Application of Human Rights Law: National, Regional and International Jurisprudence* (Cambridge University Press, 2002), lk 478–594.

(k) õigus oma tunnistajate väljakutsumisele ja ülekuulamisele samadel tingimustel, mis kehtivad tema vastu tunnistajate suhtes;

(l) õigus tasuta kasutada tõlgi abi, kui ta ei saa aru keelest, milles toimub kohtulik arutamine, või kui ta seda keelt ei räägi;

(m) õigus mitte olla sunnitud andma tunnistusi iseenda vastu või tunnistama end süüdi;

(n) alaealise õigus menetlusele, mis arvestab tema iga ja tema ümberkasvatamisele kaasaaitamist;

(o) õigus mitte olla tunnistatud süüdi mingis kuriteos mingi tegevuse või hooletuse läbi, mida kuriteo toimepanemise momendil kehtinud riigisisene seadusandlus ja rahvusvaheline õigus ei lugenud kuriteoks;

(p) õigus avalikult tehtud kohtuotsusele;

(q) kuriteos süüdimõistetud isiku õigus sellele, et tema süüdimõistmine ja karistus vaadatakse läbi kõrgema astme kohtus vastavalt seadusele.

Karistuse määramisega seotud õigused

50. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 6 (lõige 5), artiklites 7, 14 (lõige 7) ja artiklis 15 tunnustatakse süüdimõistetud isikute järgmisi õigusi:

(a) isiku õigus, et talle ei tohi mõista raskemat karistust kui see, mida oleks võidud kohaldada kuriteo toimepanemise hetkel;

(b) õigus mitte saada teist korda karistatud kuriteo eest, milles teda on kord juba lõplikult süüdi või õigeks mõistetud;

(c) isiku õigus, et tema suhtes ei või rakendada julma, ebainimlikku või teda alandavat karistust;

(d) riikides, kus surmanuhtlust ei ole veel kaotatud, isiku õigus mitte saada surma mõistetud, kui ta on noorem kui 18 aastane, ja ka siis ainult kõige raskemate kuritegude eest ning kui see on kuriteo toimepanemise ajal kehtinud seadusega ette nähtud.

Teine väärtus: erapooletus

Põhimõte

Erapooletus on kohtunikuameti nõuetekohaseks täitmiseks hädavajalik. See ei puuduta mitte ainult otsust ennast, vaid ka otsuse tegemise protsessi.

Kommentaar

Sõltumatus on erapooletuse vajalik eeltingimus

51. Sõltumatus ja erapooletus on eraldiseisvad ja erinevad väärtused. Sellegipoolest on need omavahel seotud kui kohtunikuameti üksteist vastastikku tugevdavad tunnused. Sõltumatus on erapooletuse vajalik eeltingimus ja erapooletuse saavutamise eeldus. Kohtunik võib olla sõltumatu, kuid mitte erapooletu (igal konkreetsel üksikjuhul), kuid kohtunik, kes ei ole sõltumatu, ei saa juba iseenesest olla (institutsionaalselt) erapooletu.[32]

Tajutav erapooletus

52. Erapooletus on kohtunikult nõutav põhiomadus ja kohtunikuameti põhitunnus. Erapooletus peab eksisteerima faktiliselt, kuid seda peab olema võimalik mõistlikult ka sellisena tajuda. Mõistlikult tajutav erapoolikus võib tõenäoliselt tekitada rahulolematuse ja ebaõigluse tunde, hävitades seeläbi usalduse kohtusüsteemi vastu. Erapooletuse tajumist mõõdetakse mõistliku kõrvalseisja standardiga. Tunne, et kohtunik ei ole erapooletu, võib tekkida mitmel viisil, näiteks tajutava huvide konflikti tõttu, kohtuniku käitumise tõttu kohtusaalis või tema sidemete ja tegevuse tõttu väljaspool kohut.

[32] Vt *Reference re: Territorial Court Act (NWT)*, Kanada loodeterritooriumi ülemkohus (1997) D.L.R. (4th) 132 at 146, kohtunik Vertes'i arvamus.

Erapooletuse nõuded

53. Euroopa Inimõiguste Kohus on selgitanud, et erapooletuse nõudel on kaks tahku. Esiteks peab kohus olema subjektiivselt erapooletu, st ühelgi kohtu liikmel ei tohi olla isiklikke eelarvamusi ega kallutatust. Isikliku erapooletuse olemasolu tuleb eeldada, kui ei ole tõendatud vastupidist. Teiseks peab kohus olema erapooletu objektiivsest seisukohast, st ta peab pakkuma piisavaid tagatisi, et välistada mis tahes õigustatud kahtlus selles küsimuses.[33] Selle kriteeriumi kohaselt tuleb kindlaks teha, kas kohtuniku isiklikust käitumisest olenemata on tuvastatavaid asjaolusid, mis võivad tekitada kahtlusi tema erapooletuse suhtes. Seejuures on oluline isegi mulje, mis kellestki jääb. Kaalul on usaldus, mida demokraatliku ühiskonna kohtud avalikkuses, sealhulgas süüdistatavas, äratavad. Seega peab iga kohtunik, keda võib õigustatult pidada mitteerapooletuks, end taandama.[34]

Süüdistatava arvamus

54. Et teha kindlaks, kas on õigustatud põhjus karta, et konkreetse kriminaalasja kohtunik ei ole erapooletu, on süüdistatava seisukoht oluline, kuid mitte määrav. Määrav on see, kas ühiskonda esindav mõistlik kõrvalseisja leiab, et see hirm on objektiivselt õigustatud.

Kohaldamine

2.1 Kohtunik täidab oma ametiülesandeid ilma soosingu, kallutatuse ja eelarvamuseta.

Kommentaar

Tajutav erapoolikus õõnestab üldsuse usaldust

55. Kui kohtunik näib erapoolik, õõnestab see üldsuse usaldust

[33] *Gregory vs Ühendkuningriik*, Euroopa Inimõiguste Kohus, (1997) 25 E.H.R.R. 577.
[34] *Castillo Algar vs Hispaania*, Euroopa Inimõiguste Kohus, (1998) 30 E.H.R.R. 827.

kohtuvõimu vastu. Seetõttu peab kohtunik vältima igasugust tegevust, mis viitaks sellele, et tema otsust võivad mõjutada välised tegurid, näiteks isiklik suhe poolega või huvi kohtuasja tulemuse vastu.

Kallutatuse kartus

56. Erapooletus ei tähenda mitte ainult kallutatuse ja eelarvamuste tegelikku puudumist, vaid ka nende puudumise tajumist. See kahetine aspekt kajastub sageli korratud sõnades, et õigusemõistmine ei pea mitte üksnes olema õiglane, vaid peab ilmselgelt sellisena ka näima.[35] Tavaliselt kasutatav kriteerium on see, kas mõistlik kõrvalseisja, vaadates asja realistlikult ja praktiliselt, tajuks (või võiks tajuda) kohtuniku erapooletuse puudumist. Kallutatuse kartuse (*apprehension of bias*) olemasolu tuleb hinnata mõistliku kõrvalseisja seisukohast.

„Kallutatuse või eelarvamuse“ tähendus

57. Kallutatust või eelarvamust on defineeritud kui kaldumist, meelestatust, eelistust või eelsoodumust konkreetse argumendi ühe või teise poole suhtes. Kohtumenetluse kontekstis kujutab see endast eelsoodumust otsustada mingi küsimuse või asja üle viisil, mis ei jäta kohtuniku meelt täielikult avatuks veenmisele. Kallutatus on seisund või meeleseisund, hoiak või seisukoht, mis mõjutab otsustusvõimet või jätab sellele jälje ning muudab kohtuniku võimetuks täitma oma ülesandeid konkreetses asjas erapooletult.[36] Seda ei saa aga väita, võtmata arvesse kallutatuse täpset olemust. Näiteks kui kohtunik kaldub põhiliste inimõiguste kaitsmise poole, välja arvatud juhul, kui seadus nõuab selgelt ja õiguspäraselt teistsugust kurssi, ei anna see mõistlikku alust rääkida seadusega keelatud erapoolikusest.

Kallutatuse või eelarvamuse ilmingud

58. Erapoolikus võib avalduda kas sõnades või füüsiliselt. Näideteks

---

[35] *R. vs Sussex Justices, ex parte McCarthy*, [1924] 1 K.B. 256 at 259, ülemkohtunik Lord Hewarti arvamus; ja *Johnson vs Johnson*, (2000) 201 CLR 488 at 502.

[36] *R. vs Bertram*, [1989] OJ No. 2133 (QL), tsiteerinud kohtunik Cory asjas *R. vs S.*, Kanada Ülemkohus, [1997] 3 S.C.R. 484, punkt 106.

sellest on epiteedid, solvavad märkused, alandavad hüüdnimed, negatiivne stereotüübistamine, katse teha stereotüüpseid nalju (näiteks seoses soo, kultuuri või rassiga), ähvardavad, hirmutavad või vaenulikud teod, mis viitavad rassi või rahvuse ja kuritegevuse vahelisele seosele, ning ebaolulised viited isikuomadustele. Kallutatus või eelarvamus võib väljenduda ka kehakeeles, samuti väljanägemises või käitumises kohtus või kohtuväliselt. Füüsiline käitumine võib väljendada umbusku tunnistaja suhtes, mõjutades seeläbi ebakohaselt vandekohut. Näoilme võib jätta menetluse pooltele või advokaatidele, vandekohtunikele, meediale ja teistele mulje kallutatusest. Kallutatus või eelarvamus võib olla suunatud poole, tunnistaja või advokaadi vastu.

Kohtu solvamisega seotud distsiplineerimispädevuse kuritarvitamine on kallutatuse või eelarvamuse ilming

59. Kohtu pädevus seoses kohtu solvamist puudutavate küsimuste lahendamisega, juhul kui selline pädevus on olemas, võimaldab kohtunikul kontrollida kohtusaali ja tagada kohtusaalis lugupidava käitumise. Kuna kohtu solvamisega kaasnevad karistused, mis on oma olemuselt ja mõjult kriminaalsed, tuleks neid meetmeid kasutada viimase abinõuna üksnes õiguslikult mõjuvatel põhjustel ja ranges kooskõlas menetlusnõuetega. See on pädevus, mida tuleks kasutada väga kaalutletult ja ettevaatlikult. Kohtu solvamisega seotud distsiplineerimispädevuse kuritarvitamine on kallutatuse ilming. Selline kuritarvitamine võib juhtuda siis, kui kohtunik on kaotanud kontrolli oma enesevalitsuse üle ja püüab klaarida isiklikke arveid, eriti kättemaksuks poole, advokaadi või tunnistaja vastu, kellega kohtunik on sattunud isiklikku konflikti.

Mida ei saa pidada kallutatuseks või eelarvamuseks

60. Kohtuniku isiklikud väärtused, filosoofia või tõekspidamised õigusest ei pruugi kujutada endast kallutatust. Asjaolu, et kohtunikul on üldine seisukoht kohtuasjaga otseselt seotud õigus- või ühiskondliku küsimuse kohta, ei võta kohtunikult õigust osaleda asja arutamises.[37]

[37] Vt Jeffrey M. Shaman, Steven Lubet ja James J. Alfini, *Judicial Conduct and Ethics*,

Seisukoha omamist, mis on lubatav, tuleks eristada kallutatusest, mis on lubamatu. On öeldud, et „tõend selle kohta, et kohtuniku meel on nagu *tabula rasa* (puhas tahvel), oleks tõend kvalifikatsiooni puudumisest, mitte kallutatuse puudumisest“.[38] Keeld ei hõlma ka kohtuniku otsustusi või menetluse käigus tõendite kohta tehtud märkusi, välja arvatud juhul, kui kohtunik näib olevat suletud meelega ega kaalu enam kõiki tõendeid.

2.2 Kohtunik tagab, et tema käitumine nii kohtus kui ka väljaspool seda säilitab ja suurendab üldsuse, õiguselukutse esindajate ja menetlusosaliste usaldust kohtuniku ja kohtu erapooletuse vastu.

Kommentaar

Kohtunik peab säilitama õrna tasakaalu

61. Kohtunik on kohustatud tagama, et kohtumenetlus viiakse läbi korrakohaselt ja tõhusalt ning et õigusemõistmise protsessi ei kuritarvitata. Selle eesmärgi saavutamiseks on vaja sobival määral kindlameelsust. Õrna tasakaalu peab leidma kohtunik, kellelt oodatakse nii protsessi tõhusat läbiviimist kui ka seda, et mõistlikul kõrvalseisjal ei tekiks muljet erapooletuse puudumisest. Vältida tuleb mis tahes tegevust, mis mõistliku kõrvalseisja seisukohast annaks (või võiks anda) alust mõistlikuks kahtluseks, et kohtuniku ülesannete täitmisel puudub erapooletus. Kui selline mulje luuakse, ei mõjuta see mitte ainult kohtumenetluse pooli, vaid ka üldsuse usaldust kohtuvõimu vastu üldiselt.

Käitumine, mida tuleks kohtus vältida

62. Kohtumenetluse poolte ootused on kõrged. On neid, kellel tekib kiiresti tunne kohtu kallutatusest, kui otsus ei ole nende kasuks. Seepärast tuleks teha kõik mis võimalik, et vältida või minimeerida

3. väljaanne. (Charlottesville, Virginia, The Michie Company, 2000).

[38] *Laird vs Tatum*, USA Ülemkohus (1972) 409 US 824.

mõistlikke ajendeid sellise tunnetuse tekkimiseks. Kohtunik peab olema tähelepanelik, et vältida käitumist, mida võidakse tajuda kallutatuse või eelarvamuse väljendusena. Põhjendamatud noomitused advokaatide suunal, solvavad ja sobimatud märkused kohtuasja poolte ja tunnistajate kohta, eelarvamuste olemasolule viitavad väljaütlemised ning tasakaalutu ja kannatamatu käitumine võivad hävitada erapooletu mulje ja neid tuleb vältida.

Pidevat sekkumist kohtuistungi kulgemisse tuleks vältida

63. Kohtunikul on õigus esitada selgitavaid küsimusi, kuid kui kohtunik sekkub pidevalt ja võtab praktiliselt üle tsiviilasja menetlemise või süüdistaja rolli kriminaalasjas ning kasutab oma küsitlemise tulemusel tehtud järeldusi, et jõuda asjas otsusele, siis muutub kohtunik üheaegselt advokaadiks, tunnistajaks ja kohtunikuks ning kohtuasja poolele ei võimaldata õiglast asja arutamist.

Ex parte suhtlust tuleb vältida

64. Erapooletuse põhimõte keelab üldjuhul kohtuniku eraviisilise suhtluse mis tahes poole või tema seaduslike esindajate, tunnistajate või vandekohtunikega. Juhul, kui kohus saab sellise eraviisilise pöördumise, on kohtul oluline tagada, et teisi asjaomaseid pooli teavitatakse täielikult ja viivitamata ning et kohtutoimikusse tehakse vastav märge.

Käitumine, mida tuleks kohtuväliselt vältida

65. Ka kohtuväliselt peaks kohtunik vältima tahtlikku sõnakasutust või käitumist, mis võib mõistlikult tekitada ettekujutuse erapooletuse puudumisest. Kõik – alates kohtuniku sidemetest või ärihuvidest kuni märkusteni, mida ta ise võib pidada vaid süütuks lõõpimiseks – võib vähendada tunnetust kohtuniku erapooletusest. Igasugune erakondlik-poliitiline tegevus ja seotus peaks kohtunikuametisse asumisel lõppema. Kohtuniku erakondlik-poliitiline tegevus või kohtuvälised avaldused, mis puudutavad erakondlikke avalikke vaidlusi, võivad

õõnestada erapooletust ja tekitada üldsuses segadust ühelt poolt kohtuvõimu ning teiselt poolt täidesaatva ja seadusandliku võimu vaheliste suhete olemuse üle. Sisuliselt tähendavad erakondlikud tegevused ja avaldused seda, et kohtunik asub väitluses avalikult ühele poolele. Tunnetus kohtuniku erapoolikusest tugevneb, kui kohtuniku tegevus pälvib kriitikat või vastuväiteid, mis on peaaegu paratamatu. Teisisõnu seab kohtunik, kes kasutab parteipoliitilisele areenile sisenemiseks kohtunikuameti privilegeeritud platvormi, ohtu üldsuse usalduse kohtuvõimu erapooletuse vastu. On siiski mõned erandid. Nende hulka kuuluvad kohtuniku poolt sobival puhul kohtuinstitutsiooni kaitseks tehtud märkused või konkreetsete õigusküsimuste või otsuste selgitamine kogukonnale või spetsialistidest auditooriumile või põhiliste inimõiguste ja õigusriigi kaitsmine. Kuid isegi sellistel puhkudel peab kohtunik olema hoolikas, et vältida nii palju kui võimalik sattumist vaidlustesse, mida võib põhjendatult pidada parteipoliitiliseks. Kohtunik teenib kõiki inimesi, olenemata poliitikast või ühiskondlikest seisukohtadest. Seepärast peab kohtunik püüdma säilitada kõigi inimeste usaldust niivõrd, kuivõrd see on mõistlikult võimalik.

2.3 Mõistlikkuse piires minimeerib kohtunik oma käitumises juhud, mil ta peab asja arutamisest või otsustamisest taanduma.

Kommentaar

Sagedasi taandusi peaks vältima

66. Kohtunik peab olema valmis lahendama kohtu menetlusse jõudvaid asju. Samas selleks, et kaitsta kohtuasja poolte õigusi ja säilitada üldsuse usaldus kohtunikkonna aususe ja rikkumatuse vastu, võib esineda juhtumeid, kus taandus on vajalik. Teisalt võib sagedane taandus tuua kaasa avaliku ebasoosingu kohtu suhtes ja kohtuniku suhtes isiklikult ning ebamõistlikult koormata kohtuniku kolleege. Kohtuasja pooltele võib jääda mulje, et nad saavad valida, milline kohtunik nende asja lahendab, ja see oleks ebasoovitav. Seetõttu peaks kohtunik korraldama oma isiklikud ja äriasjad nii, et kohtuniku

ametiülesannetega konflikti tekkimise tõenäosus oleks minimaalne.

Huvide konflikt

67. Huvide konflikti võimalus tekib siis, kui kohtuniku (või tema lähedaste) isiklikud huvid lähevad vastuollu kohtuniku kohustusega lahendada kohtuasi erapooletult. Kohtunike erapooletus puudutab nii faktilist erapooletust kui ka erapooletust mõistliku kõrvalseisja poolt tajutuna. Kohut puudutavates küsimustes peab huvide konflikti kriteerium hõlmama nii tegelikke konflikte kohtuniku enda huvide ja asja erapooletu lahendamise kohustuse vahel kui ka asjaolusid, mille korral mõistlik kõrvalseisja mõistlikult tajuks (või võiks tajuda) konflikti. Näiteks kuigi kohtuniku pereliikmetel on täielik õigus olla poliitiliselt aktiivsed, peaks kohtunik mõistma, et lähedaste pereliikmete poliitiline tegevus võib kahjustada üldsuse tunnetust tema erapooletusest, isegi kui selline tunnetus on ekslik.

Kohustus vähendada finantstegevusest tulenevaid huvide konflikte

68. Samuti ei tohi kohtunik lubada, et tema finantstegevus mõjutaks kohtusse jõudvate asjade lahendamist. Kuigi taandumine on mõnikord vältimatu, peab kohtunik vähendama tarbetuid huvide konflikte, mis tekivad juhul, kui kohtunik säilitab majanduslikud huvid organisatsioonides ja muudes üksustes, kes on regulaarselt kohtuasjades menetlusosalisteks; sellisel juhul peaks kohtunik taolistest huvidest vabanema. Näiteks pelgalt ühe protsendi või vähemate aktsiate omamist avalik-õiguslikus ettevõttes peetakse tavaliselt vähese tähtsusega (*de minimis*) huviks, mis ei nõua kohtuniku taandumist selle ettevõttega seotud kohtuasjas. Siiski hõlmab taanduse küsimus sageli mitmeid kaalutlusi, millest igaüks võib nõuda asjast taandumist. Kuigi ettevõtte suurust silmas pidades võib kohtunikule kuuluv aktsiaportfell olla väikese väärtusega, võib see samas kohtuniku jaoks olla niivõrd oluline, et tema taandumine oleks õigustatud. Samuti peaks kohtunik endale teadvustama, et avalikkus võib käsitleda aktsiaomandit taandumist nõudva huvina. Sellegipoolest ei tohiks kohtunik kasutada ilmselgelt vähese tähtsusega aktsiaomandit kohtuprotsessidest hoidumise vahendina. Kui kohtunik taandatakse sageli aktsiaomandi

tõttu, peaks ta sellistest aktsiatest vabanema.[39]

Kohustus piirata pereliikmete tegevust

69. Kohtunik peaks püüdma veenda oma pereliikmeid loobuma osalemast tegevuses või tehingutes, mida võidakse mõistlikult pidada kohtuniku ametiseisundi ärakasutamiseks. See on vajalik, et ei tekiks muljet ametiseisundi ärakasutamisest või kellegi soosimisest ning et minimeerida taanduse võimalust.

2.4 Kohtunik ei tee asja menetlemise ajal ega enne menetluse võimalikku kohtuniku ette jõudmist teadlikult märkusi, mille puhul on mõistlikult alust arvata, et need võivad mõjutada vastava menetluse tulemust või kahjustada protsessi ilmset õiglust. Samuti ei tee kohtunik avalikult ega muul viisil märkusi, mis võiksid mõjutada mis tahes isiku või küsimusega seotud õiglast kohtulikku arutamist.

Kommentaar

Millal pidada „asja kohtuniku menetluses olevaks“?

70. Kohtunikku võib pidada asja menetlejaks kuni apellatsioonimenetluse lõpuni. Asja võib pidada kohtuniku menetluses olevaks ka siis, kui on alust arvata, et võidakse algatada kohtuasi; näiteks kui toimub kuriteo uurimine, kuid süüdistust ei ole veel esitatud, või kui keegi on vahistatud, kuid talle ei ole veel süüdistust esitatud, või kui isiku maine on kahtluse alla seatud ja isik on ähvardanud pöörduda laimamise eest kohtusse, kuid pole kohtuasja veel algatanud.

Näide sobimatust avaldusest

71. Kohtuniku avaldus selle kohta, et ta on nõustunud mõistma vangi

[39] Virginia osariigi kohtunikueetika nõuandekomitee, *arvamus 2000-5*; ja *Ebner vs Official Trustee in Bankruptcy*, High Court of Australia, [2001] 2 LRC 369, (2000) 205 CLR 337.

kõik õigusrikkujad, kes on süüdi mõistetud konkreetses kuriteos (tegemata vahet esimese ja järgneva kuriteo vahel), annaks olenevalt asjaoludest tavaliselt süüdistatavale õiguse nõuda kohtuniku taandumist põhjusel, et ta on avaldanud kindlat arvamust selle kohta, milline on õige karistus kuriteo eest, milles süüdistatavat süüdistatakse. See on nii ka juhul, kui kohtunik teatab, et karistuse pikkus jääb kohtu eesistuja otsustada ning see sõltub vastava kuriteo suhtes kohaldatavatest asjaoludest ja õigusest. Kohtuniku avaldus näib kohatu, kuna jätab mulje, et kohtunikud lasevad end kõigutada üldsuse meeleoludest või hirmust avaliku kriitika ees. Samuti kujutaks see endast lubamatut avalikku kommentaari poolelioleva menetluste kohta.[40]

Lubatavad avaldused

72. Eelnev keeld ei laiene avalikele avaldustele, mis on tehtud kohtuniku ametikohustuste täitmisel, et selgitada menetluskorda, või teadusliku ettekande käigus, mis on tehtud õigusalase harimise eesmärgil. Samuti ei keela see kohtunikul kommenteerida menetlusi, milles kohtunik on isiklikult kohtuasja pool. Kohtuliku kontrolli menetluses, kus kohtunik on menetlusosaline oma ametiseisundi järgselt, ei tohiks kohtunik siiski esitada protokolliväliseid märkusi.

Kirjavahetus kohtuasja pooltega

73. Kui kohtunik saab pärast kohtuasja lõppu kirju või muid pöördumisi pettunud pooltelt või teistelt isikutelt, kes kritiseerivad kohtuniku või tema kolleegide otsust või otsuseid, ei tohiks kohtunik selliste pöördumiste autoritega vaidlustesse laskuda.

Kriitika meedias

74. Meedia ülesanne ja õigus on koguda ja edastada üldsusele teavet ning kommenteerida õigusemõistmist, sealhulgas enne kohtumenetlust, selle ajal ja pärast seda, rikkumata seejuures süütuse presumptsiooni. Sellest põhimõttest tuleks kõrvale kalduda üksnes kodaniku- ja

[40] Kohtunike käitumisjuhendi nõuandekomitee, New Mexico, *Judicial Advisory Opinion 1991-2*.

poliitiliste õiguste rahvusvahelises paktis ette nähtud asjaoludel. Kui meedia või asjast huvitatud üldsuse esindajad kritiseerivad otsust, peaks kohtunik hoiduma sellisele kriitikale vastamast kas ajakirjandusele kirjutades või tehes sellise kriitika kohta juhuslikke kommentaare kohtusaalis. Kohtunik peaks edastama oma arvamuse üksnes tema poolt lahendatavate asjade otsuste põhistustes. Üldiselt ei ole kohtunikul kohane kohtu põhistusi avalikult kaitsta.

Valeandmete esitamine meedias

75. Kui meedia kajastab kohtumenetlust või kohtuotsust valesti ja kohtunik leiab, et viga tuleks parandada, võib kohtusekretär väljastada pressiteate olukorra faktilise kirjeldusega või astuda samme asjakohase paranduse sisseviimiseks.

Suhted meediaga

76. Kuigi Bangalore'i põhimõtete punktis 2.4 ei ole suhetele meediaga konkreetselt viidatud, on see küsimus siiski asjakohane. Võib välja tuua kolm võimalikku murepunkti:

(a) esiteks meedia kasutamine (kohtus või kohtuväliselt), et edendada kohtuniku avalikku kuvandit ja karjääri või käsitleda meedia võimalikku reaktsiooni konkreetsele otsusele. Kui kohtunik lubaks end meedia poolt ükskõik kummas suunas mõjutada, rikuks see peaaegu kindlasti nii Bangalore'i põhimõtete punkti 1.1 kui ka teisi punkte, sealhulgas punkte 2.1, 2.2, 3.1, 3.2 ja 4.1;

(b) teiseks kohtuniku kontakt meediaga väljaspool kohut. Enamikus jurisdiktsioonides saab meedia teavet kohtuistungite protokollidest ja meediale kättesaadavaks tehtud dokumentidest ning tänu kohtumenetluste avalikkusele. Mõnes riigis (eriti nendes, kus kohtutoimikud on salajased) on olemas süsteem, mille kohaselt määratakse igas kohtus konkreetne kohtunik, kelle ülesandeks on teavitada meediat konkreetse kohtuasja hetkeseisust. Kui selline teave välja arvata, võib kohtuniku poolt väljaspool kohut tehtud mis tahes kommentaari tema enda või teiste kohtunike menetluses olevate asjade kohta pidada üldjuhul sobimatuks;

(c) kolmandaks kommentaarid, sealhulgas isegi akadeemilises

artiklis, kohtuniku enda või mõne teise kohtuniku tehtud otsuse kohta. See on tavaliselt lubatav üksnes juhul, kui kommentaar on seotud puhtalt õigusliku üldist huvi pakkuva küsimusega, mida on konkreetses asjas otsustatud või kaalutud. Siiski tundub, et tavad, mis puudutavad varasemate otsuste arutamist puhtakadeemilises kontekstis, on muutumas. Erinevatel kohtunikel on selles küsimuses erinevad seisukohad ja absoluutseid reegleid ei saa kehtestada. Üldiselt on kohtunikel mõistlik mitte laskuda tarbetutesse vaidlustesse varasemate otsuste üle, eriti kui vaidlust võib näha katsena lisada kohtuniku juba avaldatud otsuses märgitule muid põhistusi.

2.5 Kohtunik taandab end mis tahes menetlusest, milles ta ei ole suuteline asja erapooletult lahendama või mille puhul võib mõistlikule kõrvalseisjale tunduda, et kohtunik ei ole suuteline asja erapooletult lahendama.

Kommentaar

Mõistlik kõrvalseisja

77. Bangalore'i põhimõtete eelnõus viidati „mõistlikule, õiglasele ja informeeritud isikule", kes „võib uskuda", et kohtunik ei suuda asja erapooletult otsustada. Bangalore'i põhimõtete sõnastus – „võib mõistlikule kõrvalseisjale tunduda" – lepiti kokku Haagi kohtumisel 2002. aasta novembris, lähtudes eeldusest, et „mõistlik kõrvalseisja" oleks nii õiglane kui ka informeeritud.

„Keegi ei tohi olla kohtunik omaenda asjas"

78. Aluspõhimõte on, et keegi ei tohi olla kohtunik omaenda asjas. Sellel kohtute poolt välja töötatud põhimõttel on kaks väga sarnast, kuid mitte identset tähendust. Esiteks võib seda kohaldada sõna-sõnalt: kui kohtunik on tegelikult kohtuvaidluse pool või kui tal on majanduslik huvi selle tulemuse vastu, siis on ta tõepoolest kohtunikuks omaenda asja arutamisel. See on piisav alus taanduseks. Teiseks võib seda põhimõtet kohaldada ka juhtudel, kui kohtunik ei ole kohtuasja pool ja

tal ei ole ka majanduslikku huvi selle tulemuse vastu, kuid ta käitub viisil, mis annab alust kahtlustada, et ta ei ole erapooletu, olles näiteks ühega kohtuasja pooltest sõprussuhtes. Rangelt võttes ei puuduta teisena kirjeldatud olukord põhimõtet, et keegi ei tohi olla kohtunik omaenda asjas, kuna kohtuniku tegelik või tajutav erapoolikus ei too tavaliselt kasu talle endale, vaid kellelegi teisele.[41]

Poolte nõusolek on asjassepuutumatu

79. Isegi kui pooled nõustuvad, et nende kohtuasja arutab kohtunik, kes ise tunneb, et tal tuleks taanduda, ei ole kohtunikul asja arutamise jätkamine õigustatud. Seda seetõttu, et ka üldsus on huvitatud, et õigusemõistmine näeks välja erapooletu. Sellegipoolest võivad enamikus riikides pooled ametlikult loobuda oma õigustest seoses erapooletuse küsimusega. Kui tegemist on nõuetekohaselt informeeritud loobumisega, siis kõrvaldab see vastuväite võimalikule taanduse alusele, mille kohtunik avaldas.

Millal peaks kohtunik võimaliku taanduse asjaolud avalikustama

80. Kohtunik peaks võimaliku taanduse asjaolud avalikustama ja laskma need protokollida ja paluma pooltel esitada omapoolsed seisukohad kahel juhul. Esiteks, kui kohtunikul on kahtlusi, et võib esineda taandumist nõudvaid vaieldavaid aluseid. Teiseks, kui vahetult enne menetlust või menetluse ajal kerkib esile ootamatu küsimus. Kohtuniku taotluses pooltele seisukohtade esitamiseks tuleks rõhutada, et ei taotleta mitte poolte või nende advokaatide nõusolekut, vaid abi küsimuses, kas esinevad taandumist nõudvad vaieldavad alused ja kas näiteks antud asjaoludel kohaldub vajalikkuse doktriin. Kui kahtlusel on tegelik alus, tuleks see kahtlus tavaliselt lahendada taandumise kasuks.

Kallutatuse mõistlik kartus

81. Taandumise üldtunnustatud kriteerium on kallutatuse mõistlik

[41] *Ex parte Pinochet Ugarte (No. 2)*, lordidekoda, Ühendkuningriik, [1999] 1 LRC 1.

kartus (*reasonable apprehension of bias*). Kallutatuse kartuse või eelarvamuse kindlaks tegemiseks on kasutatud erinevaid valemeid. Need on ulatunud kallutatuse „suurest tõenäosusest" kuni „tegeliku tõenäosuseni", „olulise võimaluseni" ja „mõistliku kahtluseni". Kallutatuse kartus peab olema mõistlik, see peab lähtuma mõistlikest, õiglastest ja informeeritud isikutest, kes küsimust kaaluvad ja on saanud selleks vajaliku teabe. Kriteeriumiks on „mida selline inimene asja realistlikult ja praktiliselt vaadeldes ja läbi mõeldes järeldaks? Kas selline inimene arvaks, et on pigem tõenäoline, et kohtunik, kas teadlikult või alateadlikult, ei otsustaks õiglaselt?"[42] Hüpoteetilise mõistliku kõrvalseisja vaatenurk kohtuniku käitumise hindamiseks luuakse selleks, et rõhutada, et kasutatav kriteerium on objektiivne, et see põhineb vajadusel üldsuse usalduse järele kohtunikkonna vastu ega tugine üksnes teiste kohtunike hinnangul kolleegi võimekusele või sooritusele.

82. Kanada Ülemkohus on märkinud,[43] et küsimus sellest, kas kohtunik läheneb asja lahendamisele ka tegelikult erapoolikult, tõusetub harva. Muidugi, kui selline olukord on tuvastatav, viib see vältimatult kohtuniku taandamiseni. Samas enamik taanduse argumente algab tavaliselt kõigi poolte kinnitusega, et tegelikku kallutatust pole ning seejärel jõutakse kallutatuse mõistliku kartuse kaalumiseni. Selline formaalne lähenemine tuleneb mõnikord sellest, et kuigi pool võib kahtlustada tegelikku kallutatust, ei suuda ta seda tõendada ning piirdub seetõttu kallutatuse mõistliku kartuse väljendamisega, mida on lihtsam tuvastada. Kuna need kaks küsimust on omavahel seotud, on kallutatuse mõistliku kartuse mõistmiseks kasulik kaaluda, mida tähendab väide, et taanduse argumendid ei põhine tegelikul kallutatusel. Väide, et „tegelikku kallutatust" ei ole, võib tähendada kolme asja: tegelikku kallutatust ei ole vaja tuvastada, sest kallutatuse mõistlikku kartust võib pidada selle asendajaks; et alateadlik kallutatus

---

[42] *Locabail (UK) Ltd. vs Bayfield Properties* [2000] QB 451, [2000] 3 LRC 482; *Re: Medicaments and Related Classes of Goods (No. 2)* [2001] 1 WLR 700; *Porter vs Magill* [2002] 2 AC 357; *Webb vs The Queen* (1994) 181 CLR 41; *Newfoundland Telephone Co. vs Newfoundland (Board of Commissioners of Public Utilities)* [1992] 89 D.L.R. (4th) 289; *R. vs Gough* [1993] AC 646; and *R. vs Bow Street Magistrates, Ex parte Pinochet (No. 2)* [2001] 1 AC 119.

[43] *Wewaykum Indian Band vs Canada*, Kanada Ülemkohus, [2004] 2 LRC 692, ülemkohtunik McLachlini arvamus.

võib esineda ka siis, kui kohtunik tegutseb heas usus; või et tegeliku kallutatuse olemasolu või puudumine ei ole asjassepuutuv küsimus.

83. Esiteks, kui pooled ütlevad, et kohtunik ei ole tegelikult kallutatud, võivad nad silmas pidada, et kehtiv taanduse standard ei nõua neilt selle tõendamist. Selles mõttes võib „kallutatuse mõistlikku kartust“ näha tegeliku kallutatuse asendajana, eeldades, et selliste tõendite nõudmine võib olla ebamõistlik või ebareaalne. Kohtuniku täpset meelestatust on ilmselgelt võimatu kindlaks teha, eelkõige seetõttu, et seadus ei võimalda küsitleda kohtunikku tema meelt mõjutavate kõrvaliste mõjude kohta ja kuna õiguse põhimõte on kaitsta kohtuasja pooli, pannes neile väiksema tõendamiskoormise, võimaldades neil vaid osutada kallutatuse reaalsele ohule, nõudmata neilt sellise kallutatuse tegeliku olemasolu tõendamist.

84. Teiseks, kui pooled ütlevad, et kohtunik ei ole tegelikult kallutatud, võivad nad möönda, et kohtunik tegutseb heas usus ega ole teadlikult kallutatud. Kallutatus on või võib olla alateadlik ning kohtunik võib siiralt öelda, et ta ei ole tegelikult kallutatud ega lase oma huvidel oma meelestatust mõjutada, kuid sellele vaatamata võib see alateadlikult siiski juhtuda.

85. Lõpuks, kui pooled möönavad, et tegelikku kallutatust ei ole, võidakse sellega mõista anda, et tegeliku kallutatuse otsimine ei ole lihtsalt asjassepuutuv küsimus. Nad tuginevad maksiimile, et „õigusemõistmine ei pea mitte üksnes olema õiglane, vaid peab ilmselgelt ja kahtlematult sellisena ka näima“. Teisisõnu, kui tekib küsimus kohtuniku taandusest, tuleks kaaluda mitte seda, kas kohtunik oli tõesti teadlikult või alateadlikult kallutatud, vaid seda, kas õigesti informeeritud ja mõistlik inimene arvaks, et ta seda oli. Selles mõttes ei ole kallutatuse mõistlik kartus mitte lihtsalt asendajaks kättesaamatutele tõenditele või tõendusvahend, tegemaks kindlaks alateadliku kallutatuse tõenäosust, vaid ilming laiemast murest õigluse kuvandi pärast, mis hõlmab ülekaalukat avalikku huvi säilitada üldsuse usaldus kohtunikkonna aususe ja rikkumatuse vastu.

86. Kallutatuse mõistliku kartuse objektiivse standardi kolmest põhjendusest on viimane kohtusüsteemi jaoks kõige rangem, kuna arvestab võimalusega, et õigusemõistmine ei pruugi näida õiglane, isegi kui ta seda kahtlemata on. Teisisõnu näeb see ette võimaluse, et kohtunik võib olla täiesti erapooletu asjaoludel, mis siiski tekitavad

kallutatuse mõistliku kartuse, nõudes kohtuniku taandumist. Kuid isegi selle põhimõtte taolise tõlgenduse korral seisneb taandumise kriteerium ikkagi kohtuniku meelestatuses, ehkki seda vaadeldakse mõistliku inimese objektiivsest vaatenurgast. Mõistlikul inimesel palutakse ette kujutada kohtuniku meelestatust konkreetsete asjaolude kontekstis. Selles mõttes ei saa sageli väljendatud ideed, et „õigusemõistmine peab näima õiglasena“ lahutada kallutatuse mõistliku kartuse standardist.

Kohtunik ei tohiks olla põhjendamatult tundlik, kui taotletakse tema taandumist

87. Kohtunik ei tohiks olla põhjendamatult tundlik ega pidada taandustaotlust isiklikuks solvanguks. Kui kohtunik võtab taandust isikliku solvanguna, hakkavad emotsioonid tõenäoliselt tema otsustust varjutama. Kui kohtunik peaks seda pahameelt pooltele avalikult välja näitama, võimendab see tõenäoliselt taanduse taotleja kahtlusi veelgi. Kui väidetakse kallutatuse mõistliku kahtluse olemasolu, peaks kohtunik eeskätt mõistma, kuidas tajub olukorda taandust taotlev isik. Sama oluline on kohtunikul tagada, et õigusemõistmise näeks välja õiglasena, mis on õiguse ja avaliku korra üks aluspõhimõtteid. Seepärast peaks kohtunik asja kohtulikku arutamist läbi viima nii, et avatus, erapooletus ja õiglus oleksid selgelt nähtavad kõigile kohtumenetluse ja selle tulemusega seotud isikutele, eelkõige taanduse taotlejale. Sellest tulenevalt peaks kohtunik, kelle taandust taotletakse, meeles pidama, et eelkõige taandustaotluse menetlemisel on nõutav silmatorkav erapooletus.[44]

Varasemad poliitilised sidemed ei saa olla taandamise aluseks

88. Mis tahes kohustusi ja huve, mis kohtunikul võisid olla tema karjääri jooksul enne kohtunikuametisse nimetamist, võib tema erapooletuse hindamisel arvesse võtta. Riikides, kus kohtunikke valitakse advokaadikutse esindajate hulgast, on kohtunik tõenäoliselt töötanud ametikohal või täitnud ülesandeid, kus ta võib olla avalikult väljendanud teatavaid seisukohti või tegutsenud konkreetsete poolte või huvide nimel. Paratamatult on see nii, kui isik osales poliitilises elus.

[44] *Cole vs Cullinan et al*, Lesotho apellatsioonikohus, [2004] 1 LRC 550.

Väljastpoolt õigusvaldkonda saadud kogemust, olgu siis poliitikas või mis tahes muus tegevuses, võib mõistlikult näha pigem kohtuniku kvalifikatsiooni tõstva kui seda välistava tegurina. Samas tuleb tunnistada ja aktsepteerida, et kohtunikult oodatakse, et hetkest, kui ta annab kohtunikuvande ja kohustub täitma kohtuniku ametiülesandeid sõltumatult ja erapooletult, jätaks ta maha ja heidaks kõrvale oma poliitilised sidemed või erakondlikud huvid. See peab olema üks aspektidest, mida mõistlik, õiglane ja informeeritud inimene peaks kaaluma, otsustamaks, kas kallutatuse mõistlik kartus eksisteerib või mitte.[45]

Asjassepuutumatud alused

89. Kohtuniku usutunnistus, etniline või rahvuslik päritolu, sugu, vanus, klass, varaline seisund või seksuaalne sättumus ei tohi iseenesest tavaliselt olla kindlaks aluseks kohtuniku erapooletuse vaidlustamisel. Samuti ei saa vaidlustus tavaliselt põhineda kohtuniku sotsiaalsel, hariduslikul, teenistuslikul või tööalasel taustal; kohtuniku kuulumisel ühiskondlikesse, spordi- või heategevusorganisatsioonidesse; varasematel kohtuotsustel; või väljaspool ametiülesannete täitmist tehtud avaldustel. Samas sõltuvad need üldised kaalutlused siiski konkreetse juhtumi asjaoludest ja kohtuniku menetluses olevast kohtuasjast.

Sõprussuhted, vaenulikkus ja muud taandusel asjassepuutuvad alused

90. Olenevalt asjaoludest võib arvata, et kallutatuse mõistlik kartus tekib järgmistel juhtudel:

(a) kui kohtuniku ja kohtuasjaga seotud üldsuse liikme vahel on isiklik sõprus või vaen;

(b) kui kohtunik on lähedalt tuttav mõne asjaga seotud üldsuse liikmega, eriti kui selle isiku usaldusväärsus võib olla kohtuasja tulemuse seisukohast oluline;

(c) kui olukorras, kus kohtunik peab kindlaks tegema isiku

[45] *Panton vs Minister of Finance*, Privy Council, apellatsioon Jamaica Apellatsioonikohtust, [2001] 5 LRC 132; ja *Kartinyeri vs Commonwealth of Australia*, High Court of Australia, (1998) 156 ALR 300.

usaldusväärsuse, on ta selle isiku tõendid eelmises kohtuasjas tagasi lükanud niivõrd järsult väljendudes, et see seab kahtluse alla kohtuniku suutlikkuse läheneda hiljem selle isiku tõenditele avatud meelega;

(d) kui kohtunik on eelkõige kohtuistungil väljendanud mis tahes vaidlusaluses küsimuses nii jõulist ja tasakaalustamata seisukohta, et see tekitab mõistlikke kahtlusi kohtuniku suutlikkuses lahendada küsimust objektiivselt; või

(e) kui mõnel muul põhjusel on tegelikult alust kahelda kohtuniku võimes eirata kõrvalisi kaalutlusi, eelarvamusi ja eelistusi ning neid küsimusi objektiivselt hinnata.

Kui muud tingimused on võrdsed, siis mida rohkem aega on möödunud sündmusest, mis väidetavalt tekitas kallutatuse ohu, seda nõrgem on alus kohtuniku erapooletuse vaidlustamiseks.[46]

Kohtunikuameti järgse töö pakkumised võivad olla aluseks kohtuniku taanduseks

91. Sarnast lähenemist nõudvad asjassepuutuvad küsimused võivad tekkida seoses kohtu koosseisu kuuluva kohtunikuga, kellele on pakutud kohtunikuameti järgset töökohta. See võib olla seotud advokaadibüroode või tulevaste tööandjatega nii era- kui ka valitsemissektoris. On oht, et olukorda hindava mõistliku, õiglase ja informeeritud inimese silmis võivad kohtuniku isiklikud huvid ja kohustused tunduda olevat vastuolus. Kohtunik peaks taolisi olukordi kaaluma just selles valguses, eriti kuna endiste kohtunike käitumine mõjutab sageli üldsuse ettekujutust kohtunikkonnast, kes jätkab tööd ka pärast kohtuniku lahkumist.

Sellised menetlused hõlmavad muu hulgas juhtumeid, kus:

2.5.1 kohtunikul on poole suhtes tegelik kallutatus või eelarvamus või on tal isiklikud teadmised menetlusega seotud vaidlusalustest tõenduslikest asjaoludest.

[46] *Locabail (UK) Ltd. vs Bayfield Properties Ltd*., Inglismaa Apellatsioonikohus, [2000] 3 LRC 482.

Kommentaar

Tegelik kallutatus või eelarvamus

92. Kallutatust saab pidada tegelikuks, kui see on isiklik ja suunatud ühele pooltest kas individuaalselt või rühma esindajana. Kohtuniku taanduseks kallutatuse tõttu peaks olema objektiivne tõend selle kohta, et kohtunik ei saa asja menetleda erapooletult: kas mõistlikul kõrvalseisjal, kes on teadlik kõigist asjaoludest, tekiks kahtlusi kohtuniku erapooletuses?

Isiklikud teadmised vaidlusalustest asjaoludest

93. See reegel kehtib teabe kohta, mis on saadud enne kohtuasja kohtunikule määramist, samuti teadmiste kohta, mis on saadud kohtuvälisest allikast või kohtuniku poolt isikliku järeleuurimise tulemusel menetluse toimumise ajal. See kehtib ka siis, kui sellised teadmised on omandatud sõltumatu uurimistöö tulemusel, mis on tehtud kohtuvaidlusega mitteseotud eesmärgil (nt raamatu kirjutamine),[47] kuid pooli ei ole sellisest infost teavitatud ja see oleks olnud nende seisukohtade kujundamisel asjakohane. Taandumine ei ole vajalik, kui teadmised pärinevad samas asjas tehtud varasematest otsustustest või teiste sama tehinguga seotud poolte kohtuasja lahendamisest või kui pool oli menetlusosaline sama kohtuniku lahendatud varasemas kohtuasjas. Tavaliselt tuleks sellised teadmised siiski poolte seisukohtade jaoks protokollida, välja arvatud juhul, kui teave on ilmne, üldiselt teada või seda on arutatud või on tegemist üldteadmistega. Sellel, mida võib mõistlikult nõuda, on siiski ilmselged piirid. Näiteks ei saa eeldada, et kohtunik avalikustab asja arutamise käigus kõik talle teadaolevad õigusnormid, mis võivad olla kohtuasjas asjassepuutuvad või kõik üldteada faktid, mis võivad olla kohtuotsuse tegemisel olulised. Mõõdupuu, millest lähtuda, on see, mis võiks mõistliku kõrvalseisja seisukohast olla mõistlik.

[47] *Prosecutor vs Sesay*, Sierra Leone erikohus (apellatsioonikolleegium), [2004] 3 LRC 678.

2.5.2 Kohtunik andis vaidlusaluses asjas varem õigusnõu või oli tunnistajaks arutatava juhtumi asjaolude kohta.

Kommentaar

Advokaat ei vastuta teiste advokaatide eest, kellega koos ta peab ühist kantseleid (chambers)

94. Kui kohtunik tegutses varem advokaadina erapraksises, vabastab tema staatus iseseisva praktiseeriva advokaadina, kes tegutseb teiste advokaatidega ühiselt peetavas kantseleis (*chambers*), kohtuniku igasugusest vastutusest samas kantseleis tegutsevate teiste advokaatide tegevuse eest ja üldjuhul ka kohustusest olla üksikasjalikult kursis nende tegevusega.

Advokaadid vastutavad oma partnerite kutsetegevuse eest

95. Büroos või firmas praktiseeriv advokaat või sarnane õigusnõustaja võib olla õiguslikult vastutav teiste partnerite kutsetegevuse eest. Partnerina võib tal seega olla kohustus büroo klientide ees, isegi kui ta ei ole kunagi nende heaks isiklikult tegutsenud ega ole nende asjadega kursis. Sellest tulenevalt ei tohiks kohtunik, kes on varem olnud sellise büroo või firma liige, menetleda ühtegi kohtuasja, millega kohtunik või kohtuniku endine büroo oli enne kohtuniku ametisse nimetamist otseselt seotud mis tahes vormis, vähemalt teatava aja jooksul, pärast mida on mõistlik eeldada, et tema teadmised tollastest asjadest teda enam ei mõjuta.

Varasem töökoht valitsusasutuses või õigusabibüroos

96. Hinnates võimalikku kallutatust, mis tuleneb kohtuniku varasemast töötamisest valitsusasutuses või õigusabibüroos, tuleks arvesse võtta asjaomase asutuse või büroo õiguspraktika olemust, samuti kohtuniku varasemaid haldus-, nõuandvate või järelevalveülesannetega seotud ametikohti.

Kohtunik kui tunnistaja arutatava juhtumi asjaolude kohta

97. Selle reegli põhjuseks on asjaolu, et kohtunik ei saa teha tõendamisotsuseid iseenda poolt antavate ütluste kohta ja kui kohtunik kutsutakse juhtumi asjaolude tunnistajaks, võib see panna ta piinlikku olukorda, juhul kui see küsimus tõstatatakse või näib, et see tõstatati.

2.5.3 Kohtunikul või tema pereliikmel on majanduslik huvi vaidluse tulemuse suhtes.

Kommentaar

Kui majanduslikud huvid tingivad kohtuniku taanduse

98. Üldjuhul peab kohtunik end taandama mis tahes kohtuasjast, kus olenevalt asjas tehtavast lahendist võib kohtunik (või kohtuniku pereliige) saada rahalist kasu või kahju. Selline olukord võib tekkida näiteks siis, kui kohtunikul on oluline aktsiaosalus ettevõttes, kes on menetlusosaline, ning kohtuasja tulemus mõjutaks tegelikult kohtuniku huve või võib mõistlikult jääda mulje, et see võib tema huve mõjutada. Kui kohtuasja pooleks on börsil noteeritud äriühing ja kohtunikule kuulub suhteliselt väike osa selle aktsiate koguarvust, ei pea kohtunik end taandama, kuna kohtuasja tulemus ei mõjuta tõenäoliselt kohtuniku huve. Olukord võib siiski olla teistsugune, kui ettevõtte elujõulisus ja püsimajäämine sõltub kohtuvaidluse tulemusest; sellisel juhul, olenevalt konkreetsetest asjaoludest, võib see kohtuniku huve mõjutada.

Mida ei saa pidada „majanduslikeks huvideks“

99. Majanduslik huvi ei laiene aktsiatele või osakutele, mis kohtunikul võivad olla näiteks avatud või ühisinvesteerimisfondides, hoiustele finantsasutustes, avatud hoiu-laenuühistutes või krediidiühistutes, ega valitsuse väärtpaberitele, välja arvatud juhul, kui menetlus võib selliste aktsiate või osakute väärtust oluliselt mõjutada. Taandumine ei ole nõutav ka juhul, kui kohtunik on lihtsalt kohtuasja pooleks oleva panga,

kindlustusseltsi, krediitkaardiettevõtte vms institutsiooni klient ja teeb sellega tavalisi äritehinguid, kui just kohtunik ei ole osaline sellega poolelioleva vaidluses või eritehingus. Asjaolu, et väärtpabereid omab haridus-, heategevus- või kodanikuühiskonna organisatsioon, kus kohtuniku abikaasa, vanem või laps võib töötada direktori, ametniku, nõuniku või muul ametikohal, ei tähenda, olenevalt asjaoludest, et kohtunikul on sellises organisatsioonis majanduslik huvi. Samamoodi võiks eeldada, et juhtudel, mis hõlmavad rahalisi tagajärgi, mis on otsuse tegemise ajal äärmiselt etteaimamatud ja kauged, ei too kriteeriumi kohaldamine üldiselt kaasa taandust. Sellegipoolest võib taolistel juhtudel kohtunikul olla mõistlik pooli sellistest asjaoludest teavitada ja lasta küsimus avalikul kohtuistungil protokollida, nii et neist asjaoludest oleks teadlikud mitte üksnes juristid, vaid ka pooled. Mõnikord on tavakliendid kahtlustavamad ja vähem usaldavad kui kohtuniku kolleegid.

Tingimusel, et kohtuniku taandamine ei ole nõutav, kui asja arutamiseks ei ole võimalik moodustada muud kohut, või kui kiireloomuliste asjaolude tõttu võib tegevusetus põhjustada tõsiseid puudujääke õigusemõistmises.

Kommentaar

Vajalikkuse doktriin

100. Erakorralised asjaolud võivad nõuda eespool käsitletud põhimõttest kõrvalekaldumist. Vajalikkuse doktriin võimaldab kohtunikul, kes muidu peaks taanduma, arutada ja lahendada kohtuasja, mille puhul kohtuniku taandumine võib kaasa tuua ebaõigluse. See võib juhtuda olukorras, kus ei ole saadaval teist kohtunikku, kes samamoodi ei peaks taanduma, või kui asja lahendamise edasilükkamine või ebakorrektne lahend põhjustab tõsiseid raskusi või kui asja arutamiseks ja lahendamiseks ei ole võimalik kohtuniku puudumise tõttu kohut moodustada.[48] Selliseid juhtumeid esineb muidugi harva ja

[48] *The Judges vs Attorney-General of Saskatchewan*, Privy Council, apellatsioon Kanada Ülemkohtust, (1937) 53 T.L.R. 464; *Ebner vs Official Trustee in Bankruptcy*, High Court

erakorralisetel asjaoludel. Siiski võib neid aeg-ajalt tekkida viimase astme kohtutes, kus on vähe kohtunikke ning mis täidavad olulisi põhiseaduslikke ja apellatsioonifunktsioone, mida ei saa delegeerida teistele kohtunikele.

Kolmas väärtus: ausus ja rikkumatus

Põhimõte

Ausus ja rikkumatus on kohtunikuameti nõuetekohaseks täitmiseks hädavajalik.

Kommentaar

„Aususe ja rikkumatuse" kontseptsioon

101. Ausus ja rikkumatus on osa ausameelsusest ja õiglusest. Aususe ja rikkumatuse komponendid on tõemeelsus ja moraalne kohtulik käitumine. Kohtunik peaks alati, mitte ainult ametikohustuste täitmisel, käituma lugupidavalt ja kohtunikuametile sobival viisil; olema vaba pettusest, valest ja võltslikkusest; ning olema hea ja vooruslik nii käitumises kui ka iseloomult. Aususel ja rikkumatusel ei ole astmeid. See on absoluutne kategooria. Kohtunikkonna jaoks on ausus ja rikkumatus midagi enamat kui voorus, see on vajadus.

Ühiskondlike normide asjakohasus

102. Kuigi aususe ja rikkumatuse ideaali on üldjoontes lihtne sõnastada, on selle konkreetsem määratlemine palju raskem ja võib-olla isegi ebamõistlik. See, kuidas ühiskond tajub mingit käitumist, sõltub oluliselt ühiskondlikest normidest, mis võivad varieeruda sõltuvalt kohast ja ajast. Seda tuleks silmas pidada, kui kaalutakse, kuidas mõistlikud, õiglased ja informeeritud ühiskonna liikmed võivad

of Australia, [2001] 2 LRC 369; *Panton vs Minister of Finance*, Privy Council, apellatsioon Jamaica Apellatsioonikohtust, [2002] 5 LRC 132.

teatavat käitumist tunnetada ning kas selline tunnetus võib vähendada ühiskonna austust kohtuniku või kohtunikkonna kui terviku vastu. Vältida tuleks käitumist, mis tõenäoliselt vähendab lugupidamist mõistlike kõrvalseisjate silmis.

Kohaldamine

3.1 Kohtunik tagab, et tema käitumine on mõistliku kõrvalseisja vaatenurgast laitmatu.

Kommentaar

Kõrged käitumisstandardid on vajalikud nii era- kui ka avalikus elus

103. Kohtunik peab järgima kõrgeid standardeid nii eraelus kui ka avalikkuses. Selle põhjuseks on lai inimkogemuste ja -käitumise spekter, mille suhtes kohtunikul võib olla tarvis otsuseid teha. Kui kohtunik mõistab avalikult hukka selle, mida ta eraviisiliselt praktiseerib, peetakse kohtunikku silmakirjalikuks. See toob paratamatult kaasa üldsuse usalduse kadumise kohtuniku vastu, mis võib kanduda üle kohtunikkonnale üldisemalt.

Ühiskondlikke norme peaks eraelus üldjuhul järgima

104. Kohtunik ei tohiks rikkuda üldtunnustatud ühiskondlikke norme ega osaleda tegevuses, mis ilmselgelt kahjustab kohtute või õigussüsteemi mainet. Õige tasakaalu leidmisel peab kohtunik kaaluma, kas mõistliku, õiglase ja informeeritud ühiskonnaliikme silmis võib kavandatav käitumine tõenäoliselt seada kahtluse alla tema aususe ja rikkumatuse või vähendada lugupidamist tema kui kohtuniku vastu. Kui jah, siis tuleks sellist käitumist vältida.

Ei ole olemas ühtset ühiskondlikku normi

105. Arvestades kultuurilist mitmekesisust ja moraalsete väärtuste pidevat arengut, ei saa kohtuniku eraelu suhtes kohaldatavaid

standardeid liiga rangelt sätestada.[49] Seda põhimõtet ei tohiks siiski tõlgendada nii laialt, et hakatakse kohtunikku hukka mõistma või karistama mittekonformistliku eluviisi või eraviisiliste huvide või tegevuste eest, mis võivad olla solvavad ühiskonna teatud rühmadele. Hinnangud sellistes küsimustes on tihedalt seotud vastava ühiskonna ja ajastuga ning vaid harvadel juhtudel on need üldkohaldatavad.

Alternatiivne kriteerium

106. On väljendatud arvamust, et küsimus ei ole tegelikult mitte selles, kas mingi tegu on mõne usulise või eetilise veendumuse kohaselt moraalne või ebamoraalne või kas see on ühiskondlike normide järgi vastuvõetav või vastuvõetamatu (mis võib viia moraali kitsa tõlgenduse meelevaldse pealesurumiseni), vaid selles, kuidas konkreetne tegu mõjutab peamisi komponente kohtuniku võimes teha talle usaldatud tööd (õiglus, sõltumatus ja lugupidamine üldsuse vastu) ning üldsuse tunnetust kohtuniku sobivusest selle töö tegemiseks. Sellest tulenevalt on pakutud, et sellises küsimuses otsuse langetamisel tuleks kaaluda kuut tegurit:

---

[49] Eriti ilmne on see seksuaalse tegevuse puhul. Näiteks Filipiinidel leiti, et abieluvälise suhtega uhkeldanud kohtunik ei ole üles näidanud kohtulikku ausust ja rikkumatust ning seega on õigustatud tema kohtunikuametist vabastamine (kohtunik Ferdinand Marcose vastu esitatud kaebus, Filipiinide Ülemkohus, A.M. 97-2-53-RJC, 06.07.2001). Ameerika Ühendriikides Floridas sai kohtunik noomituse seksuaalses tegevuses osalemise eest pargitud autos naisega, kes ei olnud tema naine (*In re: Inquiry Concerning a Judge*, 336 So. 2d 1175, Florida (1976), viidatud Amerasinghe, op. cit.); Connecticutis sai kohtunik distsiplinaarkaristuse selle eest, et tal oli suhe abielus kohtustenografistiga (*In re: Flanagan*, 240 Conn. 157, 690 A. 2d 865 (1997), viidatud Amerasinghe, op. cit.); ja Cincinnatis sai abielus kohtunik, kes elas oma naisest lahus, distsiplinaarkaristuse selle eest, et käis tüdruksõbraga (kellega ta hiljem abiellus) kolmel välisreisil, kuigi nad ei olnud kordagi majutatud isegi samas toas (Cincinnati advokatuur vs Heitzler, 32 Ohio St. 2d 214, 291 N.E. 2d 477 (1972), 411 U.S. 967 (1973), viidatud Amerasinghe, op. cit.). Samas Ameerika Ühendriikides Pennsylvanias keeldus ülemkohus määramast distsiplinaarkaristust kohtunikule, kes oli olnud abieluvälises seksuaalsuhtes, mis hõlmas ööbimisega reise ja ühenädalast puhkust välismaal (*In re: Dalessandro*, 483 Pa. 431, 397 A. 2d 743 (1979), viidatud Amerasinghe, op. cit.). Mõnede eelnevate näidete puhul ei leitaks osades ühiskondades, et need oleks kuidagi riivanud kohtuniku avalike ülesannete täitmist, vaid et tegemist oli eraelulise mittekriminaalse konsensusliku käitumisega täiskasvanute vahel.

(a) kas tegu on olemuselt avalik või eraviisiline ning iseäranis, kas see on vastuolus kehtiva seadusega;

(b) mil määral on tegu kaitstud isikuõigusena;

(c) mil määral ilmutab kohtunik diskretsiooniõigust ja ettenägelikkust;

(d) kas käitumine kahjustas neid, keda see kõige otsesemalt puudutas, või kas see oli mõistlikult võttes solvav teistele;

(e) mil määral konkreetne käitumine näitab üles lugupidamist või lugupidamatust üldsuse või üksikisikute suhtes;

(f) mil määral viitab käitumine kallutatusele, eelarvamustele või ebakohasele mõjutamisele.

On leitud, et nende ja sarnaste tegurite kasutamine aitaks leida tasakaalu üldsuse ootuste ja kohtuniku õiguste vahel.[50]

Käitumine kohtus

107. Olenevalt kohaldatavatest kohtutavadest, ei tohiks kohtunik kohtus üldjuhul muuta suuliselt tehtud otsuse põhjenduste sisu. Teisest küljest on vastuvõetav vigade, ebaõnnestunud väljenduse, grammatika või süntaksi parandamine ning kohtuotsuse suuliste põhjenduste esitamise ajal välja jäetud viidete lisamine. Samamoodi ei tohiks mingil viisil muuta vandekohtule tehtud kokkuvõtte protokollitud teksti, välja arvatud juhul, kui protokollitud tekst ei kajasta kohtuniku poolt tegelikult öeldut õigesti. Kohtunik ei tohiks eraviisiliselt suhelda apellatsioonikohtu ega apellatsioonikohtunikuga seoses tema otsuse peale esitatud menetluses oleva edasikaebusega. Kohtunik peaks kaaluma, kas sugulase palkamine kohtuametnikuna on asjakohane, ning tagama, et enne sugulase eelistamist töökohale järgitakse nõuetekohaseid värbamispõhimõtteid.

Seadust tuleb hoolikalt järgida

[50] Jeffrey M. Shaman, Steven Lubet ja James J. Alfini, *Judicial Conduct and Ethics*, 3. väljaanne. (Charlottesville, Virginia, The Michie Company, 2000).

108. Kui kohtunik rikub seadust, võib ta kohtunikuametit häbistada, õhutada lugupidamatust seaduse vastu ja kahjustada üldsuse usaldust kohtunikkonna aususe ja rikkumatuse vastu. Kuid ka seda reeglit ei saa määratleda absoluutsena. Natsi-Saksamaa kohtunik ei rikuks kohtunike käitumispõhimõtteid, jättes kohaldamata rassilise diskrimineerimise Nürnbergi seaduse. Samamoodi ei rikuks kohtunikueetikat Lõuna-Aafrika apartheidi kohtunik, kes jättis kohaldamata rassilist diskrimineerimist toetavad riigi seadused. Mõnelt kohtunikult võidakse olenevalt tema ameti iseloomust nõuda põhiliste inimõiguste ja inimväärikusega vastuolus olevate seaduste täitmisele pööramist. Selliste juhtumitega kokku puutudes võib kohtunikul olla kohustus tagasi astuda, selle asemel, et kahjustada oma ameti mainet nende seaduste täitmisele pööramisega. Kohtunik on kohustatud kaitsma seadust. Seetõttu ei tohiks teda seaduse järgimisel asetada konfliktiolukorda. See, mida teiste puhul võib pidada suhteliselt väikeseks üleastumiseks, võib kohtuniku puhul äratada avalikkuse tähelepanu ja seega kahjustada kohtuniku mainet ning tekitada küsimusi nii tema enda kui ka kogu kohtunikkonna aususe ja rikkumatuse suhtes.

3.2 Kohtuniku kombed ja käitumine peavad kinnitama inimeste usku kohtunike aususesse ja rikkumatusse. Õigusemõistmine ei pea mitte üksnes olema õiglane, vaid sellisena ka näima.

Kommentaar

Kohtuniku isiklik käitumine mõjutab kogu kohtusüsteemi

109. Usaldus kohtunikkonna vastu ei põhine mitte ainult selle liikmete pädevusel ja hoolsusel, vaid ka nende aususel ja rikkumatusel ning moraalsel õiglusel. Kohtunik peab olema mitte ainult „hea kohtunik“, vaid ka „hea inimene“, isegi kui ühiskonna eri rühmades võidakse selle tähendust erinevalt mõista. Üldsuse vaatenurgast ei ole kohtunik mitte

ainult tõotanud teenida õigluse ja tõe ideaale, millele õigusriik ja demokraatia alused on rajatud, vaid ka neid kehastada. Seega mõjutavad kohtuniku isikuomadused, käitumine ja kuvand üldsuse silmis kohtusüsteemi tervikuna ja sellest tulenevalt usaldust, mida üldsus selle vastu tunneb. Üldsus seab kohtuniku käitumisele palju kõrgemad nõudmised, kui need, mis seatakse kaaskodanikele, samuti nõutakse kohtunikult käitumisstandardeid, mis on palju kõrgemad kui need, mida nõutakse ühiskonnalt tervikuna. Tegelikult ootab avalikkus kohtunikult praktiliselt laitmatut käitumist. Tundub, nagu oleks kohtuniku funktsioon, milleks on teiste üle kohtumõistmine, seadnud kohtunikule nõude, et tema enda käitumine peab välistama mis tahes mõistlike etteheidete võimaluse teistelt küsimustes, mis võivad mingilgi mõistlikul viisil mõjutada kohtuniku rolli ja ametit.

Õigusemõistmine peab näima õiglasena

110. Kuna näivus on kohtuniku ülesannete täitmisel samavõrd oluline kui tegelikkus, peab kohtunik olema väljaspool kahtlust. Kohtunik ei pea mitte ainult olema aus, vaid ka näima sellisena. Kohtunikul on kohustus mitte ainult teha õiglane ja erapooletu otsus, vaid ka teha seda nii, et ei tekiks kahtlusi selle õigluse ja erapooletuse ning kohtuniku aususe ja rikkumatuse suhtes. Seega, kuigi kohtunikul peaks olema õigusalane asjatundlikkus, et pädevalt tõlgendada ja kohaldada õigust, on samavõrd oluline, et kohtunik tegutseks ja käituks nii, et kohtuasja pooled oleksid kindlad tema erapooletuses.

Neljas väärtus: kohane käitumine

Põhimõte

Kohtunik peab kõiki oma ülesandeid täites käituma kohaselt ja tema käitumine peab ka näima kohane.

Kommentaar

Kuidas see avalikkusele paistaks?

111. Nii kutsealane kui ka isiklik kohane käitumine ja see, et tema käitumine ka näiks kohasena, on kohtuniku elus olulisel kohal. Loeb mitte see, mida kohtunik teeb või ei tee, vaid see, mida kohtunik teiste arvates on teinud või võiks teha. Näiteks kohtunik, kes räägib pooleliolevas kohtuasjas menetluspoolega eraviisiliselt ja pikalt, jätab mulje selle poole eelistamisest, isegi kui vestlus ei ole tegelikult kohtuasjaga üldse seotud. Kuna avalikkus eeldab kohtunikult kõrget käitumisstandardit, siis juhul, kui kohtunik kahtleb, kas mingil üritusel osaleda või vastu võtta kingitus, olgu see kui tahes väike, peab ta esitama endale küsimuse: „Kuidas see võiks avalikkusele paista?“

Kohaldamine

4.1 Kohtunik väldib kõigis oma tegevustes ebakohasust ja ebakohast muljet.

Kommentaar

Ebakohasuse kriteerium

112. Ebakohasuse kriteerium seisneb selles, kas konkreetne käitumine kahjustab kohtuniku võimet täita kohtulikke ülesandeid ausalt, erapooletult, sõltumatult ja pädevalt või võib selle tulemusel mõistlikule kõrvalseisjale näida, et kohtuniku võime täita selliselt oma kohtulikke ülesandeid on kahjustatud. Näiteks kui riigiametnikku koheldakse teistest üldsuse esindajatest erinevalt, andes ametnikule kohtusaalis parema istekoha, jääb sellest keskmisele vaatlejale mulje, et ametnikul on kohtule eriline juurdepääs ja mõju kohtu otsustusprotsessidele. Teisest küljest käivad koolilapsed sageli kohtutes ekskursioonidel ja neil lastakse istuda erilistes kohtades, mõnikord ka

kohtunikulaua taga. Lapsed ei ole võimupositsioonil ja seetõttu ei tekita nad muljet, et avaldavad kohtule ebakohast mõju, eriti kui selgitatakse, et nad on kohtus hariduslikel eesmärkidel.

Sobimatud kontaktid

113. Kohtunik peab olema tundlik vajaduse suhtes vältida kontakte, mis võivad panna inimesi spekuleerima, et tema ja kellegi vahel, keda kohtunikul võib olla kiusatus mingil viisil soosida, on eriline suhe. Näiteks peab kohtunik tavaliselt vältima sõitu politseinike või advokaatide sõidukis ning ühistranspordi kasutamisel vältima menetlusosalise või tunnistaja kõrval istumist.

4.2 Olles üldsuse pideva terava tähelepanu all, peab kohtunik aktsepteerima isiklikke piiranguid, mida tavakodanik võib pidada koormavaks, ning tegema seda vabast tahtest. Eelkõige käitub kohtunik viisil, mis on kooskõlas kohtunikuameti väärikusega.

Kommentaar

Kohtunik peab nõustuma piirangutega oma tegevusele

114. Kohtunik peab eeldama, et on üldsuse pideva tähelepanu ja kommentaaride objektiks, ning peab seetõttu aktsepteerima oma tegevuses piiranguid, mida tavakodanik võib pidada koormavaks. Kohtunik peaks seda tegema vabast tahtest, isegi kui nendesse tegevustesse ei suhtutaks negatiivselt, kui nendega tegeleksid teised kogukonna või kutseala liikmed. See kehtib nii kohtuniku ametialase kui ka isikliku käitumise kohta. Kohtuniku käitumise seaduslikkus, olgugi et ka see on asjakohane, ei ole käitumise kohasuse hindamisel täielik mõõdupuu.

Kohtuniku elu peab olema eeskujulik

115. Kohtunik peab elama eeskujulikku elu nii tööl kui ka väljaspool

tööd. Kohtunik peab avalikus käitumises üles näitama kohtunikuametilt nõutavat taktitunnet ja enesekontrolli, sest ebatasakaalukad reaktsioonid alavääristavad õigusemõistmise protsesse ja on vastuolus kohtunikuameti väärikusega.

Avalike kohtade, näiteks baaride külastamine

116. Tänapäeval ei ole vähemalt enamikus riikides keelatud kohtunikul külastada pubisid, baare või sarnaseid kohti, kuid seejuures tuleks siiski üles näidata mõõdukust. Kohtunik peaks kaaluma, milline mulje jääb sellistest külastustest tõenäoliselt mõistlikule kõrvalseisjale, võttes arvesse näiteks külastatava koha mainet, isikuid, kes seal tõenäoliselt käivad, ja võimalikke probleeme, mis võivad tekkida juhul, kui koha tegevus ei ole vastavuses seadusega.

Hasartmängud

117. Kohtunikul ei ole keelatud tegeleda aeg-ajalt hasartmängudega vaba aja veetmise eesmärgil, kuid tuleks olla mõõdukas, pidades silmas, milline mulje võib jääda mõistlikule kõrvalseisjale. Üks asi on puhkuse ajal välismaal viibides aeg-ajalt hobuste võiduajamisi või kasiinot külastada või sõprade ja perega kaarte mängida. Hoopis teine asi oleks see, kui kohtunikku võib näha liiga sageli võiduajamiste kihlveokontorite lettide ees või kui kohtunik muutub paadunud mänguriks või tema kihlveod võtavad ohtlikud mõõtmed.

Klubide külastamine

118. Kohtunik peaks ilmutama ettevaatlikkust klubide ja muude vaba aja veetmise asutuste külastamisel. Näiteks peaks ta suhtuma ettevaatusega selliste kohtade külastamisse, mida peavad või kus kogunevad politsei, korruptsioonivastaste asutuste ning tolli- ja aktsiisiasutuste esindajad, kes peavad tõenäoliselt sageli kohtusse ilmuma. Kuigi pole midagi valesti selles, kui kohtunik võtab aeg-ajalt vastu kutse einestada politseinike klubi restoranis, ei ole samas soovitav, et kohtunikust saaks selliste klubide sage külastaja või liige või et ta oleks selliste asutuste regulaarne kasutaja. Enamikus riikides

peetakse normaalseks, et kohtunikud käivad praktiseerivate õiguselukutse esindajate korraldatud üritustel ja suhtlevad advokaatidega seltskondlikult.

4.3 Kohtunik peab isiklikes suhetes tema kohtus regulaarselt praktiseerivate õiguselukutse esindajatega vältima olukordi, mis võivad mõistlikult anda alust kahtlustada soosivat või erapoolikut käitumist või jätta mulje sellisest käitumisest.

Kommentaar

Seltskondlik kontakt õiguselukutse esindajatega

119. Seltskondlikel kontaktidel kohtunike ja õiguselukutse töötajate vahel on pikaajaline traditsioon ja neid võib pidada normaalseks. Kuna kohtunikud ei ela elevandiluust tornides, vaid reaalses maailmas, ei saa eeldada, et kohtunikuametisse astudes katkestaks nad kõik sidemed õiguselukutse esindajatega. Samuti ei oleks kohtuprotsessile päriselt kasulik, kui kohtunikud eraldaks end ülejäänud ühiskonnast, sealhulgas kooliaegsetest sõpradest, endistest kaastöötajatest ja kolleegidest õigusalal. Tegelikult on kohtuniku osalemisel ühiskondlikel üritustel koos juristidega ka teatud kasutegur. Mitteametlik suhtlus, mida sellised üritused võimaldavad, võib aidata vähendada pingeid kohtunikkonna ja advokaatide vahel ning leevendada mõningast eraldatust endistest kolleegidest, mida kohtunik pärast kohtunikuametisse asumist kogeb. Sellegipoolest peaks kohtunik lähtuma tervest mõistusest ja ilmutama ettevaatlikkust.

Seltskondlikud suhted konkreetsete juristidega

120. Seltskondlik suhtlus juristiga, kes käib regulaarselt kohtus seoses asjadega, mida antud kohtunik menetleb, on täis ohte ja nõuab erinevate aspektide tasakaalustamist. Ühest küljest ei tohiks kohtuniku seltskondlik või kohtuväline suhtlus olla takistatud. Teisest küljest, kui kohtuniku ette ilmub tema sõber või endine partner advokaadibüroost, võib ilmselgelt tekkida probleem, et kohtunik võib näida kallutatuna või

vastavat poolt soosivana. Lõppkokkuvõttes tuleb kohtunikul endal otsustada, kas ta on konkreetse juristiga liiga lähedastes või isiklikes suhetes või kas ta on jätnud sellise mulje. Kohtunik peab otsustama, kuhu tõmmata piir. Kriteeriumiks on see, kas vastav seltskondlik suhe segab kohtuniku ametikohustuste täitmist ja kas erapooletu kõrvalseisja, kes on täielikult teadlik selle seltskondliku suhte olemusest, võib mõistlikult kahelda õigusemõistmise õigluses. Kohtunik peab arvestama ka suurenenud ohuga, et talle saab tahtmatult teatavaks kohtuväline teave seoses kohtuasjaga, mida kohtunik arutab või millega kohtunik võib kokku puutuda. Seetõttu oleks kohtunikul mõistlik vältida sagedasi kontakte juristiga, kes ilmub kohtusse kohtuniku arutatava konkreetse kohtuasja käigus, kui selle tulemusel võib mõistlikult tekkida mulje, et kohtunikul ja juristil on lähedased isiklikud suhted.

Seltskondlikud suhted juristiga, kes on kohtuniku naaber

121. Kohtunik, kelle vahetuks naabriks on jurist, kes käib regulaarselt kohtus, kus kohtunik asju menetleb, ei ole kohustatud hoiduma igasugustest sotsiaalsetest kontaktidest selle juristiga, välja arvatud ehk ajavahemikul, mil antud jurist ilmub kohtuniku ette pooleliolevas kohtuasjas. Olenevalt asjaoludest on teataval määral suhtlemine vastuvõetav, tingimusel et kohtunik ei tekita seeläbi vajadust sagedaseks taanduseks ega mõistlikku muljet, et tema erapooletus võib olla ohustatud.

Osalemine aeg-ajalt toimuvatel juristide kohtumistel

122. Ei saa olla mingit mõistlikku vastuväidet sellele, kui kohtunik osaleb suurel kokteilipeol, mille korraldavad näiteks äsja ametisse nimetatud vanemadvokaadid ametialaste saavutuste tähistamiseks. Kuigi sellisel üritusel võivad tõenäoliselt viibida ka advokaadid, kes ilmuvad kohtus antud kohtuniku ette, saab otsest sotsiaalset kontakti kohtuasja menetlemise ajal hõlpsasti vältida. Kui selline kontakt siiski aset leiab, tuleks vältida rääkimist kohtuasjast ning, olenevalt asjaoludest, võiks sellest kontaktist esimesel võimalusel teavitada ka teisi kohtuasja pooli. Peamine kaalutlus, millest lähtuda, on see, kas taoline seltskondlik tegevus loob mulje või aitab kaasa mulje

tekkimisele, et antud juristil on kohtunikuga eriline suhe, ning kas selline erisuhe viitab kohtuniku erilisele valmisolekule nõustuda juristi seisukohtadega ja neile tugineda.

Tavapärane külalislahkus

123. Kohtunikul on tavaliselt lubatud võtta vastu advokaatide ja teiste juristide kutseid seltskondlikele koosviibimistele. Sellistel asjaoludel advokaatidega suhtlemist tuleks julgustada, arvestades kasu, mis tuleneb mitteametlikest aruteludest, mis seltskondlikel koosviibimistel toimuvad. Kohtunik ei tohi siiski vastu võtta kingitust juristilt, kes võib kohtuasjas kohtuniku ette ilmuda, ega tohi osaleda advokaadibüroo korraldatud seltskondlikul üritusel, kui selle külalislahkuse ulatus ületab tavapärast mõõdukat külalislahkust. Kriteeriumiks on see, millisena võib üritus näida mõistlikule kõrvalseisjale, kes ei pruugi olla õiguselukutse tavade suhtes samavõrd salliv nagu õiguselukutse esindajad ise.

Advokaadibüroo külaline

124. See, kas kohtunik võib osaleda advokaadibüroo korraldatud peol, sõltub sellest, kes pidu korraldab, kes on potentsiaalsed osalejad ning milline on peo olemus. Otsustamaks, kas taolisel üritusel osaleda, peab kohtunik tuginema oma teadmistele kohalikest tavadest ja varasematest üritustest. Olenevalt asjaoludest võib kohtunikul olla tarvis võõrustajalt järele uurida, keda on üritusele kutsutud ja milline on üritusel pakutava külalislahkuse ulatus. Eriti ettevaatlik tuleks olla juhul, kui paistab, et konkreetse firma eesmärk on enda või oma teenuste turustamine praegustele või potentsiaalsetele klientidele. Samuti tuleks teha selgelt vahet kutseühingute pakutaval meelelahutusel (kuhu kohtunikke võidakse sageli kutsuda üldist huvi pakkuvatel teemadel sõna võtma) ja konkreetsete advokaadibüroode pakutaval meelelahutusel. Kohtunik peab tagama, et tema viibimine advokaadibüroo peol ei mõjutaks kohtuniku erapooletust üldsuse silmis.

Kohtuniku poolt oma endise advokaatide kantselei, advokaadibüroo või töökoha külastamine

125. Kohtuniku endisesse advokaatide kantseleisse (*chambers*) või advokaadibüroosse tehtavate mitteametlike külastuste asjakohasuse hindamisel tuleks olla ettevaatlik. Näiteks oleks üldjuhul vastuvõetav, kui kohtunik külastab oma endist advokaatide kantseleid või advokaadibürood, et osaleda mõnel koosviibimisel, näiteks iga-aastasel peol, juubelipeol või peol, millega tähistatakse kantselei advokaadi nimetamist vanemadvokaadiks või kohtunikuks. Samas olenevalt asjaoludest ei pruugi olla vastuvõetav, kui kohtunik külastab liiga sageli oma vana advokaatide kantseleid, et suhelda endiste kolleegidega. Samamoodi peaks varem prokurörina tegutsenud kohtunik vältima liiga lähedast suhtlust endiste prokuröridest kolleegidega ja politseiametnikega, kes olid varem tema kliendid. Isegi pelgalt mulje jätmine tagatoapoliitikast oleks ebamõistlik.

Seltskondlikud suhted kohtuasja pooltega

126. Kohtunik peaks olema hoolikas, et vältida liiga lähedaste suhete tekkimist sagedaste menetlusosalistega – näiteks valitsuse ministrite või nende ametnike, kohaliku omavalitsuse ametnike, politseiprokuröride, prokuröride ja kaitseadvokaatidega – mis tahes kohtus, kus kohtunik sageli asju menetleb, juhul kui sellised suhted võivad tekitada erapoolikuse mulje või tõenäolise vajaduse hilisemaks taanduseks. Otsustamisel oleks kohtunikul asjakohane kaaluda, kui sageli konkreetne ametnik või jurist kohtus tema ette satub, milline on kohtuniku ja selle isiku vahelise seltskondliku suhtluse olemus ja ulatus, milline on selle õiguskogukonna kultuur, kus kohtunik oma ülesandeid täidab, ning kui tundlikud ja vastuolulised on praegune ja võimalikud tulevased kohtuvaidlused.

Kuulumine salaühingutesse

127. Kohtunikul ei ole soovitatav kuuluda salaühingusse, kui selle liikmed on ka kohtus tema ette ilmuvad juristid, kuna see võib viia oletusteni, et kohtunik võib soosida neid konkreetseid juriste tulenevalt ühingu liikmete vahel kehtivatest normidest.

4.4 Kohtunik ei osale sellise kohtuasja lahendamisel,

milles mõni kohtuniku pereliige esindab menetlusosalist või on asjaga mis tahes viisil seotud.

Kommentaar

Kui enese taandamine on kohustuslik

128. Kohtunik on tavaliselt kohustatud end taandama, kui mõni kohtuniku perekonnaliige (sealhulgas kihlatu) on asja menetlenud või osaleb asjas kaitsjana.

Kui pereliige on seotud advokaadibürooga

129. Advokaadibüroo liikmed jagavad tavaliselt mingil moel kasumit või kulusid ning on motiveeritud leidma kliente, sealhulgas osaliselt oma kohtuasjade edukate lahendite kaudu. Samas asjaolu, et menetluses osalev advokaat on seotud advokaadibürooga, millega on seotud kohtuniku perekonnaliige, ei saa siiski iseenesest viia nõudmiseni kohtuniku taandamiseks. Vastavatel asjaoludel võib kohtuniku taanduse tingida tõsiasi, et kohtuniku erapooletust on võimalik mõistlikult kahtluse alla seada või et kohtunik teab, et tema sugulasel on advokaadibüroos osalus, mida menetluse tulemus võib oluliselt mõjutada. Lisaks võib kohtunik konkreetsel juhtumil arvesse võtta ka järgmisi mitteammendavaid tegureid:

(a) kuidas paistab enese taandamata jätmine üldsusele;

(b) kuidas paistab enese taandamata jätmine teistele juristidele, kohtunikele ja konkreetsetele üldsuse esindajatele;

(c) milline halduskoormus kaasneb taandusega kohtutele;

(d) millises ulatuses finants-, ametialased ja muud huvid on kohtuniku sugulasel kohtuasja suhtes.

Kui pereliige töötab valitsusasutuses

130. Kuigi valitsuse juristidele makstakse palka ja neil ei ole kriminaal-

või tsiviilasjade lahendi suhtes tavaliselt majanduslikku ega kasumimotiivi, tuleb tegurina siiski arvestada nende soovi saavutada ametialast edu. Seega isegi kui pereliige, kes töötab prokuratuuris või riikliku kaitsja büroos, ei täida selles ametis järelevalve- või haldusülesandeid, tuleks olla ettevaatlik ja kaaluda enese taandamist kõigis vastavast büroost pärinevates kohtuasjades kahel põhjusel. Esiteks, kuna selle büroo liikmed võivad omavahel jagada teavet pooleliolevate kohtuasjade kohta, on oht, et kohtuniku pereliige satub tahtmatult osalema teistes sellest büroost pärinevates kohtuasjades või mõjutab neid, isegi kui pereliikmel ei ole otsest järelevalvevastutust. Teiseks võib tekkida mõistlik kahtlus kohtuniku erapooletuses. Tuleks esitada endale järgmine küsimus: kas mõistlik kõrvalseisja võib uskuda, et kohtunikul on teadlik või alateadlik kallutatus selle büroo ametialase edu suhtes, kus kohtuniku pereliige töötab?

Seltskondlik või romantiline suhe juristiga

131. Kohtunik ei tohiks tavaliselt menetleda asju, milles osaleb jurist, kellega tal on seltskondlik või romantiline suhe, välja arvatud juhul, kui juristi osalemine kohtuasjas on puhtalt formaalne või on see asjaolu protokollitud. Samas ei ole kohtunik tavaliselt kohustatud end taandama kohtuasjades, mis hõlmavad selle juristi firma või büroo teisi liikmeid.

Piirkonnad, kus on ainult üks kohtunik ja üks jurist

132. On kohtupiirkondi või -ringkondi, kus kohtu kooseisus on ainult üks kohtunik ja üks jurist prokuratuuris või riikliku kaitsja büroos. Kui see jurist on juhtumisi kohtuniku poeg või tütar või muu lähisugulane, keelaks kohustusliku enesetaandamise nõue kohtunikul kõigi kriminaalasjade menetlemise. See tekitaks raskusi mitte ainult teistele regiooni kohtunikele (kes peaksid taandatud kohtuniku asemel asja arutama), vaid ka süüdistatavatele. Samuti muutuks keeruliseks tagada süüdistatava õigust kiirele kohtumenetlusele, juhul kui asenduskohtunik tuleb leida kõigis sellistes kriminaalasjades. Kuigi enese taandamine ei pruugi sellises olukorras olla absoluutne nõue, tuleks selliseid olukordi vältida, niivõrd kui see on mõistlikult teostatav.

4.5 Kohtunik ei luba kasutada kohtuniku elukohta õiguselukutse esindajal klientide või teiste õiguselukutse esindajate vastuvõtmiseks.

Kommentaar

Kohtuniku elukoha või telefoni kasutamine

133. Kohtunikul ei ole kohane lubada õiguselukutse esindajal kasutada oma elukohta klientide või kolleegidega kohtumiseks seoses antud õiguselukutse esindaja õiguspraktikaga. Kui kohtuniku abikaasa või muu kohtuniku pereliige on jurist, ei tohiks kohtunik jagada oma kodust telefoniliini eesmärkidel, mis on seotud selle isiku juristina praktiseerimisega, kuna see võib tekitada mulje, et kohtunik praktiseerib samuti advokaadina, ning viia potentsiaalselt tahtmatu ex parte suhtluseni või tekitada mulje või kahtluse, et selline suhtlus on aset leidnud.

4.6 Kohtunikul, nagu igal teisel kodanikul, on õigus väljendus-, veendumus-, ühinemis- ja kogunemisvabadusele, kuid nende õiguste teostamisel käitub kohtunik alati viisil, mis säilitab kohtunikuameti väärikuse ning kohtu erapooletuse ja sõltumatuse.

Kommentaar

Kohtunikel on teiste kodanikega samad õigused

134. Ametisolev kohtunik ei kaota väljendus-, ühinemis- ja kogunemisvabadust, mis on teistel ühiskonna liikmetel, samuti ei ütle kohtunik lahti varasematest poliitilistest veendumustest ega lakka olemast huvitatud poliitilistest küsimustest. Samas on vajalik siiski vaoshoitus, et säilitada üldsuse usaldus kohtunike erapooletuse ja sõltumatuse vastu. Kohtunike avalikus arutelus osalemise sobiva

ulatuse määratlemisel on kaks põhilist kaalutlust. Esiteks, kas kohtuniku osalemine võib mõistlikult õõnestada usaldust tema erapooletuse vastu. Teiseks, kas selline osalemine võib muuta kohtuniku tarbetult poliitiliste rünnakute sihtmärgiks või minna vastuollu kohtunikuameti väärikusega. Kui vastus ükskõik kummale küsimusele on jah, peaks kohtunik sellist osalemist vältima.

Kohtunikuametiga kokkusobimatud tegevused

135. Kohtuniku ülesanded ei sobi kokku teatud poliitilise tegevusega, näiteks kuulumisega riigi parlamenti või kohalikku volikogusse.

Kohtunikud ei tohiks osaleda avalikes vaidlustes

136. Kohtunik ei tohiks sekkuda sobimatult avalikesse vaidlustesse. Põhjus selleks on ilmne. Kohtunikuks olemise põhiolemus on võime vaadelda vaidluste teemasid objektiivselt ja kohtulikult. Samavõrd oluline on, et avalikkus näeks kohtunikke sõltumatu, mittekallutatud, eelarvamustevaba, erapooletu, avatud ja tasakaalustatud lähenemise pooldajatena, mis ongi kohtunikke iseloomustav omadus. Kui kohtunik siseneb poliitilisele areenile ja osaleb avalikes aruteludes – kas avaldades arvamusi vastuolulistel teemadel, astudes vaidlustesse avaliku elu tegelastega või kritiseerides avalikult valitsust – seab ta üldsuse silmis kahtluse alla oma võime kohtunikuametile omaselt käituda ka siis, kui ta lahendab kohtuasja. Samuti ei peeta kohtunikku erapooletuks vaidluste lahendamisel, mis puudutavad teemasid, mille kohta kohtunik on väljendanud avalikku arvamust; või mis on ehk veelgi olulisem, teda ei peeta erapooletuks, kui avaliku elu tegelased või valitsusasutused, keda kohtunik on varem kritiseerinud, ilmuvad kohtusse poolte, menetlusosaliste või isegi tunnistajatena asjades, mida kohtunik peab lahendama.

Teiste kriitika kohtuniku suhtes

137. Üldsuse esindajad, seadusandja ja täidesaatev võim võivad avalikult välja öelda oma seisukohad kohtuniku ja tema otsuste nõrkuste, puuduste või vigade kohta. Tulenevalt poliitilise vaikimise

tavast, üldjuhul asjaomane kohtunik neile kommentaaridele ei vasta. Kuigi õiguse suhtes kohtunikku kritiseerida kohalduvad kohtu solvamist reguleerivad eeskirjad, kasutatakse neid tänapäeval harvemini kui varem eesmärgiga suruda maha või karistada kriitikat kohtunikkonna või konkreetse kohtuniku suhtes. Parem ja arukam on ignoreerida mis tahes skandaalset rünnakut, selle asemel et avalikku tähelepanu veelgi võimendada kohtu solvamise menetluse algatamisega. Nagu on täheldatud, „õiglus ei ole maailma eest varjatud voorus: talle peab võimaldama olla tavaliste inimeste tähelepanu ja lugupidavate märkuste objektiks, isegi kui need on otsekohesed“.[51]

Kohtunik võib avalikult võtta sõna kohtunikkonda mõjutavates küsimustes

138. Teatud asjaoludel võib kohtunik võtta avameelselt sõna poliitiliselt vastuolulisel teemal, nimelt kui küsimus mõjutab otseselt kohtute tegevust, kohtunike sõltumatust (mis võib hõlmata kohtunike palku ja soodustusi), õigusemõistmise põhiaspekte või kohtuniku ausust ja rikkumatust. Kuid isegi nendes küsimustes peaks kohtunik tegutsema väga vaoshoitult. Kuigi kohtunik võib nendes küsimustes esitada valitsusele avalikke seisukohti, ei tohi jääda muljet, et kohtunik lobib valitsust või et tema seisukohad on märk sellest, kuidas ta otsustaks, kui konkreetsed olukorrad peaks kohtu menetlusse jõudma. Lisaks peab kohtunik meeles pidama, et tema avalikke märkusi võidakse pidada kohtunikkonna seisukohti väljendavaks; mõnikord võib kohtunikul olla keeruline väljendada arvamust, mida võetaks puhtalt isiklikuna ja mitte üldiselt kohtunikkonna arvamusena.

Kohtunik võib osaleda õigusteemalistes aruteludes

139. Kohtunik võib osaleda õigusteemalistes aruteludes hariduslikel eesmärkidel ja juhtida tähelepanu seaduse puudustele. Teatud erilistel asjaoludel võivad kohtuniku märkused seaduseelnõude kohta olla kasulikud ja asjakohased, tingimusel, et kohtunik väldib mitteametlike tõlgenduste või vastuoluliste arvamuste esitamist põhiseaduslikkuse kohta. Tavaliselt peaksid kohtunike kommentaarid kavandatavate

[51] *Ambard vs Attorney General for Trinidad and Tobago*, [1936] AC 322 at 335, lord Atkini arvamus.

õigusaktide või muude valitsuse poliitikaga seotud küsimuste kohta puudutama praktilisi tagajärgi või normitehnilisi puudusi ning vältima poliitiliselt vastuolulisi küsimusi. Üldjuhul tuleks selliseid kohtupoolseid kommentaare esitada kohtunikkonna kui kollektiivi või institutsiooni ettevõtmise tulemina, mitte üksiku kohtuniku nimel.

Kui kohtunik võib tunda moraalset kohustust isikliku seisukoha väljaütlemiseks

140. Võib ette tulla olukordi, kus kohtunik – südametunnistuse, moraali, tunnete ja väärtustega inimesena – peab moraalseks kohustuseks oma arvamust avaldada. Näiteks võib kohtunik kasutada oma õigust väljendusvabadusele järgmisel moel: ühinedes valvusega (protesti või mälestusavalduseks); hoides plakatit või kirjutades alla petitsioonile, et väljendada vastuseisu sõjale; toetades energia säästmist või iseseisvuspüüdlusi; või rahastades vaesusevastase võitlusega tegelevaid organisatsioone. Seeläbi väljendab kohtunik muret kohaliku ja üleilmse kogukonna pärast. Kui mõni neist küsimustest peaks esile kerkima kohtus, kus kohtunik tegutseb, ja kui võib tekkida mõistlik kahtlus kohtuniku erapooletuses, peab kohtunik end menetlusest taandama, kui tema varasem tegevus seab kahtluse alla kohtuniku erapooletuse ning aususe ja rikkumatuse.

4.7 Kohtunik peab olema teadlik nii oma isiklikest kui ka varahooldusega seotud majanduslikest huvidest ning teeb mõistlikke jõupingutusi, et saada teavet oma pereliikmete majanduslike huvide kohta.

Kommentaar

Kohustus olla teadlik majanduslikest huvidest

141. Kui ilmneb, et kohtunik või tema pereliige või mis tahes muu isik, kellega kohtunikul on varahoolduslik suhe, saab kohtuniku poolt kohtumenetluses tehtud otsusest tõenäoliselt rahalist kasu, siis kohtunikul ei ole muud võimalust, kui tagasi astuda. Seetõttu peab kohtunik alati olema teadlik nii enda kui ka oma perekonna isiklikest ja varahooldusega seotud majanduslikest huvidest. „Varahooldus“ üldmõistena hõlmab selliseid suhteid nagu testamenditäitja, haldur, usaldusisik ja eestkostja.

Majanduslikud huvid

142. Mõiste „majanduslikud huvid“ tähendab seadusjärgset või õigluse õigusest tulenevat omandiõigust (*ownership of a legal or equitable interest*), olenemata selle suurusest, või suhet direktori, nõustaja või muu aktiivse osalejana institutsiooni või organisatsiooni tegevuses. Erandiks on järgmised olukorrad:

(a) vara omamine väärtpabereid hoidvas avatud või ühisinvesteerimisfondis ei tähenda „majanduslikku huvi“ selle organisatsiooni valduses olevate väärtpaberite suhtes;

(b) ametikoht haridus-, usu-, heategevus-, vennaskonna laadses või kodanikuorganisatsioonis ei tähenda „majanduslikku huvi“ selle organisatsiooni valduses olevate väärtpaberite suhtes;

(c) kindlustusvõtja varaline huvi vastastikuses kindlustusseltsis, hoiustaja varaline huvi avatud hoiu-laenuühistus või sarnane varaline huvi tähendab „majanduslikku huvi“ vastava organisatsiooni suhtes üksnes siis, kui mis tahes menetluse tulemus võib oluliselt mõjutada huvi väärtust;

(d) valitsuse väärtpaberite omamine tähendab „majanduslikku

huvi“ emitendi suhtes üksnes juhul, kui mis tahes menetluse tulemus võib väärtpaberite väärtust oluliselt mõjutada.

4.8 Kohtunik ei luba oma perekondlikel, sotsiaalsetel või muudel suhetel ebakohaselt mõjutada oma käitumist ja otsustusi kohtunikuna.

Kommentaar

Kohustus mitte lasta end ebakohaselt mõjutada

143. Kohtuniku perekond, sõbrad, kolleegid ja teised kohtuniku suhtlusringkonda kuuluvad isikud, kellega ta regulaarselt läbi käib, suhtleb vastastikust huvi pakkuvatel või murettekitavatel teemadel ning keda ta usaldab, saavad kohtunikku tema ametiülesannete täitmisel ebakohaselt mõjutada või võib näida, et nad võivad kohtunikku mõjutada. Nad võivad püüda seda teha kas omal algatusel või olles vahendajaks menetlusosalistele ja kaitsjatele. Kohtunik peab hoolikalt jälgima, et need suhted ei mõjutaks isegi alateadlikult tema käitumist või otsustusvõimet kohtunikuna.

Kohustus vältida tegutsemist omakasupüüdlikult

144. Kohtunik, kes kasutab kohtunikuametit ära isikliku kasu saamiseks või kättemaksuks, kuritarvitab võimu. Kohtunik peab vältima igasugust tegevust, mis viitab sellele, et tema otsused on mõjutatud omakasupüüdlikkusest või soovist kedagi soosida, kuna selline võimu kuritarvitamine riivab sügavalt üldsuse usaldust kohtunikkonna vastu.

4.9 Kohtunik ei kasuta ega võimalda kasutada kohtunikuameti prestiiži kohtuniku enda, oma pereliikme ega kellegi teise erahuvide edendamiseks, samuti ei tohi kohtunik jätta ega lubada teistel jätta muljet, et keegi on eriseisundis, mis võib ebakohaselt

mõjutada kohtunikku tema ametiülesannete täitmisel.

Kommentaar

Kohustus teha vahet kohtunikuameti nõuetekohasel ja ebakohasel kasutamisel

145. Avalikkus peab kohtunikku üldiselt väga eriliseks isikuks ning teda koheldakse kohtus ja tõenäoliselt ka väljaspool seda teatud alandlikkuse ja meelitustega. Sellest tulenevalt peaks kohtunik tegema vahet kohtunikuameti prestiiži nõuetekohasel ja ebakohasel kasutamisel. Kohtunikul ei ole kohane kasutada või üritada kasutada oma positsiooni isikliku eelise või mis tahes eeliskohtlemise saamiseks. Näiteks ei tohiks kohtunik kasutada kohtu kirjapäist, et saada eelist oma isiklikus asjaajamises. Samuti ei tohiks kohtunik kasutada kohtunikuametis olemise fakti selleks, et püüda end õiguslikest või bürokraatlikest raskustest vabastada ega ka jätta mõistlikku muljet, et ta püüab kohtunikuametit selleks kasutada. Kui kohtunik peatatakse väidetava liiklusrikkumise tõttu, ei tohiks ta õiguskaitseametnikule omal algatusel teatada, et on kohtunik. Kohtunik, kes helistab prokurörile, et küsida „kas ei saaks ehk midagi teha“ kohtusekretärile liiklusrikkumise eest määratud trahviga, näib ebakohasena, isegi kui kohtunik ei ürita oma positsiooni kasutada asja tulemuse mõjutamiseks.

Puudub vajadus varjata kohtunikuametis olemist

146. Kohtunik ei pea varjama asjaolu, et ta on kohtunikuametis, kuid ta peaks hoolitsema selle eest, et ei jääks muljet, et kohtuniku staatust kasutatakse mingil kujul eeliskohtlemise saamiseks. Näiteks kui kohtuniku poeg või tütar peetakse kinni, tunneks kohtunik samasuguseid inimlikke emotsioone nagu iga teine lapsevanem ja tal on vanemana õigus reageerida mis tahes ebaõiglusele, mida ta tunneb, et tema laps on pidanud taluma. Kui aga kohtunik võtaks otse või vahendajate kaudu ühendust õiguskaitseametnikega ja viitaks oma kohtuniku positsioonile ning nõuaks kinnipidamise läbi viinud

ametniku distsiplineerimist, muutuks piir lapsevanema ja kohtuniku vahel häguseks. Kuigi kohtunikul on õigus, nagu igal vanemal, osutada pojale või tütrele vanemapoolset abi, ning tal on õigus võtta õiguslikke meetmeid lapse huvide kaitseks, ei ole kohtunikul õigust käituda viisil, mis ei oleks võimalik vanemal, kes ei ole kohtunik. Kohtunikuameti kasutamine selleks, et püüda mõjutada teisi riigiametnikke nende seaduslike ülesannete täitmisel, tähendab mõistliku piiri ületamist vanemliku kaitse ja sekkumise vahel ning kohtunikuameti prestiiži kuritarvitamist.

Kohtu päisega kirjapaberi, ümbrike jms kasutamine

147. Kohtu päisega kirjapaberit, ümbrikke jms ei tohiks kasutada viisil, mis kujutab endast kohtunikuameti autoriteedi kuritarvitamist. Üldiselt on kohtu päisega kirjapaber, ümbrikud jms mõeldud kasutamiseks siis, kui kohtunik soovib kirjutada seoses oma ametiülesannetega. Eraviisiliselt kirjutades tuleb olla ettevaatlik kohtu päisega kirjapaberi, ümbrike jms kasutamisel. Näiteks olenevalt asjaoludest ei oleks taunitav saata pärast seltskondlikku üritust tänukiri, kasutades sellist kirjapaberit, ümbrikku vms. Kuid kohtu päisega kirjapaberi, ümbrike vms kasutamine oleks kohatu, kui võib mõistlikult näida, et kohtunik püüab juhtida tähelepanu oma kohtunikupositsioonile eesmärgiga mõjutada kirja saajat; näiteks kirjutades kaebust seoses kindlustuspoliisi vaidlustatud nõudega.

Soovituskirjad

148. Pole midagi valesti selles, kui kohtunik annab kellelegi soovituskirja, kuid tuleb olla ettevaatlik, sest isik võib sellist kirja taotleda mitte seepärast, et kohtunik teda hästi tunneb, vaid üksnes selleks, et saada kasu kohtunikuametiga kaasnevast staatusest. Soovituskirjade puhul tuleks kohtu päisega kirjatarbeid üldiselt kasutada ainult siis, kui kohtunik on vastavat isikut õppinud tundma kohtutöö käigus. Juhinduda võiks järgmistest soovitustest:

(a) kohtunik ei tohiks kirjutada soovituskirja isikule, keda ta ei tunne.

(b) kohtunik võib kirjutada soovituskirja, kui see on selline, mille võiks kirjutada tavapärase asjaajamise käigus (nt kohtutöötaja soovib soovituskirja seoses oma tööalase kogemusega). Kiri peaks sisaldama viidet sellele, kust ja mil määral kohtunik isikut tunneb ning see tuleks tavaliselt adresseerida ja saata otse isikule või organisatsioonile, kellele esitamiseks see on kirjutatud. Kui tegemist on kohtuniku isikliku töötajaga, näiteks kohtujuristiga, kes otsib muud tööd, võib talle väljastada üldise iseloomuga soovituskirja märkega, et see on mõeldud esitamiseks „asjaomastele isikutele või asutustele".

(c) kohtunik võib kirjutada soovituskirja kellelegi, keda ta tunneb isiklikult, kuid mitte ametialaselt, näiteks sugulasele või lähedasele sõbrale, kui tegemist on olemuslikult soovitusega, mille kirjutamist võib tavapäraselt eeldada isikliku suhte pinnalt.

Ütluste andmine isiku iseloomustamiseks

149. Kohtuniku ütlused iseloomustava tunnistajana (*testimony of a judge as a character witness*) toovad kohtunikuametiga kaasneva prestiiži menetlusse, milles kohtunik ütlusi annab, ja tema ütlusi võidakse valesti mõista kui ametlikku tunnistust. Lisaks, kui kohtunik annab ütlusi tunnistajana, võib see seada ebamugavasse olukorda selle kohtuniku menetlustes sageli esineva advokaadi või prokuröri, kuna ta peab hakkama kohtunikku küsitlema. Seetõttu ei tohiks kohtunik tavaliselt omal algatusel hakata andma kohtus ütlusi iseloomustava tunnistajana. Taotluse korral peaks kohtunik nõustuma selliseid ütlusi andma üksnes juhul, kui keeldumine oleks ilmselgelt ebaõiglane isiku suhtes, kelle kohta teda iseloomustavaid tõendeid soovitakse; näiteks teise kohtuametniku puhul, kellel on õigus sellele, et kolleegid annaks ütlusi tema iseloomustamiseks. See aga ei vabasta kohtunikku tunnistajana ütluste andmisest olukorras, kus talle on saadetud siduv kohtukutse.

150. Advokatuuri ametnikele vabatahtlikult kirjutamine või helistamine advokaadi suhtes toimuvas distsiplinaarmenetluses tähendab sisuliselt ütluste andmist isikut iseloomustava tunnistajana ja seeläbi kohtunikuametiga kaasneva prestiiži kasutamist advokaadi erahuvide toetamiseks. Samamoodi on kohtunikukandidaadi nimel vabatahtlikult valikukomisjoniga ühenduse võtmine ilma selle komisjoni ametliku taotluseta samaväärne ütluste andmisega iseloomustava tunnistajana ja

kohtunikuameti prestiiži kasutamisega teise isiku erahuvide edendamiseks.

Väljaannetele kirjutamine

151. Eraldi kaalumist nõuab olukord, kus kohtunik kirjutab või panustab mõnda õigusteemalisse või mitteõigusteemalisse väljaandesse. Kohtunik ei tohiks lubada avaldamisega seotud isikutel ära kasutada kohtunikuameti autoriteeti. Lepingutes kohtuniku kirjutiste avaldamiseks peaks kohtunikule jääma piisav kontroll reklaami üle, et vältida kohtunikuameti autoriteedi ärakasutamist.

Esinemine kommertsraadios või -televisioonis

152. Kohtuniku esinemist kommertsraadios või -televisioonis võidakse näha vastava organisatsiooni või selle sponsorite finantshuvide edendamisena. Seepärast tuleks seda tehes olla ettevaatlik. Teisest küljest hangivad paljud kodanikud sellistest allikatest oma teadmised sündmuste, ühiskondlike küsimuste ja seaduste kohta. Seega olenevalt konkreetsetest asjaoludest võib kohtunikul olla asjakohane osaleda õigusküsimusi puudutavas saates. Otsustamaks kohtuniku osalust sellises saates, tuleb arvestada mitmete teguritega: esinemise sagedus, auditoorium, teema ja kas tegemist on kommertssaatega või mitte. Näiteks võib olenevalt asjaoludest olla asjakohane arutada kohtute rolli riigi võimustruktuuris või kohtu suhet kogukonna haridus- ja raviasutustega.

Endised kohtunikud

153. Olenevalt kohalikust tavast, võib endine kohtunik vahendus- või vahekohtuteenuseid pakkuvas reklaamis viidata oma varasemale ametile kohtunikuna, kuna see teave näitab endise kohtuniku kogemust seoses faktide tuvastamise ja hindamisega. Viide kohtuniku ametinimetusele peaks siiski sisaldama sõnu „pensionil“ või „endine“ näitamaks, et ta ei tööta enam kohtunikuna. Endised kohtunikud ei tohiks selliseid teenuseid pakkuvates reklaamides kasutada kohtunikuametile viitavaid austavaid tiitleid (näiteks ingliskeelne „Honourable“ või selle lühend „Hon.“).

4.10 Kohtuniku poolt kohtunikuameti täitmisel saadud konfidentsiaalset teavet ei tohi kohtunik kasutada ega avaldada ühelgi eesmärgil, mis ei ole seotud kohtuniku ametiülesannetega.

Kommentaar

Konfidentsiaalset teavet ei tohi kasutada isikliku kasu saamise eesmärgil ega edastada teistele

154. Kohtunik võib oma ametiülesannete täitmisel saada ärilise või muu väärtusega teavet, mis ei ole avalikkusele kättesaadav. Kohtunik ei tohi sellist teavet avaldada ega kasutada isikliku kasu saamise eesmärgil ega ühelgi eesmärgil, mis ei ole seotud kohtuniku ametiülesannetega.

Selle keelu olemus

155. See keeld puudutab peamiselt selliste avaldamata tõendite sobimatut kasutamist, nagu näiteks tõendid, mille kohta on suuremahulises kaubandusvaidluses esitatud konfidentsiaalsusnõue.

4.11 Kui see ei takista kohtuniku ametiülesannete nõuetekohast täitmist, võib kohtunik:

4.11.1 Kirjutada, pidada loenguid, õpetada ja osaleda õiguse, õigussüsteemi, õigusemõistmise või nende teemadega seotud tegevustes;

Kommentaar

Osalemine ühiskonna harimises

156. Kohtunikul on ainulaadne võimalus aidata kaasa õiguse,

õigussüsteemi ja õigusemõistmise parandamisele nii kohtuniku tööpiirkonnas kui ka väljaspool seda. See võib seisneda rääkimises, kirjutamises, õpetamises või muus kohtuvälises tegevuses osalemises. Tingimusel, et see ei takista kohtuniku ametikohustuste täitmist ja kui aeg seda võimaldab, tuleks kohtunikku julgustada sellist tegevust ette võtma.

Osalemine õigushariduses

157. Kohtunik võib aidata kaasa õigus- ja erialasele haridusele, pidades loenguid, osaledes konverentsidel ja seminaridel, hinnates üliõpilaste harjutuskohtu istungeid ja tegutsedes eksamineerijana. Kohtunik võib õiguskirjandusse panustada ka autori või toimetajana. Kohtunike selline erialane tegevus on avalikes huvides ja seda tuleb julgustada. Kohtunik peaks siiski vajaduse korral selgitama, et haridusfoorumil tehtud märkused ei ole mõeldud nõuandvate arvamustena ega konkreetse siduva õigusliku seisukoha väljendusena kohtumenetluses, eelkõige seetõttu, et kohtunikud ei avalda arvamust ega anna nõu õigusküsimustes, mis ei ole nõuetekohaselt tõstatatud kohtumenetluse käigus. Kuni tõendite esitamiseni, argumentide ärakuulamiseni ja vajaduse korral uurimistöö lõpuleviimiseni ei saa kohtunik konkureerivaid tõendeid ja argumente erapooletult kaaluda ega lõplikku kohtulikku arvamust kujundada. Enne mis tahes hüvitise vastuvõtmist peab kohtunik veenduma, et summa ei ületaks seda, mida iga teine õpetaja, kes ei ole kohtunik, saaks võrreldavate õpetamiskohustuste eest, ning on kooskõlas mis tahes põhiseaduslike või juriidiliste kohustustega, mis reguleerivad lisatasu saamist.

4.11.2 Ilmuda avalikule kuulamisele ametiasutuses, mis tegeleb õiguse, õigussüsteemi, õigusemõistmise või nende teemadega seotud küsimustega.

Kommentaar

Kohtunikuna ametiasutuse ette ilmumine

158. Kohtunik võib ilmuda ametiasutusse ja anda tunnistusi niivõrd,

kuivõrd võib üldiselt arvata, et tal on tänu oma kogemusele kohtunikuna asjatundlikkust käsitletavas küsimuses.

Eraisikuna ametiasutuse ette ilmumine

159. Kohtunik võib riigiasutusse ilmuda eraisikuna, et anda tunnistusi või esitada seisukohti küsimustes, mis võivad teda eraviisiliselt mõjutada, näiteks planeerimisettepanekud, mis mõjutavad kohtuniku kinnisvara, või ettepanekud kohalike tervishoiuteenuste kättesaadavuse kohta. Kohtunik peab siiski olema hoolikas, et mitte kasutada kohtunikuameti prestiiži üldiste eesmärkide edendamiseks selliste avalike küsimuste menetlustes, mille suhtes kohtunikul puudub eriline kohtunikuametist tulenev asjatundlikkus.

4.11.3 Tegutseda ametiasutuse või muu riikliku komisjoni, komitee või nõuandva kogu liikmena, kui selline liikmesus ei ole vastuolus kohtuniku tajutava erapooletuse ja poliitilise neutraalsusega.

Kommentaar

Uurimiskomisjoni kuulumine

160. Arvestades kohtunikkonna mainet ühiskonnas ja seda, kui kaalukaks peetakse kohtunike tegevust asjaolude väljaselgitamisel ja faktide tuvastamisel, kutsutakse kohtunikke sageli üles viima läbi uurimisi ja koostama aruandeid küsimustes, mis on või mida peetakse avaliku tähtsusega küsimusteks, kuid mis ei kuulu kohtute ülesannete hulka. Sellise taotluse kaalumisel peaks kohtunik hoolikalt mõtlema, millist mõju avaldab ülesande vastuvõtmine kohtute sõltumatusele. On näiteid sellest, kuidas kohtunikud tõmmatakse avalikesse vaidlustesse ning neid kritiseeritakse ja häbistatakse pärast uurimiskomisjonide aruannete avaldamist, millesse nad kuulusid. Samuti tuleks hoolikalt analüüsida selliste komisjonide töö lähteülesandeid ja muid tingimusi, nagu aeg ja ressursid, et hinnata nende kokkusobivust kohtuniku

ametiülesannetega. Kohtunikel on harva kohustus uurimiskomisjoni töös osaleda, välja arvatud võib-olla mõne riikliku tähtsusega küsimuse puhul, mis tekib riikliku hädaolukorra ajal; sel juhul teeb kohtunik seda heast tahtest. Mõnes riigis on kohtunikel põhiseaduslikel põhjustel keelatud täidesaatva võimu nimel uurimist läbi viia[52] ja isegi kui see on lubatud, ei ole see soovitatav, olenevalt teemast ja asjaomase kohtuniku nimetamise korrast.

161. Muidugi võib esitada kaalukaid argumente, toetamaks seisukohta, et avalik või riiklik huvi nõuab üldsust eluliselt mõjutava küsimuse täielikku, selget ja põhjalikku uurimist ning et seda ülesannet saab kõige paremini täita kohtunik, kes on aastatepikkuse kogemuse põhjal kohtuniku ja õiguspraktikuna omandanud võime sõeluda tõendeid ja hinnata tunnistajate usaldusväärsust. Siiski tuleb meeles pidada järgmist:

(a) kohtuniku õiguspärane ülesanne on anda küsimustele hinnanguid. See on ülesanne, milleks on kogukonnas valmis väga vähesed ning nende inimeste hulk, kes on kvalifitseeritud ja valmis seda ülesannet igal ajahetkel täitma, välja arvatud need, kes on juba kohtunikuametisse nimetatud, on paratamatult väga piiratud. Teisest küljest on piisavalt võimekaid ja kogemustega mehi ja naisi, kes on pädevad teenima silmapaistvalt selliste komisjonide liikmena, ilma et oleks vajadust pöörduda selle ülesande täitmiseks kohtunike poole;[53] ja

(b) uurimiskomisjoni ülesanne kuulub üldjuhul mitte kohtuvõimu, vaid täidesaatva võimu valdkonda. Selleks ülesandeks on uurida ja teha kindlaks teave täidesaatva võimu tegevusvaldkonda kuuluvate asjaolude kohta, mille põhjal saab võtta asjakohaseid meetmeid. Sellised meetmed võivad hõlmata ka tsiviil- või kriminaalkohtutes toimuvaid menetlusi isikute vastu, kelle käitumist on komisjon uurinud. Samuti võib uurimine olla seotud mõne vastuolulise ettepanekuga, nagu lennujaama või maantee ehitamine, lennuõnnetuse uurimine, seaduse või poliitika mõne konkreetse aspekti reformimine, elanikkonna erirühmade õiguslikud vajadused jms. Nagu kõik täidesaatva võimu meetmed, võivad ka uurimiskomisjoni menetlused ja järeldused olla ja sageli ongi avaliku vaidluse objektiks.

[52] *Wilson vs Minister for Aboriginal Affairs*, High Court of Australia, (1997) 189 CLR 1.
[53] Sir Murray McInerney, "The Appointment of Judges to Commissions of Inquiry and Other Extra-Judicial Activities", *Australian Law Journal*, vol. 52, lk 540–553.

162. 1998. aastal avaldas Kanada kohtunike nõukogu oma seisukoha föderaalkohtunike nimetamise kohta uurimiskomisjonidesse.[54] Menetlus, mille nõukogu heaks kiitis, sisaldas järgmisi samme:

(a) kõik taotlused kohtuniku kaasamiseks uurimiskomisjoni tuleks kõigepealt esitada kohtu esimehele;

(b) taotlusele tuleks lisada uurimise kavandatavad lähtetingimused ja märge komisjoni tööle määratava võimaliku tähtaja kohta;

(c) kohtu esimees peaks asjaomase kohtunikuga konsulteerides kaaluma, kas kohtuniku puudumine kahjustaks oluliselt kohtu tööd;

(d) kohtu esimees ja kohtunik võiksid kaaluda, kas uurimiskomisjoni nimetamisega nõustumine võib kahjustada kohtuniku edasist tööd kohtu liikmena. Sellega seoses võivad nad kaaluda järgmisi küsimusi:

(i) Kas uurimise teemaks on sisuliselt avaliku korra alane nõustamine või hõlmab see sisuliselt erakondlikku laadi küsimusi?

(ii) Kas tegemist oleks sisuliselt selliste asutuste tegevuse uurimisega, mis on seotud valitsusega, mis taotleb kohtuniku nimetamist uurimiskomisjoni?

(iii) Kas uurimise eesmärk on sisuliselt välja selgitada, kas konkreetsed isikud on toime pannud kuriteo või tsiviilõigusrikkumise?

(iv) Kes valib komisjoni õigusnõustaja ja töötajad?

(v) Kas uurimise jaoks on vajalik just konkreetse väljapakutud kohtuniku osalemine tänu tema erilistele teadmistele või kogemusele? Või sobiks selleks sama hästi pensionile jäänud kohtunik või osaajaga töötav kohtunik?

(vi) Kui uurimise jaoks on vaja õigusalase väljaõppega komisjoni liiget, siis kas kohus peaks tundma kohustust lähetada kohtunik või võiks seda ülesannet sama hästi

[54] „Kanada kohtunike nõukogu seisukoht föderaalkohtunike määramise kohta uurimiskomisjonidesse“ (Position of the Canadian Judicial Council on the Appointment of Federally Appointed Judges to Commissions of Inquiry), kinnitatud 1998. a märtsi kohtumisel (tekst kättesaadav veebis http://www.cjc-ccm.gc.ca/article.asp?id=2371).

täita mõni vanemjurist?

Kanada kohtunike nõukogu on seisukohal, et erakorraliste asjaolude puudumisel ei peaks ükski föderaalselt ametisse nimetatud kohtunik nõustuma uurimiskomisjoni liikmeks nimetamisega enne, kui kohtu esimehel ja asjaomasel kohtunikul on olnud piisav võimalus kaaluda kõiki eespool nimetatud küsimusi ja nad on veendunud, et nimetamisega nõustumine ei kahjusta oluliselt kohtu tööd ega kohtuniku edasist tööd kohtus.

163. Kohtunik peaks üldjuhul olema ettevaatlik mingisse valitsuskomisjoni, komiteesse või muusse ametisse nimetamisega nõustumisel, kui see nõuaks tegelemist faktiliste või poliitiliste küsimustega teemadel, mis ei seondu õiguse, õigussüsteemi või õigusemõistmise parandamisega, välja arvatud juhul, kui kohtuniku nimetamine vastavale kohale on ette nähtud seadusega. Kohtunik ei tohiks mingil juhul nõustuda sellise ametisse nimetamisega, kui kohtunikule valitsuse poolt määratud ülesanded takistavad kohtulike ülesannete täitmist või hakkaksid õõnestama üldsuse usaldust kohtunikkonna aususe ja rikkumatuse, erapooletuse või sõltumatuse vastu. Samuti kui kohtunik jääb väga pikaks ajaks eemale tavapärastest kohustustest, võib ta avastada, et tavaellu naasmine ning oma vaadete ja harjumuste kohandamine kohtunikutööga ei ole sugugi lihtne.

Osalemine valitsusega seotud tegevustes

164. Kohtunikuna oma ülesandeid täites ei tohiks kohtunik olla samal ajal kaasatud täidesaatva või seadusandliku võimu tegevusse. Samas kui süsteem seda võimaldab, võib kohtunik pärast oma ülesannete täitmist kohtusüsteemis täita ülesandeid ministeeriumi haldusosakonnas (näiteks justiitsministeeriumi tsiviil- või kriminaalõiguse osakonnas). Küsimus on aga keerulisem kohtunike puhul, kellest saavad ministri isikliku büroo töötajad. Kuigi üldise õiguse süsteemiga riigis ei peetaks sellisele kohale nimetamist mingil juhul kohtunikule kohaseks, on see mõnes tsiviilõiguse jurisdiktsioonis lubatud. Sellisel juhul tuleb enne kohtuniku tööleasumist ministri erabüroos tsiviilõiguse süsteemiga riigis hankida kohtunike ametisse

nimetamise eest vastutavalt organilt ja kolleegidelt arvamus, et oleks võimalik paika panna iga juhtumi suhtes kohaldatavad käitumisreeglid. Enne kohtunikutööle naasmist peaks kohtunik lõpetama kõigi täidesaatva või seadusandliku võimuga seotud ülesannete täitmise.

Riigi esindamine

165. Kohtunik võib esindada oma maad, riiki või piirkonda tseremoniaalsetel üritustel või seoses riikliku, regionaalse, ajaloolise, haridusliku või kultuurilise tegevusega.

4.11.4 Osaleda muus tegevuses, kui see ei kahjusta kohtunikuameti väärikust ega takista muul viisil kohtuniku ametiülesannete täitmist.

Kommentaar

Osalemine kohtuvälises tegevuses

166. Kohtunik võib ette võtta asjakohaseid kohtuväliseid tegevusi, et mitte eralduda kogukonnast. Kohtunik võib seega kirjutada, pidada loenguid, õpetada ja rääkida õigusvaldkonnaga mitteseotud teemadel ning osaleda kunsti- ja spordialases ning muus ühiskondlikus ja vaba aja tegevuses, kui selline tegevus ei vähenda kohtuniku ametiväärikust ega takista kohtuniku ametikohustuste täitmist. Teises valdkonnas töötamine annab kohtunikule tegelikult võimaluse avardada oma silmaringi ja olla kursis ühiskonna probleemidega, mis on täienduseks õigusalal ametikohustuste täitmisel omandatud teadmistele. Siiski tuleb leida mõistlik tasakaal ühelt poolt selles, mil määral kohtunikud on ühiskonda kaasatud ning teiselt poolt selles, et nad peaksid oma ülesannete täitmisel olema ja näima sõltumatud ja erapooletud. Lõppkokkuvõttes tuleb alati küsida, kas konkreetses ühiskondlikus kontekstis ja mõistliku kõrvalseisja silmis on kohtunik osalenud tegevuses, mis võib objektiivselt ohustada tema sõltumatust või erapooletust või jätta mulje sellisest ohust.

Kuulumine mittetulundusorganisatsioonidesse

167. Kohtunik võib osaleda erinevat tüüpi kogukondlikes mittetulundusorganisatsioonides, saades sellise organisatsiooni ja selle juhtorgani liikmeks. Näiteks kuuluvad nende hulka heategevusorganisatsioonid, ülikoolid ja koolide nõukogud, kirikuvälised usuorganisatsioonid, haiglate nõukogud, ühiskondlikud klubid, spordiorganisatsioonid ja kultuurilisi või kunstilisi huve edendavaid organisatsioonid. Sellistes organisatsioonides osalemise puhul tuleks siiski meeles pidada järgmist:

(a) kohtunikul ei oleks kohane organisatsioonis osaleda, kui selle eesmärgid on poliitilised, kui selle tegevus võib tõmmata kohtuniku avalikesse vaidlustesse või kui organisatsioon osaleb tõenäoliselt regulaarselt või sageli kohtuvaidlustes;

(b) kohtunik peaks tagama, et tegevus organisatsioonis ei nõua talt liigselt aega;

(c) kohtunik ei tohiks tegutseda õigusnõustajana. See ei tähenda, et kohtunik ei võiks väljendada oma seisukohta puhtalt asjaomase organi liikmena küsimuses, millel võivad olla õiguslikud tagajärjed; kuid tuleks selgitada, et selliseid seisukohti ei tohi käsitleda õigusnõustamisena. Mis tahes õigusalast nõu, mida organ vajab, tuleks küsida ametialaselt;

(d) kohtunik peaks olema ettevaatlik rahakogumistegevuses osalemise või selleks oma nime kasutada lubamise suhtes; ja

(e) kohtunik ei tohiks isiklikult püüda kedagi värvata organisatsiooni liikmeks, kui värbamiskatset võib mõistlikult tajuda surveavaldusena või kui sisuliselt on tegemist rahakogumismehhanismiga.

168. Kohtunik ei tohiks kuuluda ühtegi organisatsiooni, mis diskrimineerib rassi, soo, usutunnistuse, rahvusliku päritolu või muu põhiliste inimõigustega vastuolus oleva ebaolulise põhjuse alusel, sest selline liikmesus võib tekitada mulje kohtuniku erapooletuse puudumisest. See, kas organisatsiooni tavad on ebaõiglaselt diskrimineerivad, on sageli keeruline küsimus. Üldjuhul leitakse, et organisatsioon on ebaõiglaselt diskrimineeriv, kui ta jätab

meelevaldselt rassi, usutunnistuse, soo, rahvusliku päritolu, rahvuse või seksuaalse sättumuse alusel liikmeskonnast välja isikud, kes muidu võiksid liikmeks saada. Kohtunik võib siiski saada organisatsiooni liikmeks, mis on pühendunud oma liikmetele ühist huvi pakkuvate usuliste, etniliste või õiguspäraste kultuuriväärtuste säilitamisele. Samamoodi ei tohiks kohtunik korraldada kohtumist klubis, mille kohta kohtunik teab, et selle tegevus on ebaõiglaselt diskrimineeriv, samuti ei tohi kohtunik sellist klubi regulaarselt külastada.

Finantstegevus

169. Kohtunikul on oma isiklikes rahaasjades samad õigused nagu tavakodanikul, välja arvatud piirangud, mis on vajalikud kohtuniku ametiülesannete nõuetekohase täitmise tagamiseks. Kohtunik võib omada ja hallata investeeringuid, sealhulgas kinnisvara, ning tegeleda muu tasustatava tegevusega, kuid ta ei tohiks olla ametnik, direktor, aktiivne partner, juht, nõustaja ega töötaja mis tahes äriühingus, välja arvatud äriühing, mis on kohtuniku pereliikmete omanduses ja kontrolli all. Kuigi kohtuniku osalemine kinnist tüüpi pereettevõttes on üldiselt lubatud, tuleks seda vältida, kui see võtab liiga palju aega, kui sellega kaasneb kohtuniku ametiseisundiga kaasneva prestiiži väärtarvitamine või kui esineb tõenäosus, et ettevõte võib saada kohtuvaidluse pooleks. Siiski ei ole kohane, kui kohtunik kuulub äriettevõtte juhatusse, st kui tegemist on äriühinguga, mille eesmärk on teenida kasumit. See kehtib nii avaliku kui ka erasektori äriühingute kohta, olenemata sellest, kas tegemist on tegevjuhtkonna liikme volitustega ametikohaga ning kas see ametikoht on tasustatud või mitte.

Elanike ühendusse kuulumine

170. Kui kohtunik omab või kasutab ruume hoones, kus on omanike või elanike ühendus, võib ta kuuluda selle korraldusorganisse, kuid ei tohiks anda juriidilist nõu. See ei tähenda, et kohtunik ei võiks väljendada oma seisukohta puhtalt asjaomase organi liikmena küsimuses, millel võivad olla õiguslikud tagajärjed; kuid tuleks selgitada, et selliseid seisukohti ei tohi käsitleda õigusnõustamisena. Mis tahes õigusalast nõu, mida organ vajab, tuleks küsida ametialaselt. Kui ilmneb, et mingi probleemne küsimus on vaieldav või võib muutuda vaieldavaks, oleks kohtunikul üldjuhul mõistlik vaidlusalustes

küsimustes arvamust mitte avaldada. Selliseid arvamusi võidakse hakata levitama ning see võib tekitada asjaomases kohtunikus ja kohtus piinlikkust.

Tegevus varahooldaja ja usaldusisikuna

171. Olenevalt asjaoludest võib kohtunik tegutseda pereliikme või lähedase sõbra pärandvara, usaldusfondi või isiku testamenditäitjana, haldurina, usaldusisikuna, eestkostjana või muu usaldusisikuna, kui selline tegevus ei takista kohtuniku ametiülesannete nõuetekohast täitmist, tingimusel et kohtunik teeb seda tasuta. Varahooldaja ja usaldusisikuna tegutsedes kehtivad kohtunikule samad finantstegevuse piirangud, mis kehtivad kohtunikule isiklikult.

4.12 Kohtunik ei tohi kohtunikuametis olles tegutseda advokaadina

Kommentaar

Mõiste „juristina praktiseerima“ tähendus

172. Juristina praktiseerimine hõlmab tööd, mida tehakse väljaspool kohut ja millel ei ole otsest seost kohtumenetlusega. See hõlmab vara või õiguste loovutamisdokumentide koostamist, õigusnõustamist mitmesugustel teemadel, laiaulatuslikku äri- ja usaldussuhete valdkonda hõlmavate juriidiliste dokumentide ettevalmistamist ja täitmist ning muid küsimusi. Kui kohtunik töötab kohtunikuametist võetud puhkeaasta ajal täistööajaga riigiasutuses erinõunikuna kohtute ja õigusemõistmisega seotud küsimustes, võib see tähendada „juristina praktiseerimist“. Arvamused selle keelu ulatuse kohta varieeruvad vastavalt erinevatele kohalikele traditsioonidele. Mõnes tsiviilõiguse süsteemiga riigis on isegi viimase astme kohtus töötavatel kohtunikel lubatud tegutseda vahekohtuniku või vahendajana. Üldise õiguse riikide kohtunikel on mõnikord enne pensionile jäämist lubatud teha tasustatud tööd rahvusvaheliste vahekohtunikena välisriigi valitsuse loodud organis.

Tegutsemine vahekohtuniku või vahendajana

173. Üldjuhul ei tohiks kohtunik vähemalt üldise õiguse jurisdiktsioonides tegutseda vahekohtuniku või vahendajana ega täita muul viisil eraviisiliselt kohtuniku ülesandeid, välja arvatud juhul, kui see on seadusega sõnaselgelt lubatud. Tavaliselt leitakse, et kohtunike ausust ja rikkumatust õõnestab olukord, kus kohtunik kasutab kohtunikuametit pakkumaks kohtuvälise tegevusena rahalise kasu saamise eesmärgil eraviisiliselt vaidluste lahendamise teenuseid. Isegi kui selliseid teenuseid osutatakse tasuta, võivad need takistada kohtuniku ametiülesannete nõuetekohast täitmist.

Pereliikmetele õigusnõu andmine

174. Kohtunik ei tohiks anda õigusnõu. Lähedaste pereliikmete või lähedaste sõprade puhul võib kohtunik siiski anda isiklikku nõu sõbralikul ja mitteametlikul alusel ning tasuta, selgitades samas, et tema poolt öeldut ei tohiks võtta õigusnõustamisena ning et vajaduse korral tuleks vajalikku õigusalast nõu küsida professionaalselt juristilt.

Kohtuniku isiklike huvide kaitsmine

175. Kohtunikul on õigus tegutseda oma õiguste ja huvide kaitseks, sealhulgas kohtusse pöördudes. Kohtunik peaks siiski olema ettevaatlik isiklikult kohtuvaidlusse astumise suhtes. Menetlusosalisena on kohtunikul oht jätta mulje, et ta kasutab oma ametiseisundit ära. Samuti riskib kohtunik sellega, et kohtunikest kolleegide järeldused võivad kahjustada tema usaldusväärsust.

4.13 Kohtunik võib moodustada kohtunike ühinguid või nendega liituda või osaleda teistes kohtunike huve esindavates organisatsioonides.

Kommentaar

Ametiühingutesse kuulumine

176. Kasutades oma õigust ühinemisvabadusele, võivad kohtunikud ühineda ametiühingu või kutseühinguga, mis on loodud kohtunike teenistus- ja palgatingimuste edendamiseks ja kaitsmiseks, või moodustada koos teiste kohtunikega seda laadi ametiühingu või ühenduse. Arvestades kohtunikuameti avalikku ja põhiseaduslikku iseloomu, võib streigiõigust siiski piirata.

4.14 Kohtunik ja tema pereliikmed ei küsi ega võta vastu mis tahes kingitust, annakut, laenu ega teenet seoses millegagi, mida kohtunik on teinud või mida ta peab tegema või tegemata jätma seoses kohtuniku ametiülesannete täitmisega.

4.15 Kohtunik ei tohi teadlikult lubada kohtutöötajatel ega teistel kohtuniku mõjule, juhistele või võimule alluvatel isikutel küsida või vastu võtta mis tahes kingitust, annakut, laenu ega teenet seoses millegagi, mida on tehtud või mida peab tegema või tegemata jätma seoses kohtuniku ülesannete või funktsioonide täitmisega.

Kommentaar

Kohustus teavitada pereliikmeid ja kohtutöötajaid eetilistest piirangutest

177. Kingitus, annak, laen või teene kohtuniku pereliikmele või teistele kohtuniku majapidamises elavatele isikutele võib olla või näida olevat mõeldud kohtuniku mõjutamiseks. Sellest tulenevalt peab kohtunik teavitama neid pereliikmeid sellega seoses kohtunikule seatud asjakohastest eetilistest piirangutest ja osutama pereliikmetele, et nende piirangute rikkumine ei ole soovitatav. Kohtunikult ei saa siiski mõistlikult eeldada, et ta on kursis kõigi kohtuniku majapidamises elavate pereliikmete kogu finants- või äritegevusega või veelgi vähem, et ta kontrollib seda.

178. Samad kaalutlused kehtivad kohtutöötajate ja teiste kohtuniku mõjule, juhistele või võimule alluvate isikute suhtes.

Mida on lubatud vastu võtta

179. See keeld ei hõlma järgmist:

(a) tavapärane seltskondlik külalislahkus, mis on kohtuniku kogukonnas harilik, tingimusel, et seda osutatakse mitteärilisel eesmärgil ja et see piirdub tagasihoidliku sortimendiga, näiteks toidu ja karastusjookide pakkumisega.

(b) väheväärtuslikud esemed, mis on mõeldud üksnes esitlemiseks, näiteks mälestustahvlid ja -plaadid, tunnistused, auhinnad ja õnnitluskaardid;

(c) laenud pankadelt ja muudelt finantsasutustelt, mis on antud tavapärastel tingimustel ja tavapäraseid tegureid arvestades, olenemata kohtuniku ametiseisundist;

(d) võimalused ja hüved, sealhulgas hinnasoodustused ja kaubanduslikud allahindlused, mida pakutakse muude tegurite kui kohtuniku ametiseisundi alusel;

(e) autasud ja auhinnad, mis antakse võistlejatele juhuslikel loosimistel, võistlustel või muudel üldsusele avatud üritustel, ja mida antakse muude tegurite kui kohtuniku ametiseisundi alusel;

(f) stipendiumid, mis antakse samadel tingimustel ja samade kriteeriumide alusel, mida kohaldatakse kõigi taotlejate suhtes, kes ei ole kohtunikud;

(g) reisikulude hüvitamine või nende sissenõudmisest loobumine, sealhulgas kohtuniku ja tema sugulase transpordi-, majutus- ja toitlustuskulud, kui reis on seotud kohtuniku osalemisega üritusel või tegevuses, mis on pühendatud õiguse, õigussüsteemi või õigusemõistmise parandamisele;

(h) mõistlik hüvitis seadusliku ja lubatud kohtuvälise tegevuse eest.

Seltskondlik külalislahkus

180. Piiri „tavapärase seltskondliku külalislahkuse“ ja sobimatu katse vahel kohtuniku poolehoidu võita on mõnikord raske tõmmata. Oluline on kontekst ja ükski tegur eraldivõetuna ei määra tavaliselt, kas kohtunikul on kohane üritusel osaleda või mitte. Üks küsimustest, mis tuleks endale esitada, on see, kas taolise külalislahkuse aktsepteerimine kahjustaks kohtuniku sõltumatust, ausust ja rikkumatust, kohustust järgida seadust, erapooletust või väärikust või kohtulike ülesannete õigeaegset täitmist, või kas see ei tekita muljet mõnest eelnimetatud rikkumisest. Kaaluda tuleks ka järgmisi küsimusi: Kas seltskondliku kontakti algataja on vana sõber või hiljutine tuttav? Kas sellel isikul on kogukonnas ebasoodne maine? Kas tegemist on suurema või privaatsema koosviibimisega? Kas koosviibimine on spontaanne või eelnevalt korraldatud? Kas kellelgi kohalviibijatest on kohtuniku juures pooleli kohtumenetlus? Kas kohtunik saab mingi hüve, mida ei pakuta teistele ja mis mõistlikult äratab kahtlust või kriitikat?

4.16 Kui seadusest ja avalikustamise õiguslikest nõuetest ei tulene teisiti, võib kohtunik vastu võtta sümboolse kingituse, autasu või hüve, mis on kohane sündmuse puhul, millega seoses see tehakse, tingimusel, et sellisele kingitusele, autasule või hüvele ei saa mõistlikult omistada eesmärki mõjutada kohtunikku ametiülesannete täitmisel või ei ole see muul viisil tajutav erapoolikuna.

Kommentaar

Ülemäärase väärtusega kingitusi ei tohiks vastu võtta

181. Ülemäärase väärtusega kingitus kohtunikule või kohtuniku pereliikmele, kes elab kohtuniku majapidamises, tekitab küsimusi kohtuniku erapooletuse ja kohtunikuameti aususe ja rikkumatuse kohta ning võib nõuda kohtuniku enesetaandust olukorras, kus muidu ei oleks taandus vajalik. Seetõttu ei tohiks selliseid kingitusi vastu võtta. Kohtunikul on võimalik viisakalt keelduda sellisest kingitusest või kingituse pakkumisest. Mõnikord pakutakse selliseid kingitusi spontaanselt, mõtlemata reeglitele ja tavadele, mis on kohtunikule siduvad. Terviseklubi liikmekaardi pakkumine pärast seda, kui

kohtunik on viinud läbi abielu- või kodakondsustseremoonia, kui see toiming on seadusega lubatud, võib küll olla ajendatud heast tahtest, kuid kohtunik peaks pakkumisest keelduma, selgitades, et selle vastuvõtmist võidakse tõlgendada kui tasu või hüvitise saamist avalik-õigusliku ülesande täitmise eest. Teisest küljest ei tekitaks kohtunikule pudeli viski või tema lemmikmuusikaga paari CD-plaadi kinkimine tõenäoliselt mingeid etteheiteid.

Mõistlike honorariide vastuvõtmine

182. Kohtunikul ei ole keelatud vastu võtta honorare ega tasusid esinemise eest tingimusel, et hüvitis on mõistlik ja vastavuses täidetud ülesandega. Kohtunik peaks tagama, et tasustamise kokkulepe ei tekitaks mingeid konflikte. Kohtunikust ei tohi jääda muljet, et ta kasutab oma kohtunikuseisundit isiklikes huvides, samuti ei tohiks kohtunik ohverdada kohtunikukohustuste täitmiseks mõeldud ajast märkimisväärselt palju selleks, et täita hüvitise eest esinemise või kirjutamisega seotud kohustusi. Samuti ei tohi tasustamise allikas tekitada küsimusi kohtuniku lubamatust mõjutamisest seoses kohtuniku võime või tahtega olla erapooletu tema kui kohtuniku menetlusse jõudvates asjades.

Viies väärtus: võrdsus

Põhimõte

Kohtunikuameti nõuetekohaseks täitmiseks on oluline tagada kõigi võrdne kohtlemine kohtus.

Kommentaar

Rahvusvahelised standardid

183. Kohtunik peaks olema tuttav rahvusvaheliste ja piirkondlike dokumentidega, mis keelavad haavatavate rühmade diskrimineerimise ühiskonnas, näiteks rahvusvaheline konventsioon rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta (1965), rahvusvaheline konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta (1979), deklaratsioon igasuguse usul ja veendumustel põhineva sallimatuse ja diskrimineerimise kaotamise kohta (1981), ning rahvuslikesse või etnilistesse, usulistesse ja keelelistesse vähemustesse kuuluvate isikute õiguste deklaratsioon (1992). Samamoodi peab kohtunik tunnustama kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 14 lõiget 1, mis tagab, et „kõik isikud on kohtute ees võrdsed“, ja rahvusvahelise pakti artikli 2 lõiget 1, mis koostoimes artikli 14 lõikega 1 tunnustab iga inimese õigust õiglasele asja arutamisele kohtus, tegemata mingit vahet rassi, nahavärvuse, soo, keele, usutunnistuse, poliitiliste või muude tõekspidamiste, rahvusliku või sotsiaalse päritolu, varandusliku seisundi või mõne muu asjaolu põhjal. Väljendit „muud asjaolud“ (või „muu seisund“) on tõlgendatud nii, et see hõlmab näiteks sündi väljaspool abielu, seksuaalset sättumust, majanduslikku seisundit, puuet ja HIV-staatust. Seetõttu on kohtuniku ülesanne oma ametikohustuste täitmisel järgida nõuetekohaselt poolte võrdse kohtlemise põhimõtet, vältides igasugust kallutatust ja diskrimineerimist, säilitades poolte vahel tasakaalu ja tagades, et kõik pooled on õiglaselt ära kuulatud.

Kohtunik peab vältima stereotüüpset lähenemist

184. Õiglust ja võrdset kohtlemist on pikka aega peetud õigusemõistmise olulisteks tunnusteks. Seaduse kohaselt ei ole võrdsus mitte ainult õigusemõistmise alus, vaid see on ka õigusemõistmise toimimise tunnus, mis on tugevalt seotud kohtu erapooletusega. Näiteks kohtunik, kes jõuab õige tulemuseni, kuid väljendab seejuures kellessegi või millessegi stereotüüpset suhtumist, teeb seda kohtuniku tegeliku või tajutava erapooletuse arvelt. Kohtunik ei tohiks lasta end mõjutada stereotüübil, müüdil või eelarvamustel põhinevatel hoiakutel.

Seetõttu peaks kohtunik tegema kõik endast oleneva, et selliseid hoiakuid ära tunda, nende suhtes tundlikkust üles näidata ja neid parandada.

Sooline diskrimineerimine

185. Kohtunikul on oma roll tagamaks meeste ja naiste võrdne juurdepääs kohtule. See kohustus kehtib kohtuniku enda suhetele poolte, juristide ja kohtutöötajatega, samuti kohtutöötajate ja juristide suhetele teistega. Kuigi kohtunike poolt avalikult soolise kallutatuse ülesnäitamist juristide suhtes ei pruugi tänapäeval kohtus sageli esineda, võib teatud sõnakasutust, žeste või muud käitumist, mida ei söandataks kasutada meessoost kolleegide suhtes – näiteks naissoost juristide poole pöördumisel üleolevat suhtumist näitavate sõnade nagu „kullake“, „kallike“, „tütarlaps“, „õekene“ või nende füüsilise välimuse või riietuse kommenteerimine – pidada seksuaalseks ahistamiseks. Kohtunikupoolne alavääristav suhtumine („selle argumendi on küll koostanud naine“) õõnestab naiste tõhusat tööd juristidena, alandades mõnikord nende enesehinnangut või vähendades usaldust nende oskuste vastu. Naissoost menetlusosaliste tundetu kohtlemine („see rumal naine“) võib samuti otseselt mõjutada nende seaduslikke õigusi nii tegelikkuses kui ka jätta mulje sellisest mõjutamisest. Kohtutöötajate, advokaatide, menetlusosaliste või kolleegide seksuaalne ahistamine on sageli nii ebaseaduslik kui ka ebaeetiline.

Kohaldamine

5.1 Kohtunik peab teadvustama ja mõistma ühiskonna mitmekesisust ja erinevusi, mis tulenevad erinevatest lähtepunktidest, sealhulgas, kuid mitte ainult, rassist, nahavärvist, soost, usutunnistusest, rahvuslikust päritolust, kastist, puudest, vanusest, perekonnaseisust, seksuaalsest sättumusest, sotsiaalsest ja majanduslikust seisundist ning muudest sarnastest põhjustest („asjassepuutumatud alused“).

Kommentaar

Kohustus olla vastuvõtlik kultuurilise mitmekesisuse suhtes

186. Kohtuniku kohus on mitte ainult tunnustada ühiskonna kultuurilist, rassilist ja usulist mitmekesisust ja olla sellest teadlik, vaid ta peab ka olema vaba kallutatusest ja eelarvamustest mis tahes asjassepuutumatutel alustel. Kohtunik peaks püüdma kasutada asjakohaseid vahendeid, et olla kursis muutuvate hoiakute ja väärtustega ühiskonnas ning kasutama ära sobivaid koolitusvõimalusi (mis tuleks teha mõistlikult kättesaadavaks), mis aitavad kohtunikul olla ja näida erapooletu. Siiski tuleb tagada, et need jõupingutused suurendaksid, mitte ei vähendaks kohtuniku erapooletust ühiskonna silmis.

5.2 Kohtunik ei tohi oma ametiülesannete täitmisel ei sõnade ega käitumisega väljendada kallutatust ega eelarvamust ühegi isiku või rühma suhtes lähtudes asjassepuutumatutest alustest.

Kommentaar

Kohustus hoiduda halvustavatest märkustest

187. Kohtunik peaks püüdma tagada, et tema käitumine tekitaks igas mõistlikus kõrvalseisjas õigustatult usalduse kohtuniku erapooletuse suhtes. Kohtunik peaks vältima märkusi, väljendeid, žeste või käitumist, mida võib mõistlikult tõlgendada tundetuse või lugupidamatuse avaldusena. Näiteks hõlmab see asjakohatuid või halvustavaid märkusi, mis põhinevad rassilistel, kultuurilistel, seksuaalsetel või muudel stereotüüpidel ja muud käitumist, mis viitab sellele, et kohtus viibivaid isikuid ei kohelda võrdse tähelepanu ja lugupidamisega. Kohtuniku halvustavad kommentaarid etnilise

päritolu kohta, sealhulgas kohtuniku enda päritolu kohta, on samuti vääritud ja lugupidamatud. Kohtunik peaks olema eriti hoolikas, et tema märkused ei oleks rassistliku varjundiga ja et need ei solvaks isegi tahtmatult ühiskonna vähemusrühmi.

Kohtuniku märkused peavad olema ettevaatlikud ja viisakad

188. Kohtunik ei tohi teha kohatuid ja solvavaid märkusi menetlusosaliste, advokaatide, poolte ja tunnistajate kohta. On olnud juhuseid, kus kohtunik on süüdimõistetud isikule karistuse määramisel kinnipeetava üle külvanud solvavate märkustega. Kuigi olenevalt kohalikust tavast võib kohtunik väljendada põhjendatult ühiskonna pahameelt seoses raske kuriteoga, peaksid kohtuniku märkused olema alati ettevaatlikud, vaoshoitud ja viisakad. Kuriteos süüdi mõistetud isikule karistuse määramine on suur vastutus, mis hõlmab õigustoimingu sooritamist ühiskonna nimel. See ei ole kohtuniku võimalus isiklike emotsioonide väljaelamiseks. Selline käitumine pigem õõnestab kohtunikuameti aluspõhimõtteid.

5.3 Kohtunik arvestab oma ametiülesannete täitmisel asjakohaselt kõigi isikutega, sealhulgas kohtuasja poolte, tunnistajate, juristide, kohtutöötajate ja kohtunikest kolleegidega, tegemata vahet mis tahes asjassepuutumatul alusel, millel ei ole nende ülesannete nõuetekohaseks täitmiseks tähtsust.

Kommentaar

Kohtus viibivaid isikuid tuleb kohelda väärikalt

189. Just kohtunik on see, kes annab tooni ja loob keskkonna õiglaseks asja arutamiseks oma kohtus. Inimeste ebavõrdne või erinev kohtlemine kohtus, olgu see siis tegelik või tajutav, on vastuvõetamatu.

Kõigil, kes kohtusse ilmuvad – olgu nad õigusala töötajad, menetlusosalised või tunnistajad –, on õigus kohtlemisele, mis austab nende inimväärikust ja põhilisi inimõigusi. Kohtunikud peavad tagama, et kõik inimesed kohtus on kaitstud rassil, sool, usutunnistusel või muudel asjassepuutumatutel alustel põhinevate eelarvamuste eest.

5.4 Kohtunik ei tohi teadlikult lubada kohtutöötajatel ega teistel kohtuniku mõjule, juhistele või kontrollile alluvatel isikutel teha mis tahes asjassepuutumatul alusel vahet isikutel, kes on puutumuses kohtuniku menetluses oleva asjaga.

Kommentaar

Kohustus tagada, et kohtutöötajad vastavad ettenähtud standarditele

190. Üldsuse esimene kokkupuude kohtusüsteemiga on sageli kohtutöötajatega. Seetõttu on eriti oluline, et kohtunik teeks kõik endast oleneva, et tagada, et kohtuniku juhistele või kontrollile alluvate kohtutöötajate käitumine oleks kooskõlas eespool nimetatud käitumisnormidega. Selline käitumine peaks alati olema laitmatu ning eelkõige peaksid kohtutöötajad hoiduma sootundetust keelekasutusest ja käitumisest, mida võib pidada kuritahtlikuks, solvavaks, ähvardavaks, liiga familiaarseks või muul viisil kohatuks.

5.5 Kohtunik nõuab, et juristid hoiduksid kohtumenetluses sõnade või käitumisega väljendamast kallutatust või eelarvamust, mis põhineb asjassepuutumatutel alustel, välja arvatud juhul, kui need on menetluses olevas küsimuses õiguslikult asjakohased ja nende vastu saab end õiguspäraselt kaitsta.

Kommentaar

Kohustus takistada juristide rassistlikku, seksistlikku või muud kohatut käitumist

191. Kohtunik peab reageerima juristide selgelt asjakohatutele märkustele, mis on tehtud kohtus või kohtuniku juuresolekul ja mis on seksistlikud või rassistlikud või muul viisil solvavad või kohatud. Samuti on keelatud keelekasutus, žestid või tegevusetus, mida võib mõistlikult tõlgendada selliste kommentaaride kaudse heakskiitmisena. See ei tähenda, et tuleks piirata advokaadi sõnavõtte või tunnistajate lubatavaid ütlusi, kui näiteks soo, rassi või muude sarnaste teguritega seotud küsimused tõusetuvad nõuetekohaselt kohtuvaidluse teemadena. See tuleneb kohtuniku üldisest kohustusest kuulata menetlusosalisi õiglaselt, kuid vajaduse korral haarata kontroll menetluse üle ja tegutseda asjakohase rangusega, et säilitada kohtusaalis õhkkond, kus valitseb võrdsus, lugupidamine ja kord. „Asjakohase ranguse“ tähendus sõltub asjaoludest. Mõnel juhul piisab sellest, kui kõnelejat viisakalt parandada. Tahtlik või eriti solvav käitumine nõuab siiski olulisemaid meetmeid, näiteks kohtuniku poolset konkreetset juhist, eraviisilist manitsust, istungi protokolli kantavat manitsust või, kui juristi väärkäitumine kordub ka pärast hoiatamist, siis juhul, kui seadus seda võimaldab, võib algatada kohtu solvamise menetluse.

Kuues väärtus: asjatundlikkus ja hoolsus

Põhimõte

Asjatundlikkus ja hoolsus on kohtunikuameti nõuetekohase täitmise eeldused.

Kommentaar

Asjatundlikkus

192. Asjatundlikkus kohtuniku ametiülesannete täitmisel nõuab õigusalaseid teadmisi, oskusi, põhjalikkust ja ettevalmistust. Kohtuniku ametialane pädevus peaks tema ametikohustuste täitmisel välja paistma. Kohtuniku asjatundlikkus võib väheneda ja ohtu sattuda, kui tema organism on nõrgestatud uimastite või alkoholi tarbimise tagajärjel või muudel põhjustel, mis mõjutavad tema vaimset või füüsilist seisundit. Harvemini võib ebapädevus tuleneda ebapiisavast kogemusest, isiksuse ja temperamendi probleemidest või sellise isiku nimetamisest kohtunikuametisse, kes ei sobi seda ametit täitma ja kes näitab oma ebakõlblikkust oma ametiülesannete täitmisel. Mõnel juhul võib see olla töövõimetuse või puude tulemus, millisel juhul on ainsaks, ehkki äärmuslikuks lahenduseks isiku põhiseaduslik ametist kõrvaldamine.

Hoolsus

193. Kaine kaalutlemine, erapooletu otsustamine ja kiire tegutsemine on kõik kohtuliku hoolsuse aspektid. Hoolsus hõlmab ka püüdlusi tagada seaduse erapooletu ja tasakaalustatud kohaldamine ning vältida kohtumenetluse kuritarvitamist. Suutlikkus näidata kohtuniku ametiülesannete täitmisel üles hoolsust võib sõltuda töökoormusest, ressursside piisavusest (sealhulgas tugipersonali ja tehnilise abi olemasolu) ning ajast, mida on võimalik kasutada uurimistööks, arupidamiseks, kirjutamiseks ja kohtusaali väliste kohtuniku ülesannete täitmiseks.

Puhkuse, lõõgastumise ja pereelu asjakohasus

194. Tuleb tunnistada, kui tähtis on kohtuniku vastutus oma perekonna ees. Kohtunikul peaks olema piisavalt aega, et võimaldada säilitada füüsiline ja vaimne heaolu, ning mõistlikud võimalused parandada oskusi ja teadmisi, mis on vajalikud kohtuniku ametiülesannete tõhusaks täitmiseks. Üha enam tunnistatakse kohtuniku ametikohustuste täitmisega kaasnevat stressi. Asjakohastel juhtudel tuleks stressi all kannatavale kohtunikule võimaldada nõustamist ja teraapiat. Varem kaldusid kohtunikud ja õigusala töötajad suhtuma neisse küsimustesse üleolevalt ja eitavalt. Viimasel ajal on empiirilised uurimused ja kurikuulsaks saanud juhtumid närvivapustuse saanud

kohtunikest tõmmanud sellistele küsimustele üldisemat tähelepanu.[55]

Kohaldamine

6.1 Kohtuniku ametiülesanded on ülimuslikud kõigi muude tegevuste suhtes.

Kommentaar

Kohtuniku esmane kohustus on kohtu ees

195. Kohtuniku esmane ülesanne on õigusemõistmise funktsiooni nõuetekohane täitmine, mille põhielementideks on seaduse tõlgendamist ja kohaldamist nõudvate kohtuasjade arutamine ja lahendamine. Kui valitsus palub kohtunikul täita ülesannet, mis viib kohtuniku eemale kohtu tavapärasest tööst, ei tohiks ta sellist ülesannet vastu võtta ilma kohtu esimehe ja teiste kohtukolleegidega konsulteerimata, tagamaks, et töövälise ülesande vastuvõtmine ei häiri põhjendamatult kohtu tõhusat toimimist ega koorma põhjendamatult selle teisi liikmeid. Kohtunik peaks hoiduma kiusatusest pühendada liigset tähelepanu kohtuvälisele tegevusele, kui see vähendab tema suutlikkust täita kohtuniku ametiülesandeid. Ilmselgelt on suurem oht, et sellistele tegevustele pühendatakse ülemäärast tähelepanu, kui nendega kaasneb hüvitis. Sellistel juhtudel võib mõistlikul kõrvalseisjal tekkida kahtlus, et kohtunik on võtnud vastu töövälised kohustused eesmärgiga täiendada oma ametialast sissetulekut. Kohtusüsteem on ühiskonda teenindav institutsioon. See ei ole pelgalt üks konkureeriva turumajanduse segment.

6.2 Kohtunik pühendab oma ametialase tegevuse kohtuniku ametiülesannete täitmisele, mis hõlmab mitte ainult kohtuniku funktsioonide ja kohustuste täitmist kohtus ning otsuste tegemist, vaid ka muid

[55] M. D. Kirby, "Judicial Stress: an Update" (1997) *Australian Law Journal*, vol. 71, 774 at 791.

kohtunikuameti või kohtu tegevusega seotud ülesandeid.

Kommentaar

Vajalik on ametialane pädevus kohtuhalduses

196. Mingil määral peab iga kohtunik nii kohtuasju juhtima kui ka otsustama. Kohtunik vastutab oma kohtus tõhusa õigusemõistmise eest. See hõlmab kohtuasjade menetlemist (sealhulgas kohtuasjade kiiret lahendamist), arvestuse pidamist, rahaliste vahendite haldamist ja kohtutöötajate järelevalvet. Kui kohtunik ei ole kohtuasjade jälgimisel ja lahendamisel hoolas, suurendab sellest tulenev ebatõhusus kulusid ja kahjustab õigusemõistmist. Kohtunik peaks seetõttu säilitama ametialase pädevuse kohtuhalduses ja hõlbustama kohtuametnike haldusülesannete täitmist.[56]

Kohtudokumentide kadumine

197. Kohtunik peab võtma kõik mõistlikud ja vajalikud meetmed, et vältida kohtudokumentide kadumist või varjamist. Sellised sammud võivad hõlmata kohtudokumentide arvutipõhiseks muutmist. Samuti peaks kohtunik looma süsteemid kohtutoimikute hävimise ja kadumise uurimiseks. Ebaseadusliku tegevuse kahtluse korral peaks kohtunik tagama toimikute kaotsimineku sõltumatu uurimise, mida tuleb alati käsitleda asjaomase kohtu tõsise rikkumisena. Kaotatud toimikute korral peaks kohtunik algatama, niivõrd kui see on mõistlikult teostatav, meetmed dokumentide taastamiseks ja menetlused sellise kaotsimineku vältimiseks.

Mitteametlikud maksed

[56] Vt „Kohtutöötajate käitumise põhimõtted“ (Principles of Conduct for Court Personnel), *kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühma neljanda kohtumise aruanne, 27.–28.10.2005, Viin, Austria, lisa A*, www.unodc.org/pdf/corruption/publication_jig4.pdf.

198. Arvestades, et paljudest jurisdiktsioonidest on tulnud infot mitteametlike tasude nõudmise kohta, eelkõige või väidetavalt kohtutöötajate poolt selliste toimingute sooritamise eest nagu toimikute väljaotsimine, kohtukutsete väljastamine, kohtukutsete kättetoimetamine, tõendite koopiate väljastamine, kautsjoni saamine, kohtuotsuse tõestatud ärakirja väljastamine, kohtumenetluse kiirendamine, kohtuasjade edasilükkamine, sobivamate kuupäevade paikapanemine, kaotsiläinud toimikute leidmine, peaks kohtunik kaaluma järgmisi meetmeid:

(a) teadete ülespanemine kohtuhoones ja muudes asjaomastele isikutele nähtavates kohtades, selgitades selliste maksete lubamatust ja pakkudes välja konfidentsiaalse viisi kaebuste esitamiseks selliste juhtumite kohta;

(b) kohtute järelevalveametnike ja kasutajate komiteede määramine koos asjakohaste kontrollisüsteemidega, et võidelda selliste mitteametlike maksete vastu;

(c) kohtudokumentide, sealhulgas kohtuistungite ajakavade arvutistamine;

(d) kohtuistungi ettevalmistamiseks vajalike õiguslike toimingute tähtaegade kehtestamine; ja

(e) kohtu poolt avalikele kaebustele kiiresti ja tõhusalt reageerimise tagamine.

6.3 Kohtunik võtab mõistlikke meetmeid, et säilitada ja parandada oma teadmisi, oskusi ja isikuomadusi, mis on vajalikud kohtuniku ametiülesannete nõuetekohaseks täitmiseks, kasutades selleks koolitust ja muid võimalusi, mis tuleks kohtunikele kättesaadavaks teha viisil, mis on kohtuvõimu kontrolli all.

Kommentaar

Iga kohtunik peaks kasutama täiendusõppe võimalusi

199. Kohtute sõltumatus annab kohtunikule õigusi, kuid sellega kaasnevad ka eetilised kohustused, sealhulgas kohustus teha kohtunikutööd professionaalselt ja hoolsalt. See tähendab, et kohtunikul peaks olema märkimisväärne kutsealane suutlikkus ning et seda suutlikkust tuleks omandada, säilitada ja korrapäraselt täiendada täienduskoolitusvõimaluste kaudu, mida kohtunikul on kohustus ja õigus kasutada. On äärmiselt soovitatav, kui mitte hädavajalik, et kohtunik saaks esimesel ametisse nimetamisel kohtuniku töökogemusele vastavat üksikasjalikku, põhjalikku ja mitmekesist koolitust, et ta oleks võimeline kohtuniku ametiülesandeid rahuldavalt täitma. Nõutavad teadmised võivad hõlmata mitte ainult materiaal- ja menetlusõiguse aspekte, vaid ka käsitlust õiguse ja kohtute mõjust tegelikule elule.

200. Kodanike usaldus kohtusüsteemi vastu tugevneb, kui kohtuniku teadmised on nii sügavad ja laiad, et need ulatuvad tehnilisest õigusvaldkonnast kaugemale olulise ühiskondliku tähtsusega valdkondadesse, ning kui kohtunikul on sellised isiklikud oskused ja arusaamine (nii kohtusaalis kui ka väljaspool seda), mis võimaldavad tal kohtuasju hallata ja suhelda kõigi asjaosalistega asjakohaselt ja taktitundeliselt. Lühidalt öeldes on koolitus hädavajalik kohtuniku ametiülesannete objektiivseks, erapooletuks ja pädevaks täitmiseks ning kohtunike kaitsmiseks sobimatute mõjude eest. Seega saab kohtunik tänapäeval tavaliselt ametisse nimetamisel koolitust teemadel nagu tundlikkus soo, rassi, põlisrahvaste kultuuride, usulise mitmekesisuse, seksuaalse sättumuse, HIV/AIDSi staatuse, puude jms küsimuste kohta. Varem eeldati sageli, et kohtunik omandab sellised teadmised igapäevase praktika käigus juristina. Kogemused on aga õpetanud õigusala töötajatele koolituse väärtust, eriti seda, kui väärtuslik on võimaldada selliste rühmade liikmetel ja vähemustel suhelda otse kohtunikega, nii et kohtunikel oleks võimalus pidada vestlusi ja hankida materjale, mis aitaksid neil selliseid küsimusi lahendada, kui need peaks hiljem praktikas esile kerkima.

201. Oma erialast karjääri alustav kohtunik peab tavaliselt olema saanud koolituse ülikoolis, kuid sama kehtib ka kohtuniku kohta, kes valitakse kõige paremate ja kogenumate juristide hulgast. „Heast juristist võib saada halb kohtunik, samas kui keskpärasest juristist võib saada hea kohtunik. Hea analüüsi- ja otsustusvõime ning oskus kohtus käituda

võivad olla palju olulisemad kui õigusteadmised."[57]

Kohtunike koolituskavade sisu

202. Kohtuniku ametiülesannete täitmisega seonduv on uus tegevusväli nii noortele kui ka kogenud juristidele ning hõlmab erilist lähenemist paljudes valdkondades, eelkõige seoses kohtunike kutse-eetika, kohtumenetluse ja suhetega kõigi kohtumenetluses osalevate isikutega. Olenevalt uute kohtunike erialase kogemuse ulatusest, ei tohiks koolitus koosneda üksnes kohtuasjade haldamisega seotud võtete ja meetodite õpetamisest, vaid see peaks arvestama ka vajadusega sotsiaalse teadlikkuse ja eri teemade ulatusliku mõistmise järele, mis kajastavad ühiskonnaelu keerukust. Teisalt on oluline võtta arvesse kohtunike värbamismeetodite eripära, et koolitusprogramme asjakohaselt suunata ja kohandada. Kogenud juristi tuleb koolitada ainult selles, mis on vajalik uue elukutse jaoks. Tal võivad olla täielikud teadmised kohtumenetlusest, tõendamisõigusest, üldistest tavadest ja sellest, mida kohtunikult oodatakse. Siiski ei pruugi ta olla kunagi kohtunud HIV/AIDSiga elava inimesega ega pidanud arvestama sellise inimese seaduslike ja muude vajadustega. Selles mõttes võib õigusalane täienduskoolitus olla silmiavav. Kuigi paljudes üldise õiguse jurisdiktsioonide jaoks on tegemist suhteliselt hiljutise praktikaga, on kogemus õpetanud, et kui koolitust kontrollib kohtunikkond ise, võib see olla uutele kohtunikele äärmiselt kasulik ja luua hea aluse edukaks eluks kohtunikuna.

Täienduskoolitus kõigile kohtutasanditele

203. Lisaks põhiteadmistele, mida kohtunik peab oma kohtunikukarjääri alguses omandama, peab kohtunik ametisse nimetamise järgselt pühenduma pidevale õppimisele ja enesetäiendamisele. Sellise koolituse hädavajalikkus tuleneb pidevatest muudatustest seadustes ja tehnoloogias ning asjaolust, et paljudes riikides võivad kohtuniku uuele ametikohale asumisega kaasneda uued kohustused. Täiendusõppe programmid peaksid seetõttu võimaldama koolitust karjäärimuutuste korral, nagu näiteks üleminek kriminaalkohtust tsiviilkohtusse või

[57] Sir Robert Megarry V. C., "The Anatomy of Judicial Appointment: Change but Not Decay", The Leon Ladner Lecture for 1984, 19:1 UBC Law Rev., lk 113–114.

vastupidi, tööle asumine erikohtus (nt perekonna- või alaealiste kohtus) või asumine kolleegiumi või kohtu esimehe ametikohale. Pidevaid koolitusvõimalusi tuleks pakkuda kõigil kohtutasanditel. Kui vähegi võimalik, peaksid eri kohtutasandite esindajad viibima samadel koolitustel, et saaks vahetada omavahel arvamusi, aidates seeläbi muu hulgas kaasa liiga range hierarhia lõhkumisele, hoides kõiki kohtutasandeid kursis üksteise probleemide ja muredega ning edendades ühtsemat ja järjepidevamat lähenemisviisi kohtunikuametile kogu kohtusüsteemis.

Kohtunike koolituse eest peaks vastutama kohtunikkond

204. Kuigi riigil on kohustus tagada vajalikud vahendid ja katta kulud, vajaduse korral rahvusvahelise üldsuse toetusel, peaks kohtunikkonnal endal olema oluline roll või vastutus kohtunike koolituse korraldamises ja järelevalves. Igas riigis tuleks need ülesanded usaldada kohtutele või muule sõltumatule organile, näiteks kohtute komisjonile, mitte justiitsministeeriumile või mis tahes muule seadusandliku või täidesaatva võimu ees aruandekohustuslikule asutusele. Kohtunike ühendustel võib samuti olla väärtuslik roll, et motiveerida ja hõlbustada ametis olevatele kohtunikele pidevate koolitusvõimaluste loomist. Arvestades tänapäevase ühiskonna keerukust, ei saa enam eeldada, et peaaegu iga päev kohtus istumine valmistab kohtunikku ette kõigi tekkida võivate probleemide optimaalseks lahendamiseks. Tehnoloogilised muutused infosüsteemides on seadnud isegi suurte kogemustega kohtunikud silmitsi vajadusega ümberõppe- ja toetusvõimaluste järele, mida neid tuleks julgustada tunnustama ja vastu võtma.

Koolitust pakkuvad asutused peaksid erinema asutustest, kes viivad läbi kohtunike suhtes distsiplinaarmenetlust või nimetavad kohtunikke ametisse

205. Selleks et tagada rollide nõuetekohane lahusus, ei tohiks kohtunike koolitamise eest vastutav asutus olla sama, kes nende suhtes distsiplinaarmenetlust läbi viib, neid ametisse nimetab või edutab. Koolitus tuleks kohtute või muu sõltumatu organi alluvuses usaldada spetsiaalsele autonoomsele asutusele, millel on oma eelarve ja mis

suudab seega kohtunikega konsulteerides välja töötada koolitusprogramme ja tagada nende elluviimise. On oluline, et koolitust viiksid läbi iga eriala kohtunikud ja eksperdid. Koolitajad tuleks hoolikalt valida oma ala parimate hulgast ja koolituse eest vastutav asutus peaks valiku tegemisel võtma arvesse nende teadmisi õpetatavatest ainetest ja õpetamisoskusi.

6.4 Kohtunik hoiab end kursis rahvusvahelise õiguse asjakohaste arengutega, sealhulgas rahvusvaheliste konventsioonide ja muude inimõiguste norme kehtestavate õigusaktidega.

Kommentaar

Rahvusevaheliste inimõiguste asjakohasus

206. Arvestades ühiskondade kasvavat rahvusvahelistumist ja rahvusvahelise õiguse kasvavat tähtsust üksikisiku ja riigi vahelistes suhetes, tuleb kohtunikule usaldatud volitusi teostada mitte ainult kooskõlas siseriikliku õigusega, vaid ka niivõrd, kuivõrd siseriiklik õigus seda võimaldab, kooskõlas tänapäeva demokraatlikes ühiskondades tunnustatud rahvusvahelise õiguse põhimõtetega. Arvestades küll kohalikust õigusest tulenevaid nõudeid ja olenemata kohtuniku ametikohustuste olemusest, ei saa kohtunik siiski eirata rahvusvahelist õigust või väita, et ta ei ole sellega kursis, sealhulgas inimõiguste rahvusvahelist õigust, olgu see siis tuletatud rahvusvahelisest tavaõigusest, kohaldatavatest rahvusvahelistest lepingutest või piirkondlikest inimõiguste konventsioonidest. Edendamaks seda olulist tahku kohtuniku kohustustest, tuleks inimõigustealase õiguse õpingud lisada uutele kohtunikele pakutavatesse sissejuhatavatesse ja täienduskoolitusprogrammidesse, pöörates erilist tähelepanu sellise õiguse praktilisele kohaldamisele kohtuniku tavapärases töös niivõrd, kuivõrd siseriiklik õigus seda võimaldab.

6.5 Kohtunik täidab tõhusalt, õiglaselt ja mõistlikult

kiiresti kõiki kohtuniku ametiülesandeid, kaasa arvatud hilisemaks kuulutamiseks määratud otsuste tegemine.

Kommentaar

Kohustus lahendada asju mõistliku kiirusega

207. Asjade tõhusal, õiglasel ja kiirel lahendamisel peab kohtunik võtma nõuetekohaselt arvesse poolte õigust olla ära kuulatud ja saada küsimused lahendatud ilma tarbetute kulude ja viivitusteta. Kohtunik peaks kohtuasjade menetluste kulgu jälgima ja nende üle järelevalvet teostama, et vähendada või kõrvaldada venitamiskatseid, välditavaid viivitusi ja tarbetuid kulusid. Kohtunik peaks julgustama ja püüdma hõlbustada kokkuleppele jõudmist, kuid pooled ei tohiks tunda end sunnituna loobuma õigusest oma vaidluse lahendamisele kohtus. Kohustus toimetada kõiki menetlusi õiglaselt ja kannatlikult ei ole vastuolus kohustusega viia kohtuasjad lõpule ilma viivitusteta. Kohtunik võib olla tõhus ja asjalik, tegutsedes samal ajal kannatlikult ja kaalutletult.

Kohustus olla täpne

208. Et tagada kohtu töö kiirus, peab kohtunik olema kohtuistungitel osalemises täpne ja lahendama menetlusküsimusi operatiivselt ning nõudma, et kohtuametnikud, menetlusosalised ja nende advokaadid teeksid sel eesmärgil kohtunikuga koostööd. Ebaregulaarne või olematu töögraafik põhjustab viivitusi ja jätab kohtutest negatiivse mulje. Seega peaksid kohtunikud jurisdiktsioonides, kus on ette nähtud või eeldatakse kindlaid istungiaegu, neid täpselt järgima, tagades samal ajal ka kohtuvälise asjaajamise kiire lõpuleviimise.

Hilisemaks kuulutamiseks määratud otsustega (reserved decisions) mitte viivitamine

209. Hilisemaks kuulutamiseks määratud otsuste tegemisel peaks

kohtunik võtma vajalikul määral arvesse asja kiireloomulisust ja muid erilisi asjaolusid, tehes otsuse nii pea kui see on mõistlikult võimalik, arvestades kohtuasja pikkust või keerukust ja muid töökohustusi. Eelkõige peaks kohtunik põhjendamatu viivituseta avaldama otsuse põhjendused.

Läbipaistvuse tähtsus

210. Kohtunik peaks looma läbipaistvad mehhanismid, mis võimaldaksid advokaatidel ja menetlusosalistel olla kursis kohtumenetluse seisuga. Kohtud peaksid kehtestama avalikult kättesaadavad protokollid, mille alusel advokaadid või ennast ise esindavad menetlusosalised võivad teha järelepärimisi otsuste kohta, mis tunduvad neile põhjendamatult viibivat. Sellistes protokollides tuleks ette näha ka kaebuste esitamise võimalus asjakohasele kohtusisesele organile, kui viivitus on põhjendamatu või poolt tõsiselt kahjustav.

6.6 Kohtunik tagab korra ja viisakuse kõigis kohtumenetlustes ning on kannatlik, väärikas ja viisakas menetlusosaliste, vandekohtunike, tunnistajate, juristide ja teiste suhtes, kellega ta ametialaselt suhtleb. Kohtunik nõuab samasugust käitumist juristidest esindajatelt, kohtutöötajatelt ja teistelt kohtuniku mõjule, juhistele või kontrollile alluvatelt isikutelt.

Kommentaar

Kohtuniku roll

211. Üks ülemkohtunik on kohtuniku rolli kokku võtnud järgmiselt:[58]

> „Kohtuniku roll seisneb selles, et tähelepanelikult kuulata ära esitatavad tõendid, esitada tunnistajatele küsimusi ise ainult siis, kui on vaja selgitada mingit punkti, mis on jäänud tähelepanuta või

[58] *Liversidge vs Anderson*, [1957] QB 55 at 64, lord Denningi arvamus.

ebaselgeks, tagada, et advokaadid käituvad korralikult ja peavad kinni seaduses sätestatud reeglitest, välistada asjasse mittepuutuvate küsimuste arutamine ja vältida juba öeldu kordamist; tagada aruka sekkumise läbi, et ta suudab jälgida advokaatide seisukohti ning hinnata nende väärtust; ning lõpuks otsustada, kus peitub tõde. Kui kohtunik läheb sellest kaugemale, heidab ta endalt kohtuniku rüü ja paneb selga advokaadi rüü; selline muutus ei ole aga kohtunikule kohane... Niisugused on meie standardid."

Kohustus säilitada kohtus kord ja lugupidav käitumine

212. „Kord" tähendab kinnipidamist korrektsuse ja viisakuse nõuetest, mis on vajalik tagamaks, et kohtu tegevus toimub kooskõlas menetlust reguleerivate eeskirjadega. „Lugupidav käitumine" viitab õhkkonnale, kus valitsevad tähelepanelikkus ja siirad püüdlused, mis näitab nii menetlusosalistele kui ka avalikkusele, et kohus menetleb asja tõsiselt ja õiglaselt. Erinevatel kohtunikel võivad olla erinevad arusaamad ja standardid seoses konkreetse käitumise, keelekasutuse ja sobiva riietusega, mida kohtusse ilmuvad juristid ja menetlusosalised peaks järgima. See, mida üks kohtunik võib pidada ilmselgeks kõrvalekaldumiseks käitumisnormidest, võib teise kohtuniku silmis olla süütu ekstsentrilisus, täiesti ebaoluline asjaolu või siis üldse mitte mingi kõrvalekalle. Samuti nõuavad mõned menetlused rohkem formaalsust kui teised. Seega võib mingi riigi kohtusaalides igal ajahetkel paratamatult näha väga erinevaid korra ja lugupidava käitumise avaldumisvorme. On ebasoovitav ja igal juhul ka võimatu välja pakkuda ühtset standardit selle kohta, milline peaks välja nägema kord ja lugupidav käitumine. See-eest on tarvis, et kohtunik astuks mõistlikke samme, et saavutada ja säilitada kohtus kord ja lugupidav käitumine ulatuses, mis on vajalik, et kohus saaks teha oma tööd nii nõuetekohaselt kui ka ilmselgelt õiglaselt, andes samas juristidele, menetlusosalistele ja avalikkusele kindlustunde, et selline nõuetekohasus ja õiglus on tõepoolest tagatud.

Käitumine menetlusosaliste suhtes

213. Kohtuniku käitumine on tema erapooletuse säilitamiseks

ülioluline, sest just see on teistele nähtav. Kohatu käitumine võib õõnestada kohtumenetlust, jättes mulje kallutatusest või ükskõiksusest. Lugupidamatu käitumine menetlusosalise suhtes rikub menetlusosalise õigust olla ära kuulatud ning kahjustab kohtusaali väärikust ja kombekust. Viisakuse puudumine mõjutab ka menetlusosalise rahulolu asja menetlemisega. See loob negatiivse mulje kohtutest üldiselt.

Käitumine juristide suhtes

214. Kohtunik peab viha asjakohaselt suunama. Olenemata provokatsioonist peab kohtuniku reaktsioon olema kaalutletud. Isegi kui juristi jäme käitumine on kohtuniku jaoks provotseeriv, peab kohtunik võtma asjakohaseid meetmeid, et säilitada kontroll kohtusaali üle, kuid tegema seda ilma kättemaksuta. Kui noomitus on õigustatud, on mõnikord asjakohane teha see väljaspool asja arutamist kohtusaalis. Kohtunikul ei ole kunagi kohane juristi korduvalt ilma põhjuseta katkestada või juristi käitumist või argumente solvavalt kommenteerida või naeruvääristada. Teisest küljest ei pea ükski kohtunik segamatult kuulama, kui toimub kohtumenetluse kuritarvitamine või esitatakse argumente, millel puudub ilmselgelt õiguslik väärtus, või kui solvatakse kohtunikku, teisi advokaate, kohtuasja pooli või tunnistajaid.

Kannatlikkus, väärikus ja viisakus on olulised omadused

215. Kohtus ja kolleegiumides peaks kohtunik alati käituma viisakalt ja austama kõigi seal asju ajavate inimeste väärikust. Kohtunik peaks nõudma samasugust viisakust ka tema ette ilmuvatelt isikutelt ning kohtutöötajatelt ja teistelt kohtuniku juhistele või kontrollile alluvatelt isikutelt. Kohtunik peaks suutma olla üle isiklikust vaenust ja tal ei tohi olla kohtusse ilmuvate advokaatide seas lemmikuid. Põhjendamatud noomitused kaitsjale, solvavad märkused menetlusosaliste või tunnistajate kohta, julmad naljad, sarkasm ja kohtuniku tasakaalutu käitumine õõnestavad kohtus nii korda kui ka lugupidavat õhkkonda. Sekkumise korral peaks kohtunik tagama, et tema sekkumise viis ei kahjusta erapooletust ja erapooletuse muljet.

6.7 Kohtunik ei tohi käituda viisil, mis on

kokkusobimatu kohtuniku ametiülesannete hoolika täitmisega.

Kommentaar

Töö õiglane ja võrdne jaotus kohtus

216. Kohtuasjade jaotamise eest vastutavat kohtunikku ei tohiks mõjutada ühegi kohtuasja poole või kohtuasja tulemusest mõjutatud isiku tahe. Kohtuasjade jaotamine võib toimuda näiteks loosi teel või tähestikulises järjekorras või mõne sarnase süsteemi alusel. Teise võimalusena peaks kohtu esimees, kes jagab kohtunike vahel tööd, tegema seda kolleegidega konsulteerides ning täitma seda ülesannet ausalt ja õiglaselt. Vajadusel võib kehtestada korra, mis võtab arvesse konkreetsete kohtunike erivajadusi ja -olukorda, kuid võimaluse korral peaks töö jaotus kohtu kõigi liikmete vahel olema nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt võrdne ning kõik kohtunikud peaksid olema jaotamise põhimõtetest teadlikud.

Kohtuasja äravõtmine kohtunikult

217. Kohtuasja ei tohiks konkreetselt kohtunikult ära võtta ilma mõjuva põhjuseta, milleks võib olla näiteks raske haigus või huvide konflikt. Kõik sellised põhjused ja äravõtmise kord peaksid olema ette nähtud seaduse või kohtu kodukorraga ning neid ei tohi mõjutada täidesaatva või muu kohtuvälise võimu huvid või soovid, vaid ainsaks eesmärgiks peab olema tagada õigusemõistmise funktsiooni täitmine kooskõlas seaduse ja rahvusvaheliste inimõiguste normidega.

Teise kohtuniku või juristi ebaprofessionaalne käitumine

218. Kohtunik peaks võtma asjakohaseid meetmeid, kui ta saab teadlikuks usaldusväärsetest tõenditest, mis viitavad tõenäosusele, et teine kohtunik või jurist on käitunud ebaprofessionaalselt. Asjakohased meetmed võivad hõlmata otsest suhtlemist kohtuniku või juristiga, kes väidetavalt on rikkumise toime pannud, muid otseseid võimalikke

meetmeid ja rikkumisest teatamist asjaomastele asutustele.

Kohtutöötajate väärkasutamine

219. Kohtutöötajate või kohtu vahendite ebakohane kasutamine kujutab endast kohtuniku autoriteedi kuritarvitamist, mis asetab vastava töötaja või vahendid äärmiselt keerulisse olukorda. Kohtutöötajatele ei tohiks anda juhiseid osutada kohtunikule ebakohaseid ja ülemääraseid isiklikke teenuseid, välja arvatud väiksemate küsimuste lahendamine, mis on kooskõlas väljakujunenud tavadega.

Rakendamine

Tulenevalt kohtunikuameti olemusest võtavad riikide kohtud tõhusaid meetmeid, et näha ette mehhanismid nende põhimõtete rakendamiseks, kui nende jurisdiktsioonis selliseid mehhanisme veel ei ole.

Kommentaar

Bangalore'i põhimõtete tõhusa rakendamise kord

220. Kohtunike aususe ja rikkumatuse töörühm on praegu ette valmistamas avaldust, mis puudutab menetlusi kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtete tõhusaks rakendamiseks. Nagu ka põhimõtted ise, ei ole sellised menetlused mõeldud siduvana ühelegi siseriiklikule kohtusüsteemile. Need on kavas välja pakkuda suuniste ja orientiiridena.

Mõisted

Käesolevas põhimõtete deklaratsioonis omistatakse kasutatud sõnadele järgmised tähendused, välja arvatud juhul, kui kontekst võimaldab või nõuab teistsugust tõlgendust:

„Kohtutöötajad“ hõlmab kohtuniku isiklikku personali, sealhulgas kohtujuriste.

„Kohtunik“ on mis tahes isik, kes teostab kohtuvõimu, olenemata ametinimetusest.

„Kohtuniku perekond“ hõlmab kohtuniku abikaasat, poega, tütart, väimeest, miniat ja kohtuniku majapidamises elavat mis tahes muud lähisugulast või isikut, kes on kohtuniku seltsiline või töötaja.

„Kohtuniku abikaasa“ hõlmab kohtuniku elukaaslast või mis tahes muud ükskõik kummast soost isikut, kes on kohtunikuga lähedastes isiklikes suhetes.

Kommentaar

221. Mõiste „kohtuniku perekond“ määratluses käivad sõnad „kohtuniku majapidamises elavat“ ainult lauseosa „mis tahes muud lähisugulast või isikut, kes on kohtuniku seltsiline või töötaja“ kohta ning mitte kohtuniku abikaasa, poja, tütre, väimehe või minia kohta.

Lisa

Kultuurilised ja religioossed traditsioonid

Varajastest aegadest peale on kõigis kultuurilistes ja religioossetes traditsioonides peetud kohtunikku kõrgete moraalsete väärtustega isikuks, kellel on tavalistest inimestest erinevad omadused, kelle suhtes

kehtivad teistest rangemad piirangud ning kellelt nõutakse ülejäänud ühiskonnast karmimat ja piiratumat eluviisi ja käitumist.

Vana-Lähis-Ida

Säilinud ürikute kohaselt olevat umbes aastal 1500 eKr vaarao Thutmosis III andnud Egiptuse ülemkohtunik Rekhmirele järgmised juhised:[59]

> Kanna hoolt ülemkohtuniku koja eest; ole valvas kõige suhtes, mis seal toimub. Pea meeles, et sellele tugineb kogu maa ... Pea meeles, et kohtunik ei ole keegi, kes vaatab vaid ametnike ja nõunike poole ega ka keegi, kes teeb kogu rahvast oma vennad ... Hoolitse selle eest, et teeksid kõike kooskõlas seadusega; et igaühele oleks tagatud tema seadusjärgne õigus ... Ametnik peaks tegema asju seaduse järgi, kuulates ära, mida ütleb tema poole pöördunud inimene ... Erapoolikuse näitamine on jumala silmis jäledus. Õpetus, mida sa pead järgima, ütleb: käitu kõigiga ühtemoodi, suhtu võrdväärselt nii nendesse, keda sa tunned, kui ka nendesse, keda sa ei tunne, nii nendesse, kes on sulle lähedased ... kui ka nendesse, kes on sulle kauged ... Ametnik, kes seda teeb, on oma töös edukas. Ära näita kellegi vastu üles ebaõiglast viha, vaid vihastu üksnes siis, kui selleks on põhjus.

Hindu õigus

Kõige põhjalikum iidne koodeks hindu õiguses on „Manu seadused" (umbes 1500 eKr). Manu seadustele tuginedes kirjutas juhtiv hindu jurist Narada (umbes 400 pKr) oma kommentaarides kohtutest nii:[60]

> *(a)* kuningliku kohtu liikmed peavad tundma püha seadust ning

[59] J. H. Breasted, *Ancient Records of Egypt*, II köide (The Eighteenth Dynasty) (University of Chicago Press, 1906) lk 268–270, tsiteeritud väljaandes C. G. Weeramantry, *An Invitation to the Law* (Melbourne, Australia, Butterworths, 1982) lk 239 ja 240.

[60] *Sacred Books of the East*, Max Muller (toim.), (Motilal Banarsidass, 1965) XXXIII köide, (The Minor Law Books) lk 2, 3, 5, 16 ja 37–40, tsiteeritud Weeramantry, op. cit., lk 244 ja 245.

olema arukad, õilsad, tõepärased ja erapooletud nii sõbra kui ka vaenlase suhtes;

(b) öeldakse, et õiglus sõltub neist ja kuningas on õigluse allikas;

(c) kui õiglus, mida on tabanud ebaõiglus, siseneb kohtusse ja kohtu liikmed ei võta noolt haavast välja, tabab see neid endid;

(d) kui kohtukotta üldse siseneda, siis tuleb esitada õiglane arvamus. Patune on inimene, kes vaikib või esitab õiglusega vastuolus oleva arvamuse;

(e) need kohtu liikmed, kes pärast kohtusse sisenemist istuvad vaikselt ja meditatiivselt ega räägi, kui olukord seda nõuab, on kõik valetajad;

(f) veerand ülekohtust läheb kurjategijale; veerand läheb tunnistajale; veerand läheb kõigile kohtu liikmetele; veerand läheb kuningale;

Rõhutades voorusliku isikliku käitumise vajadust, nõudis Manu, et kohtunik ei oleks „himur", sest karistust ei saa õiglaselt määrata „sensuaalsest naudingust sõltuvuses olev inimene".[61]

Kõige tuntumas iidses India traktaadis õiguse ja valitsemise põhimõtete kohta, *Arthasastras* (umbes 326–291 eKr), viitab Kautilya kohtunikkonnale järgmiselt:[62]

> Kui kohtunik ähvardab, hirmutab, saadab välja või ebaõiglaselt vaigistab mõnda vaidluse pooltest oma kohtus, tuleb teda kõigepealt karistada trahviga. Kui ta mõnda neist laimab või väärkohtleb, tuleb karistust kahekordistada. Kui ta jätab küsimata selle, mida tuleks küsida, või küsib seda, mida ei tohiks küsida, jätab tähelepanuta selle, mida ta ise on küsinud, või õpetab, tuletab meelde või esitab varasemaid ütlusi, tuleb teda karistada keskmise trahviga.
>
> Kui kohtunik jätab välja selgitamata vajalikud asjaolud, uurib tarbetuid asjaolusid, viivitab tarbetult oma kohustuste täitmisega,

[61] "The Laws of Manu", *Sacred Books of the East*, 50 köites, toim. F. Max Muller, Motilal Banarsidass, Delhi, kolmas trükk (1970), köide xxv, vii. 26.30, tsiteeritud Amerasinghe, op. cit., lk 50.

[62] *The Arthasastra*, R. Shamasastry (tõlkija) (Mysore Printing and Publishing House, 1967), lk 254 ja 255, tsiteeritud Weeramantry, op. cit., lk 245.

lükkab töö edasi pahatahtlikult, põhjustab poolte lahkumise kohtust, väsitades neid viivitusega, väldib ütlusi või tekitab olukorra, kus välditakse ütlusi, mis aitaksid kohtuasja lahendada, aitab tunnistajaid, andes neile vihjeid või jätkab juba lahendatud või tagasi lükatud kohtuasjade menetlemist, tuleb teda karistada kõrgeima trahviga.

Budistlik filosoofia

Buddha (umbes aastal 500 eKr) õpetas vajadust ära tunda õigsust inimkäitumise igas aspektis, järgides budismi „õilsat kaheksaosalist teed". See hõlmab õiget vaadet, õigeid mõtteid, õiget kõnet, õiget tegu, õiget eluviisi, õigeid püüdlusi, õiget teadvustamist ja õiget keskendumist, mis kõik kokku moodustavad kogu inimtegevust hõlmava käitumisjuhendi. Budisti jaoks tähendab õiglus kõigi nende tahkude järgimist, millest igaüks on olnud sajandite pikkuse budistliku mõtte hoolika filosoofilise analüüsi objektiks. See õige käitumise mõiste on budistlike valitsuste ja õigussüsteemide lahutamatu osa.[63]

Kuningas, kes on seaduse tegelik jagaja, on *primus inter pares* ja seega ei ole ta seadusest kõrgemal. Kuninga suhtes kohaldatav käitumisjuhend sisaldab järgmisi põhimõtteid:[64]

(a) tal ei tohiks olla iha ja kiindumust rikkuse ja vara vastu;

(b) ta peab oma kohustuste täitmisel olema vaba hirmust ja soosingust, olema oma kavatsustes siiras ega tohi avalikkust petta;

(c) ta peab olema loomult leebe;

(d) ta peab elama lihtsat elu ega mitte elama luksuses ning ta peab suutma end talitseda;

(e) ta ei tohiks kellegi vastu vimma pidada:

(f) ta peab suutma taluda raskusi, katsumusi ja solvanguid ilma kannatust kaotamata.

[63] Weeramantry, op. cit., lk 23.

[64] Walpola Rahula, *What the Buddha Taught* (Bedford, The Gordon Fraser Gallery Ltd., 1959), 1967. a väljaanne, lk 85.

Vaidluse tekkimise korral eeldatakse, et kuningas (või muu kohtunik) „pöörab võrdselt tähelepanu mõlemale poolele“ ning „kuulab ära mõlema poole argumendid ja otsustab vastavalt sellele, mis on õige“. Kogu uurimise vältel oodatakse kohtunikult, et ta väldiks hoolikalt „nelja teed, mis viivad ebaõigluseni“. Nendeks on eelarvamused, vihkamine, hirm ja teadmatus.[65]

Loomuõiguse reegli tähtsus ilmneb järgmises vestluses Buddha ja tema jüngri, auväärse Upali vahel:[66]

K: Isand, kas on õiglane käsk viia läbi süüdistatava munga puudumisel toiming, mis tuleks läbi viia tema juuresolekul? Isand, kas see on õiguslikult kehtiv toiming?

V: Mis tahes õiglane käsk toimingu läbiviimiseks tuleks läbi viia süüdistatava munga juuresolekul. Tema puudumisel muutub see mittekehtivaks toiminguks nii õiguslikult kui ka distsiplinaarselt ning selline käsk läheb liiga kaugele.

K: Isand, kas on õiglane käsk viia läbi ilma süüdistatava munga ülekuulamiseta toiming, mis tuleks läbi viia teda üle kuulates?

V: Mis tahes õiglane käsk toimingu läbiviimiseks tuleks läbi viia süüdistatava munga ülekuulamisega. Tema puudumisel muutub see mittekehtivaks toiminguks nii õiguslikult kui ka distsiplinaarselt ning selline käsk läheb liiga kaugele.

Samad põhimõtted kehtivad tavainimeste puhul:

Õiglane ei ole mitte see, kes lahendab asja kiiresti. Arukas on see, kes uurib nii seda, mis on õige, kui ka seda, mis on vale. Tarka inimest, kes juhatab teisi nõuetekohaselt kaalutledes, kes teeb otsuseid õigemeelselt ja õiglaselt, nimetatakse tõeliseks seaduse kaitsjaks.[67]

Rakendades budistliku filosoofia põhimõtteid, sõnastas Jaapani vürst-regent Shotoku Taishi (604. a pKr) seitseteist maksiimi. Nende

---

[65] Sri Lanka Foundation, *Human Rights and Religions in Sri Lanka* (Colombo, 1988), lk 67.

[66] I. B. Horner (tõlkija), *The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka)*, IV köide: *Mahavagga or the Great Division IX* (London, Luzac and Co. Ltd., 1962), lk 466–468, tsiteeritud väljaandes Nihal Jayawickrama, *The Judicial Application of Human Rights Law: International, Regional and National Jurisprudence* (Cambridge, Cambridge University Press, 2002), lk 7 ja 8.

[67] *Dhammapada*, värsid 256 ja 257.

hulka kuuluvad järgmised juhised:

> ... suhtu erapooletult sulle lahendada antud vaidlustesse. Sulle võidakse esitada päevas ka tuhatkond kaebust. Kui juba ühel päeval on neid nii palju, siis kui palju koguneb neid aastate jooksul? Kui inimene, kes peab lahendama õiguslikke vaidlusi, lähtub tavapäraselt kasust ning kuulab argumente eesmärgiga saada pistist, siis kas rikka mehe kaebused on nagu vette visatud kivi, samas kui vaeste kaebused meenutavad kivile heidetud vett. Sellises olukorras ei tea vaene mees, kuhu pöörduda. Kas nii on sünnis suhtuda oma kohustustesse?[68]

Rooma õigus

Kaheteistkümne tahvli seadused (450 eKr) sisaldavad järgmist ettekirjutust:[69]

> Viimane tähtaeg, mille jooksul kohtunik peab oma otsuse tegema, on päikeseloojang.

Hiina õigus

Väljapistev Hiina mõttetark ja lugupeetud kohtunik Xunzi (umbes 312 eKr), kirjutas järgmist:[70]

> Õiglus on kaal, millega ettepanekuid kaaluda; harmoonilisus on mõõdupuu, mille abil neid mõõta. Kui seadus on olemas, siis tuleb seda täita; kui seda ei ole, tuleks tegutseda pretsedendi ja analoogia vaimus – see on parim viis ettepanekute ärakuulamiseks. Halvim, mida saab teha, on näidata üles soosingut ja erapoolikust ning olla ilma igasuguste püsivate põhimõteteta. On võimalik, et riigis on head seadused, kuid ikkagi valitseb seal korralagedus.

---

[68] W. G. Aston (tõlkija), *Nihongi, Chronicles of Japan from the Earliest Times to A.D. 697*, (Kegan, Paul, Trench, Trubner and Co., 1896), tsiteeritud Weeramantry, op. cit., lk 249 ja 250.

[69] *The Civil Law*, S. P. Scott (tõlkija), (Cincinnati, Central Trust Co., 1932), köide 1, lk 57–59, tsiteeritud Weeramantry, op. cit., lk 265 ja 266.

[70] *Basic Writings of Mo Tzu, Hsun Tzu and Han Fei Tzu*, Burton Watson (tõlkija) (Columbia University Press, 1967), lk 35, tsiteeritud Weeramantry, op. cit., lk 253.

Seevastu kuninglikust perest pärit Han Feizi (umbes 280 eKr) pooldas legalistlikumat lähenemist:[71]

> Kuigi vilunud puusepp on võimeline hindama palja silmaga, kas joon on sirge või mitte, kasutab ta mõõtmiseks alati joonlauda; kuigi ülimalt arukas inimene on võimeline asju ajama kasutades vaid omaenda mõistust, otsib ta alati juhatust endiste kuningate seadustest. Tõmba loodinöör pingule ja kõverat puitu saab hööveldada sirgeks; kasuta nivelliiri ning see aitab sul maha lihvida muhud ja õõnsused; sea kaalud tasakaalu ning seeläbi saad omavahel ühtlustada raske ja kerge; võta välja mõõdunõu ning seeläbi saad parandada erinevusi kogustes. Samamoodi tuleks riigi juhtimiseks kasutada seadusi, lahendades kõik küsimused üksnes nende alusel.
>
> Seadus ei tee erandeid kõrgemast seisusest isikutele nii nagu ka pingul loodinöör ei kohandu puidukõveruse järgi. Seda, mis on seadusega määratud, ei vaidlusta targad, ega söanda selle vastu astuda ka vaprad. Kui eksimust tuleb karistada, ei tohi puutumatuks jääda isegi kõige kõrgem minister; kui heategu tuleb premeerida, ei tohi mööda vaadata ka kõige madalamast talupojast. Seega ülemuste vigade parandamiseks, alluvate väärtegude nuhtlemiseks, korra taastamiseks, vigade paljastamiseks, liiasuste ohjamiseks, kurjuse heastamiseks ja kõigile ühtsete standardite loomiseks ei ole miski võrdväärne seadusega.

Aafrika õigus

On täheldatud,[72] et Aafrikas on eksisteerinud paljud tsivilisatsioonid ja õigussüsteemid, millest mõnede õitsenguaeg ühtis Kreeka ja Rooma õitsenguga, teistel Euroopa keskajaga. Paljude õigusmõistete hulgast võib esile tuua käitumise mõistlikkuse.

> Barotse hõimu kontseptsioon mõistlikust inimesest on kahetine: üldiselt mõistlik inimene ja „mõistlik isik konkreetse ühiskondliku positsiooni kandjana“. Kui näiteks väidetakse, et kogukonna nõukogu liikme auväärset ametit pidav isik ei käitunud oma

[71] Ibid., lk 253 ja 254.

[72] Weeramantry, op. cit., lk 35 ja 36.

ametiväärikusele vastavalt, esitavad kohtunikud endale küsimuse, kas kõnealune isik käitus antud olukorras nii, nagu peaks käituma mõistlik kogukonna nõukogu liige. Kogukonnal on oma ettekujutused käitumisest, mida selliselt inimeselt oodatakse: väärikus, kannatlikkus, viisakus kaebuse esitaja suhtes. Nõukogu liige, kes ei paku kaebuse esitajale istet ega kuula ära tema muresid, ei ole barotse hõimu silmis „mõistlik kogukonna nõukogu liige". Sel moel muutuvad kohtumõistmisprotsessi osaks kõik kogukonna tunnetatud standardid, mis ei ole iseenesest õigusküsimused, pakkudes seeläbi paindlikku lähenemisviisi, mis võimaldab põliseid standardeid uuesti läbi vaadata, et kohandada neid tänapäeva elu tingimustele. Mõistliku inimese kontseptsioon, mis üldisesse õigusesse jõudis suhteliselt hilja, annab üldisele õigusele paindlikkuse, mis traditsioonilises Aafrika õiguses on eksisteerinud juba ammu, samas kui ühtset mõistlikkuse kontseptsiooni ei ole üldises õiguses veel välja kujunenud.

Juudi õigus

Järgnev on väljavõte *Mishneh Toorast*,[73] väljapaistva juudi õpetlase Moses Maimonidese tööst (1135–1205).

(a) Iga pädev juudi kohus on täidetud jumaliku kohalolekuga. Seepärast on kohtunikel kohane istuda kohtus (narmastega rüüdes) hirmu ja aupaklikkuse seisundis ning tõsises meeleolus. Neil on keelatud käituda kergemeelselt, naljatleda või rääkida tühja juttu. Nad peaksid keskendama oma meeled Toora ja tarkuse küsimustele;

(b) sanhedrin või kuningas ... kes nimetab kohtunikuametisse kellegi, kes ei sobi selleks (moraalsetel põhjustel), või kellegi, kelle teadmised Toorast on ebapiisavad, et anda talle õigust sellele ametikohale, kuigi ta võib muidu olla imetlusväärsete omadustega armastusväärne inimene, astub sellise ametisse nimetamisega üle negatiivsest käsust, kuna on öeldud: „Oma otsustega ei pea sa inimesele avaldama tunnustust". Pärimuse järgi on see manitsus suunatud isikule, kellel on õigus kohtunikke ametisse nimetada;

[73] I. Twersky (toim.), *A Maimonides Reader* (Behram House Inc., 1972), lk 193 ja 194, tsiteeritud Weeramantry, op. cit., lk 257 ja 258.

(c) rabid on öelnud: „Ära ütle, et „see on ilusa väljanägemisega inimene, ma teen temast kohtuniku; see on vapper inimene, ma teen temast kohtuniku; see inimene on minu lähedane, ma teen temast kohtuniku; see inimene oskab keeli, ma teen temast kohtuniku.“ Kui sa seda teed, mõistab ta süüdlased õigeks ja süütud hukka, mitte sellepärast, et ta on paheline, vaid sellepärast, et tal puuduvad teadmised“;

(d) keelatud on tõusta kohtuniku ees, kes sai oma ametikoha selle eest makstes. Rabide õpetuse järgi tuleks teda pidada tühiseks ja põlastusväärseks, kuna kohtunikurüü tema ümber on nagu koormasadul eesli seljas.

Kristlus

Piiblis viidatakse Teises Mooses raamatus (1:14) inimestele, kes osutavad põlgusega eksinud kohtunikule:

> Kes on pannud sind meile ülemaks ja kohtumõistjaks?

Kirjas roomlastele (2:1) on öeldud:

> Sellepärast, oh inimene, kes kohut mõistad, ole sa kes tahes, ei ole sul mingit vabandust! Sest milles sa kohut mõistad teise üle, sessamas sa mõistad iseenese hukka; sest sina, kes teist hukka mõistad, teed ise sedasama!

Oma mäejutluses ütles Jeesus (Matteuse 7:12):

> Sellepärast kõik, mida te tahate, et inimesed teile teevad, tehke ka neile; sest see on käsuõpetus ja prohvetid.

See ütlus võtab kokku Vana Testamendi õpetuse tsiviilõigusest. Näiteks Kolmandas Moosese raamatus (19:15) on öeldud:

> Ärge tehke kohtus ülekohut! Ära ole erapoolik viletsa kasuks ja ära austa vägevat, vaid mõista ligimesele õiglast kohut!

Ning Viiendas Moosese raamatus (1:16) on öeldud järgmist:

> Kuulake järele oma vendade vahel ja mõistke neile õigust venna ja venna vahel, või tema ja võõra vahel, kes ta juures on. Te ei tohi

kohtus olla erapoolikud, te peate kuulama niihästi väikest kui suurt. Ärge kartke kedagi.

Kuna kõik, kes ei saa kohtunikku ebakohaselt mõjutada, eelistaksid, et nende üle mõistetaks kohut sellel alusel, on see standard ainus, mida nad peaks teiste üle otsustamisel kohaldama.

Islami õigus

Islami juristid on määratlenud mitmeid isikuomadusi, mis kohtunikel peaks oma ülesannete nõuetekohaseks täitmiseks olema. Nende hulka kuuluvad:[74]

(a) küpsus: kohtunikuks ei saa nimetada alaealist. Isikule, kes ei ole vastutusvõimeline iseenda eest, ei saa anda võimu teiste üle. Kohtunik ei pea mitte üksnes olema vaimselt ja füüsiliselt terve, vaid ta peab olema ka sügavalt läbinägelik. Kohtunik ei pea olema eakas, kuid vanus suurendab kohtuniku väärikust ja prestiiži;

(b) tervemõistuslikkus: isik, kelle otsustusvõime on vanaduse või haiguse tõttu halvenenud, ei tohiks tegutseda kohtunikuna. Selle nõude täitmiseks peab inimese mõistus olema piisavalt terve, et ta saaks oma tegude eest õiguslikult vastutada. Ta peab olema intelligentne ja suutma tajuda, mis on vajalik, et asju üksteisest eristada. Ta ei tohi olla hajameelne ega hooletu;

(c) vabadus: kohtunikul peab olema täielik vabadus;

(d) õiglane iseloom: kohtunik peab olema aus, paistma aus ja rikkumatu, olema vaba patusest ja lodevast käitumisest, hoiduma kahtlastest tegevustest, vastama sotsiaalsetele normidele ning olema oma usulistes ja maistes asjades hea käitumise eeskujuks;

(e) võime sõltumatult õigusalaselt argumenteerida ja teha järeldusi: kohtunik peaks olema võimeline tuletama õigust selle allikatest. Ta peab olema võimeline kasutama õiguslikke analoogiaid;

(f) täielik sensoorne taju: kohtunikul peab olema võime näha, kuulda ja rääkida. Kurt inimene ei suuda teisi kuulda, kui nad räägivad. Pime inimene ei suuda eristada hagejat kostjast nägemise järgi ega seda,

[74] *The Judicial System in Islam*, The Discover Islam Project (www.islamtoday.com).

kes tunnistab teise õigust, ega erista kaitse tunnistajat süüdistaja tunnistajast. Inimene, kes ei suuda rääkida, ei saa välja kuulutada otsust ja tema viipekeel jääb enamikule inimestest arusaamatuks.

Tagamaks, et kohtuniku kombed ja käitumine on avalikkusele vastuvõetavad ega anna inimestele võimalust kahelda tema aususes ja rikkumatuses või erapooletuses, on islami juristid märkinud järgmist:[75]

(a) kohtunikul ei ole lubatud tegeleda äriga. Kui ta peaks seda tegema, ei saa olla kindel, et ta ei saa mõnelt inimeselt teeneid ja eeliskohtlemist, mis omakorda võiks panna kohtunikku seda inimest kohtusaalis soosima;

(b) kohtunikul ei ole lubatud vastu võtta kingitusi. Kõiki hüvesid, mida kohtunik võib saada mõnelt tema jurisdiktsiooni alla kuuluvalt isikult, tuleks käsitleda samamoodi nagu kingitusi;

(c) kohtunik ei tohiks käituda sotsiaalselt vastuvõetamatult. Ta peaks hoiduma teistega liigselt suhtlemisest. See kaitseb teda nendepoolse mõjutamise eest, mis võib ohustada tema erapooletust. Samuti ei tohiks ta eemale hoida avalikest kogunemistest, kus tema osalemine on asjakohane. Ta peaks vältima naljatlemist ja teiste naerutamist, olenemata sellest, kas ta ise on nende seltskonnas või nemad tema seltsis. Rääkides peaks tema keelekasutus olema võimalikult laitmatu, ilma vigade ja defektideta. Samuti peaks ta oma kõnes hoiduma teiste naeruvääristamisest ja kõrkusest;

(d) kohtusaal on koht, kus valitseb tõsidus, kainus ja lugupidamine. See ei ole koht kergemeelseks käitumiseks, pikalevenivateks sõnavõttudeks ja halbadeks kommeteks. See kehtib võrdselt nii menetlusosaliste, tunnistajate kui ka kõigi teiste kohtusaalis viibivate isikute kohta. Kui kohtunik võtab kohtusaalis sisse oma koha, peaks ta välja nägema esinduslik, olema täielikult valmis arutama talle lahendada antud kohtuasju ja kaaluma kõiki talle esitatavaid tõendeid. Kohtunik ei tohiks olla vihaseisundis, kannatada suure janu all ega näidata üles liigset rõõmu, leina või äärmist muret. Ta ei tohiks tunda vajadust rahuldada loomulikke vajadusi ega olla liiga väsinud. Kõik need asjad võivad ohustada tema vaimset seisundit ja tema suutlikkust õigesti kaaluda menetlusosaliste ütlusi;

(e) kohtunik ei tohiks lasta oma pilgul ekslema minna. Ta peaks

[75] Ibid.

rääkima nii vähe kui võimalik, piirdudes asjakohaste küsimuste ja vastustega. Ta ei tohiks tõsta häält, välja arvatud juhul, kui see on vajalik häbematu käitumise ohjamiseks. Tal peaks näol olema kogu aeg tõsine ilme, väljendamata seejuures viha. Ta peaks istuma rahulikult ja väärikalt. Ta ei tohiks naljatleda ega rääkida asjadest, mis ei ole arutatava kohtuasjaga seotud;

(f) kohtunik peaks end ülal pidama viisil, mis tekitab teistes lugupidamist, sealhulgas on olulised ka tema riietus ja väljanägemine;

(g) kohtunik peab kohtlema pooli võrdselt igal võimalikul viisil, olgu nad siis isa ja poeg, kaliif ja üks tema alamatest või moslem ja uskmatu. See hõlmab ka seda, kuidas kohtunik neid vaatab, nende poole pöördub ja nendega asju ajab. Ta ei tohiks ühele naeratada, samas kui heidab teisele pahura pilgu. Ta ei tohiks olla ühe suhtes hoolivam kui teise suhtes. Ta ei tohiks pöörduda neist ühe poole keeles, mida teine ei mõista, kui ta on võimeline rääkima keeles, mida mõistavad mõlemad pooled;

(h) kohtunik võib kasutada ainult kohtus seaduslikult lubatavaid tõendeid. Ta ei või anda hinnanguid oma isiklike teadmiste põhjal;

(i) kohtunik peab oma otsuse teatavaks tegema viivituseta. Kohtuniku ametisse nimetamise eesmärk on eelkõige lahendada inimeste vaidlused ja lõpetada nende konfliktid. Mida kiiremini saab nõuetekohane otsus tehtud, seda kiiremini saavad inimesed selle, mis kuulub õigusega neile.

Kohtunike sõltumatuse säilitamiseks ei luba islami õigus poliitilisel võimul õiglast kohtunikku ametist kõrvaldada, kui üldsuse heaolu seda ei nõua. Mõjuv põhjus võib olla suure osa elanikkonna rahustamine või mõne muu isiku kohtunikuks nimetamine, kes on sellele kohale palju paremini kvalifitseeritud. Kui kohtunik kõrvaldatakse ilma mõjuva põhjuseta, jääb tema ametisse nimetamine kehtima.[76]

Kohtunik peab olema täielikult pühendunud oma ametikohustustele. Tal on keelatud teenida tulu äritegemise kaudu ning ta peab oma sagedases asjaajamises teiste inimestega säilitama kõrgeimad lugupidamise ja kombekuse standardid. Seepärast peab ta saama riigilt palka, mis vastab tema elatustasemele, nii et ta ei oleks

[76] Ibid.

sunnitud teenima sissetulekut viisil, mis ei ole kohane tema staatusega isikule.[77]

Kohtuistungid peaksid olema avalikud. Kui aga kohtunik leiab, et avalikkuse kõrvalejätmine on asjaomaste isikute parimates huvides, võib ta seda teha, kõrvaldades istungilt isegi kohtuametnikud, jättes kohtusaali ainult menetlusosalised. See on lubatud juhtudel, kui küsimus on olemuselt selline, mida on parem hoida saladuses, näiteks vääritu käitumine meeste ja naiste vahel. See on lubatud ka absurdsetes olukordades, mis võivad avalikkust naerma ajada, juhul kui nad oleks kohtusaalis.[78]

Koraani järgi ei eristata õigusemõistmisel inimesi rassi, positsiooni, nahavärvi, rahvuse, staatuse või usutunnistuse alusel. Kõik inimesed on jumala teenrid ja seega tuleks neid kohtutes võrdselt kohelda ning kõik vastutavad oma tegude eest.[79] Väljapaistva juristi Abu Bakr Ahmad ibn al-Shaybani al-Khassafi teos „Adab al-Qadi" (kohtuniku etikett) on käsiraamat, mille eesmärk on võimaldada kohtunikel mõista õigust prohvet Muhamedi antud ilmutatud seaduse alusel. See eetikakoodeks sisaldab muu hulgas järgmisi eeskirju kohtunikele:[80]

Kohustused:

(a) tal peaks olema jõuline loomus ja aukartust äratavad teadmised ning ta peaks kohtus üles näitama kannatlikkust;

(b) ta peaks tagama, et igal inimesel oleks lihtne kohtusse pöörduda

(c) ta peaks pidama kohtu varasemat otsust õigustühiseks, kui ta on tuvastanud arutatavas asjas valskuse;

(d) ta peaks teadma nende inimeste kombeid ja tavasid, kellele ta on määratud kohtunikuks (*qadi*);

(e) ta peaks tähelepanelikult jälgima oma kohtuametnike igapäevaseid asjaajamisi;

---

[77] Ibid.

[78] Ibid.

[79] Muhammad Ibrahim H. I. Surty, "The Ethical Code and Organised Procedure of Early Islamic Law Courts, with Reference to al-Khassaf's Adab al-Qadi", väljaandes Muhammad Abdel Haleem, Adel Omar Sherif and Kate Daniels (toim.), *Criminal Justice in Islam* (London and New York, I. B. Tauris and Co. Ltd., 2003), lk 149–166.

[80] Ibid., lk 163.

(f) ta peaks tundma nii juriste kui ka linna jumalakartlikke, usaldusväärseid ja õiglasi (*udul*) inimesi;

(g) ta võib osaleda matustel ja külastada haigeid, kuid seejuures ei tohiks ta arutada menetlusosaliste kohtuasju;

(h) ta võib osaleda üldise iseloomuga bankettidel. Al-Sarakhsi sõnul: „Kui bankett saab toimuda ka ilma kohtuniku (*qadi*) kohalolekuta, siis võib seda pidada üldise iseloomuga banketiks. Kui aga kohtuniku osalemine banketil on vältimatu, siis sellist banketti võib pidada „eriliseks“, st see korraldatakse spetsiaalselt kohtuniku jaoks.“

Keelud:

(a) ta ei tohi teha otsust vihasena ega emotsionaalse pinge all. Seda seetõttu, et kui kohtunik (*qadi*) on vaimselt või emotsionaalselt ärritunud, võivad tema arutlusvõime ja otsustusvõime olla kahjustatud;

(b) ta ei tohi asja otsustada, kui uni temast võitu saab, ega ka siis, kui ta on liigselt väsinud või ülevoolavalt rõõmus;

(c) ta ei tohi teha otsust, kui ta on näljane või liigselt söönud;

(d) ta ei tohi altkäemaksu võtta;

(e) ta ei tohi vaidluse poolte üle naerda ega neid naeruvääristada;

(f) ta ei tohi end asjade otsustamise ajal nõrgestada mittekohustusliku paastumisega;

(g) ta ei tohi ohvrile sõnu suhu panna, samuti ei tohiks ta vastuseid välja pakkuda ega osutada ühelegi vaidluse poolele;

(h) ta ei tohi lubada vaidluse poolel siseneda oma koju, kuigi need, kes ei ole kohtuasjaga seotud, võivad kohtunikku külastada kas tervituseks või muudel eesmärkidel;

(i) ta ei tohi oma elukohas võõrustada üht pooltest. Ta võib siiski võõrustada mõlemaid pooli koos;

(j) ta ei tohi jääda milleski teadmatusse, vaid peab küsima neilt, kes teavad;

(k) ta ei tohi ihaldada rikkust ega olla oma himude ori;

(l) ta ei tohi kedagi karta;

(m) ta ei tohi karta ametist vabastamist, ta ei tohi hakata ülistama, samuti ei tohi ta vihata oma kriitikuid;

(n) ta ei tohi vastu võtta kingitusi kelleltki peale oma sugulaste,

välja arvatud need, keda ootab kohtumenetlus. Samuti võib ta jätkata kingituste vastuvõtmist nendelt, kes andsid talle kingitusi enne tema nimetamist kohtunikuks (*qadi*ks), kuid kui nad suurendavad kingituse väärtust pärast tema ametisse nimetamist, siis ei ole tal lubatud seda vastu võtta;

(o) ta ei tohi tõest kõrvale kalduda, kartes kellegi viha, ega tohi kõndida tänaval üksi. Sel viisil säilib tema väärikus ja ta ei loo võimalust huvitatud isikutele talle ebakohaselt läheneda;

(p) ta ei tohi arvestada vaidluspoolte emotsioonidega.

Bibliograafia

Raamatud ja monograafiad

Amerasinghe, A.R.B., *Judicial Conduct Ethics and Responsibilities*, Colombo, Sri Lanka, 2002.

Shaman, Jeffrey, Lubet, Steven and Alfini, James, *Judicial Conduct and Ethics*, 3rd ed., Virginia, U.S.A., 2000.

Thomas, J.B., *Judicial Ethics in Australia*, Sydney, Australia, 1988.

Wood, David, *Judicial Ethics: A Discussion Paper*, Victoria, Australia, 1996.

Standardid ja aruanded

Ameerika Advokatuur, *Model Code of Judicial Conduct*, esialgne kavand, 2005.

Araabia kohtunike ja õiguselukutse sõltumatuse keskus, Beiruti deklaratsioon õigusemõistmise kohta, 1999.

Austraalia Advokatuur, *Charter of Judicial Independence*, 2004.

Australian Institute of Judicial Administration Incorporated, *Guide to Judicial Conduct*, 2002.

Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu:

Arvamus nr 9 PROV (2006): Liikmesriikide kohtunike roll rahvusvahelise ja Euroopa õiguse tõhusa kohaldamise tagamisel.

Arvamus nr 7 (2005): Õigus ja ühiskond; Arvamus nr 6 (2004): Õiglane kohtumenetlus mõistliku aja jooksul.

Arvamus nr 4 (2003): Kohtunike asjakohane alg- ja täienduskoolitus riigi ja Euroopa tasandil.

Arvamus nr 3 (2002): Kohtunike ametialast käitumist, eelkõige eetikat, sobimatut käitumist ja erapooletust reguleerivad põhimõtted ja eeskirjad.

Arvamus nr 2 (2001): Kohtute rahastamine ja haldamine seoses kohtuvõimu tõhususe tagamise ja Euroopa inimõiguste

konventsiooni artikli 6 täitmisega.

Arvamus nr 1 (2001): Kohtuvõimu sõltumatust ja kohtunike ametist tagandamise keeldu puudutavad standardid.

Hiina Hong Kongi erihalduspiirkond, *Kohtunike käitumise juhend*, 2004.

IFES, *Global Best Practices: Judicial Integrity Standards and Consensus Principles*, 2004.

International Centre for Ethics, Justice and Public Life, *Toward the Development of Ethics Guidelines for International Courts*, seminari aruanne, Brandeis Institute for International Judges, Salzburg, Austria, 2003.

Judicial Ethics in South Africa, välja andnud ülemkohtu esimees, konstitutsioonikohtu president, kõrgete kohtute ja töövaidluste apellatsioonikohtu esimehed ning maavaidluste kohtu president, 2000.

Kanada Kohtunike Nõukogu, *Commentaries on Judicial Conduct*, Quebec, 1991.

Kanada Kohtunike Nõukogu, *Ethical Principles for Judges*, 1998.

Kanada Kohtunike Nõukogu, *Model Policy on Equality within the Court*,

1998.

Madridi põhimõtted meedia ja kohtusüsteemi sõltumatuse vaheliste suhete kohta, 1994.

Rahvusvaheline Juristide Komisjon, *International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors*, Genf, 2004.

Rahvusvaheline Kohtunike Ühing, *The Universal Charter of the Judge*, 1999.

Suva avaldus kohtute sõltumatuse ja õiguskaitse kättesaadavuse põhimõtete kohta, 2004.

Kohtunikueetika nõuandekomiteede arvamused

Järgmiste komiteede arvamused:

The United States Judicial Conference

Alabama Judicial Inquiry Commission
Alaska Commission on Judicial Conduct
Arizona Judicial Ethics Advisory Committee
Arkansas Judicial Ethics Advisory Committee
Colorado Judicial Ethics Board
Delaware Judicial Ethics Advisory Committee
Florida Judicial Ethics Advisory Committee
Georgia Judicial Qualifications Commission
Illinois Judicial Ethics Committee
Indiana Commission on Judicial Qualifications
Kansas Judicial Ethics Advisory Committee
Ethics Committee of the Kentucky Judiciary
Maryland Judicial Ethics Committee
Massachusetts Supreme Judicial Court Committee on Judicial Ethics
Nebraska Ethics Advisory Committee
Nevada Standing Committee on Judicial Ethics
New Hampshire Advisory Committee on Judicial Ethics
New Mexico Advisory Committee on the Code of Judicial Conduct
New York Advisory Committee on Judicial Ethics
Oklahoma Judicial Ethics Advisory Panels
Pennsylvania Conference of State Trial Judges Judicial Ethics Committee
South Carolina Advisory Committee on Standards of Judicial Conduct
Tennessee Judicial Ethics Committee
Texas Committee on Judicial Ethics
Utah Judicial Ethics Advisory Committee
Vermont Judicial Ethics Committee
Virginia Judicial Ethics Advisory Committee
Washington Ethics Advisory Committee
West Virginia Judicial Investigation Commission
Wisconsin Supreme Court Judicial Conduct Advisory Committee